PETRU CREȚIA *in memoriam*

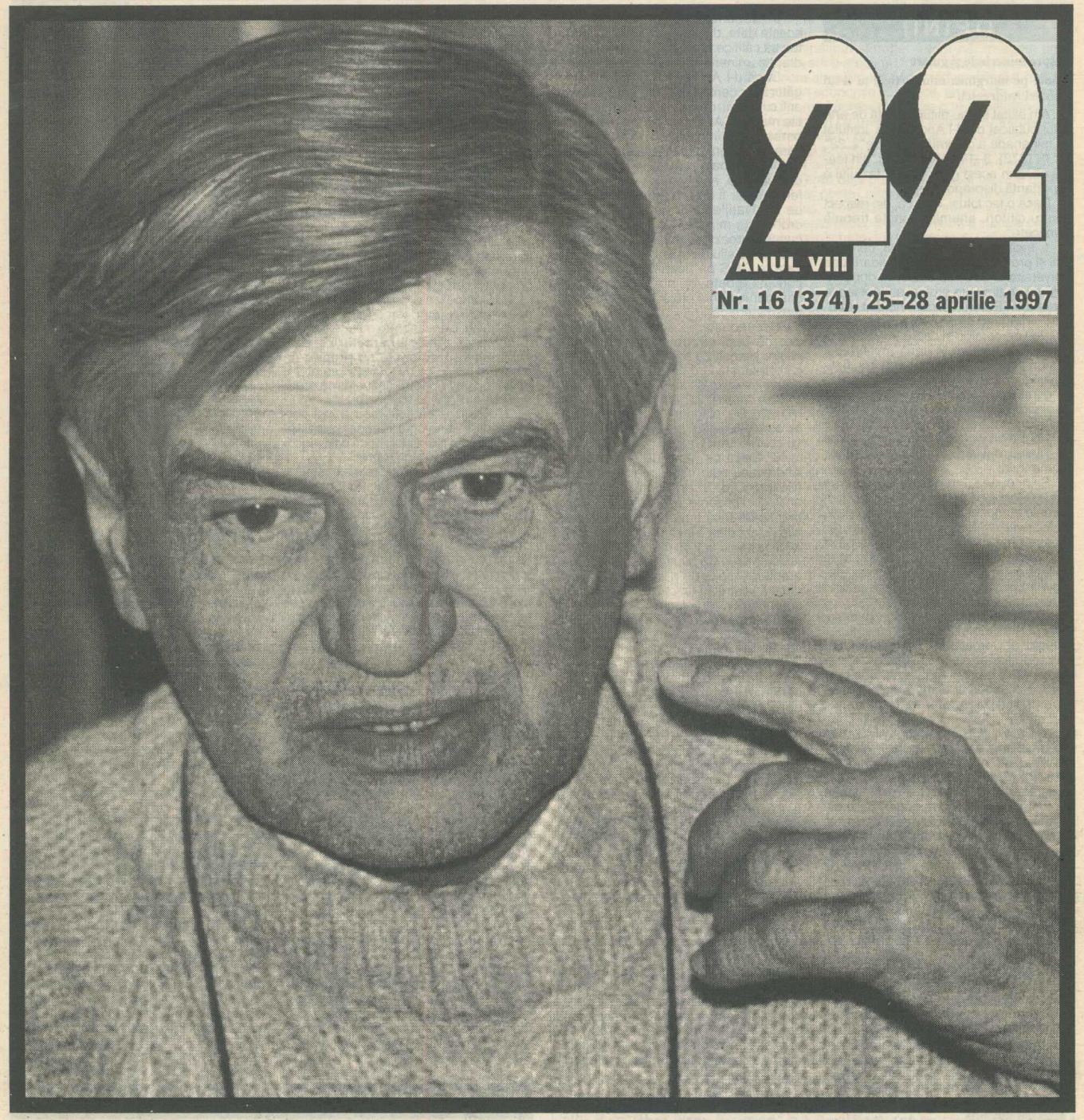

22
ANUL VIII
Nr. 16 (374), 25–28 aprilie 1997

A încetat din viață una dintre marile personalități ale culturii românești

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL ● ANUL VIII ● 16 pagini ● 1.000 lei

OPINII

Despre mineriade şi gulere

– note pe marginea unui articol al d-lui Gabriel Andreescu –

Am ezitat să iau atitudine faţă de articolul publicat de d-l Andreescu, intitulat „O mineriadă a gulerelor albastre" (*„22"*, nr. 14 (372), 8–14 aprilie 1997), din teama că, prin acest gest, confer textului o importanţă disproporţionată.

Dacă o fac totuşi, este că, din respect pentru cititori, anumite puncte trebuie clarificate.

1. Încă din anii 1992–1993, cercetătorii şi profesorii grupaţi în „Solidaritatea Universitară" (SU) au elaborat, după îndelungi analize, un proiect al unei legi a cercetării. (Pentru cei care nu sînt la curent, amîntesc că SU este o asociaţie grupînd cercetători şi cadre universitare, care a luat naştere în urma „mineriadei din iunie 1990", în scopul apărării instituţiilor academice.) Acest proiect încerca să corecteze lipsurile legislaţiei în curs de elaborare de către guvernarea din acel timp. Evident, varianta propusă de către SU nu a avut nici un impact, lucru lesne de înţeles, dat fiind condiţiile politice ale momentului.

Se impunea, într-adevăr, elaborarea unei noi legi a cercetării, în acord cu standardele europene şi totodată cu legislaţia statelor vecine, foste comuniste, care, din motive bine cunoscute, ne-au depăşit **şi** în această problemă. În încercarea de elaborare a acestei legi, SU era, desigur, în posesia textelor de lege privind cercetarea din ţările menţionate.

2. După instalarea noului guvern, s-au purtat îndelungi discuţii cu actualul ministru al Cercetării şi Tehnologiei. SU şi-a manifestat disponibilitatea de a-şi aduce (fără nici un alt interes, decît cel civic) contribuţia la elaborarea unei legi care să realizeze reforma în domeniul cercetării.

3. Fără nici o consultare prealabilă cu cercetătorii, MCT a elaborat în grabă – subliniez din nou: *cu o zi înainte de încetarea vacanţei parlamentare* – Ordonanţa nr. 8 (Ord. 8), ale cărei lacune au fost subliniate, pînă acum, de mulţi oameni de ştiinţă. Ar fi fost sau nu normal ca o asemenea consultare să fi avut loc?

4. După elaborarea acum „celebrei" Ord. 8, au fost purtate noi discuţii cu d-l ministru al Cercetării şi Tehnologiei; nici acestea nu au dus la nici un rezultat. I s-a cerut, în plus, domnului ministru să iniţieze o publicare a unei „Cărţi Albe a Cercetării", prin care să fie făcute cunoscute toate gravele abuzuri care au avut loc în MCT, la adăpostul legii precedente. Această solicitare nu a avut, nici ea, vreun ecou. Cererea noastră a avut drept motivaţie faptul că Ord. 8, fiind mult mai vagă şi permisivă decît cea precedentă, abuzurile ar putea continua, chiar amplificîndu-se.

5. Necunoscînd, pesemne, toate aceste date, d-l Andreescu îşi ia libertatea să califice protestul împotriva Ord. 8 drept o „mineriadă a gulerelor albastre".

Dacă d-l Andreescu ar fi păstrat legătura cu cercetarea, din care provine, ar fi cunoscut, desigur, toate faptele amintite mai sus. Ar fi ştiut, de asemenea, că persoanelor implicate în critica Ord. 8, care în prezent depăşesc cu mult cadrul SU, nu le poate fi pusă la îndoială nici competenţa, nici buna-credinţă. De altfel, dacă ar fi fost cu adevărat interesat de motivaţiile celor care au contestat ordonanţa ministerială (şi **nu** reforma, cum sugerează domnia sa), le-ar fi putut afla, în detaliu, la masa rotundă organizată la GDS pe această temă. S-ar fi convins, poate, că nu orice punere în chestiune a unui proiect guvernamental e o „mineriadă".

Necunoaşterea acestor fapte nu îi acordă însă circumstanţe atenuante pentru afirmaţii ca aceasta: *„Apelul* (celor care contestă Ord. 8 – n. ns.) *constă în menţinerea unei stări de lucruri care în cercetare şi inovare înseamnă moarte"*. Da, stagnarea înseamnă moarte, dar ce legătură are această afirmaţie cu contestarea Ord. 8?

6. Ceea ce face, de fapt, domnul Andreescu este înlocuirea unei discuţii (despre Ord. 8) prin vehicularea unei analogii ofensante; acest procedeu, care mai apare încă uneori în presa noastră scrisă, ar putea fi trecut cu vederea, dacă domnia sa nu ar fi un militant pentru drepturile omului. Că nu face loc între aceste drepturi şi celui de a avea o altă opinie decît ministrul în funcţiune este cel puţin surprinzător. Iar înlocuirea dialogului cu procese de intenţie şi asimilarea unui demers critic cu o „mineriadă" nu paveză, în nici un caz, drumul spre construirea unei societăţi democratice.

7. În fine, o observaţie de detaliu: nedumereşte titlul articolului. Autorul doreşte să nostrifice americanismul *blue-collar-worker*. Dar, înainte de a o face, ar fi fost bine să-şi clarifice sensul termenului. Sintagma desemnează *„muncitor (manual/industrial) (mai ales necalificat)"*, în contrast cu *white-collar worker = „a) muncitor intelectual; b) funcţionar"* (cf. ***Dicţionarul englez-român*** al Institutului de Lingvistică, Edit. Acad. RSR, 1974).

Dau aceste informaţii nu pentru că cercetătorii ştiinţifici la care se referă d-l Andreescu ar fi preocupaţi de culoarea cămăşilor pe care le îmbracă, ci de dragul acurateţei folosirii cuvintelor. Căci superficialitatea şi neglijenţa în folosirea noţiunilor compromit credibilitatea textului. Dacă intenţia autorului a fost cea de a-i convinge pe contestatari că sînt în eroare, aş observa că drumul a fost de la început – din titlu chiar – greşit. Spre a convinge, atunci cînd te adresezi unei colectivităţi a cărei meserie presupune în primul rînd o bună aşezare a noţiunilor, se cere mai multă atenţie în alegerea cuvintelor şi procedeelor. Nu cu asemenea neglijenţe în mînuirea noţiunilor şi analogiilor pot fi abordate problemele – grave totuşi – ale cercetării româneşti.

Mircea Iosifescu

PRECIZARE

Stimate domnule Iosifescu,

1. Nu cunosc decît ca rumoare dezbaterea din jurul promovării unei variante asupra Legii cercetării, publicarea unei „Cărţi Albe a Cercetării" etc. Observaţiile mele critice se refereau exclusiv la opoziţia virulentă împotriva unei ordonanţe care poate însemna, sper, o schimbare într-un sens pozitiv a regulilor de joc din domeniul cercetării.

2. Competenţa profesională şi buna-credinţă a unor cercetători nu sînt o premisă suficientă pentru o bună opţiune în domeniul **politicii cercetării** – care constituie un domeniu cu propria sa identitate. Sper ca revista *„22"* să ofere, în viitor, spaţiu pentru dezvoltarea argumentelor în jurul acestui subiect.

3. Realizez că titlul meu a fost perceput ca o „analogie ofensatoare". Nu am vrut să fiu ofensator; dacă acest lucru s-a întîmplat, evident, regret.

4. În legătură cu „gulerele albastre"... Eu mi-am închipuit că fac un joc de cuvinte cît se poate de transparent – mizînd pe o dublă opoziţie: opunînd, întîi, „gulerele albastre", „gulerelor albe" (termen uzat!), apoi sugerînd că acei ce-şi trădează valorile îşi trădează şi condiţia (cercetător, elită profesională etc.). În text se vede limpede că titlul nu se revarsă în nici o formulă descriptivă. Aş sugera cititorilor să renunţe la un astfel de sfat (folosirea limbajului la nivelul dicţionarului).

Gabriel Andreescu

SCRISORI

Stimată doamnă
Gabriela Adameşteanu,

Gîndindu-mă la pagina destinată cititorilor (cu o generozitate pentru care vă mulţumesc), mi-am dat seama că nu pot asista nepăsător la realele eforturi ale noii puteri de a realiza reforma şi integrarea în NATO încă din acest – deja obsesiv – prim val. Sper să reuşesc – prin bunăvoinţa dumneavoastră şi a revistei *„22"* – să reamintesc cîteva lucruri ce pot şi **trebuie** să constituie premisele unei acţiuni civice responsabile şi absolut necesare a tuturor celor ce înţeleg eforturile de care am pomenit mai sus.

Pentru început să ne întoarcem în timp înaintea campaniei electorale a alegerilor din noiembrie 1996. Timp de aproape şapte ani s-a produs o pauperizare fără sens a populaţiei. Salariile bugetarilor se situau la limita supravieţuirii decente, alocaţiile copiilor simbolice, căci nici vorbă să poată un copil să cumpere măcar jumătate din rechizitele şcolare de care avea nevoie. Despre valoarea pensiilor nu trebuie să mai spun nimic.

Privatizarea (cuponiada) mi-a sunat (şi nu numai mie) a curată bătaie de joc. Agricultura era sufocată aproape sistematic (notoriu este refuzul de a cumpăra de la ţărani, la un preţ serios, bogata recoltă din 1995 – asta pentru a aminti numai unul din numeroasele exemple).

Statul de drept nu era consolidat. Lipseau legi fundamentale, iar altele erau prost (eu cred voit) concepute. Nu spun prin asta nimic nou sau neştiut, amintesc doar cîteva din realele aşteptări, în unele cazuri disperate.

A urmat o campanie electorală debusolantă pentru marea parte a populaţiei. Nu au lipsit promisiunile neverosimile, nostalgii odioase privitoare la „ordinea" din comunism (colectivism şi stat poliţienesc), exacerbarea sentimentului naţional, ameninţări spectaculoase şi stupide.

În urma acestei campanii electorale cel puţin năucitoare, oamenii au votat ţinînd cont numai de aşteptările lor şi nu de programul sau doctrina partidelor.

Schimbarea dorită şi absolut necesară s-a produs, însă nu trebuie uitat că aproape 10% au votat partidele extremiste PRM, PUNR şi PSM (chiar dacă ultimul nu a intrat în Parlament) şi 26% PDSR. Procente ce mi se par îngrijorător de mari. Eu cred că ele arată lipsa sau, mai bine zis, incompleta maturizare politică a poporului român, aş îndrăzni să spun chiar rătăcirea în care au fost „duşi" unii din semenii noştri. Acestora li se adaugă cei care au votat CDR sau USD crezînd în promisiunile electorale, pe care le doresc îndeplinite cu orice preţ.

Ţinînd cont de toate acestea, eu cred că există premisele apariţiei unor tensiuni ce se pot agrava pînă la tulburări sociale serioase atunci cînd nivelul de trai va scădea şi mai mult, în ciuda popularităţii de care se bucură acum guvernul.

Evitarea lor depinde într-o bună măsură şi de cei care înţeleg imperioasa nevoie de reformă din România. Ei trebuie să renunţe la pasivitatea de pînă acum şi să încerce să explice neîncrezătorilor sau celor ce nu înţeleg ce „se petrece" sau cui serveşte o accentuare a pauperizării.

Propun să ne imaginăm procesul de reformă asemeni unui joc de şah. Sînt piese „de travaliu", piese importante, strategice, dar şi piese de sacrificiu, indispensabile construirii unei situaţii favorabile şi cu serioase perspective de cîştig final.

Eu cred că fiecare ar trebui să explice celor neîncrezători sau celor ce nu înţeleg că actualul program este gîndit, calculat în fiecare „mutare", iar sacrificiul nu mai este făcut întîmplător sau fără rost, ci vizează cu adevărat bunăstarea viitoare.

Pacea socială acum nu poate fi păstrată decît prin ieşirea din pasivitate a intelectualilor şi a tuturor celor ce înţeleg importantul moment prin care trecem.

Mulţumindu-vă cu respect,

Victor Haralamb, 19 ani,
Curtea de Argeş

La editura Amarcord din Timişoara, a apărut, sub semnătura Smarandei Vultur, volumul ***Istorie trăită – Istorie povestită. Deportarea în Bărăgan, 1951–1956***.

Este un volum de mărturii ale celor deportaţi în perioada amintită, selectate dintr-o arhivă de istorie orală, constituită începînd din 1991. O încercare de rupere a unui „contract cu tăcerea" – astfel defineşte autoarea iniţiativa constituirii arhivei a cărei existenţă a făcut posibilă deocamdată apariţia unei prime cărţi: *„Ce-i drept, nu este uşoară asumarea acelei ruperi de contract cu tăcerea şi indiferenţa* – scrie Smaranda Vultur în prefaţa volumului. *Ascultîndu-i pe cei aproape o sută de martori intervievaţi am traversat, de fiecare dată cu un sentiment de neputincioasă umilinţă şi întristare, emoţia transmisă de glasul lor sau de lacrimile izbucnite fără voie la amintirea unei încercări dureroase, care le-a marcat adînc existenţa. Mă întrebam cum de n-am ştiut sau nu m-am gîndit măcar, înainte, la toate acestea. (...) am înţeles brusc că nu poţi pune doar în spinarea altora responsabilitatea pentru cele întîmplate, că realitatea în care trăim e produsul participării noastre, a fiecăruia, la construirea ei".*

*„Demersul Smarandei Vultur în **Istorie trăită – Istorie povestită** mi se pare exemplar. Iată o cercetătoare remarcabilă care, venind din filologie, poetică şi intertextualităţi, îşi pune ştiinţa în slujba Memoriei, rupînd astfel «contractul tăcerii» ce riscă să ne păteze iarăşi istoria cu uitare. (...) Smaranda Vultur răspunde unei «cereri de justiţie» a victimelor şi le adresează, în acelaşi timp, în numele unei societăţi, de voie de nevoie, complice o «cerere de iertare», ce n-a fost încă formulată la nici un nivel de culpabilitate reală"*, spune Monica Lovinescu, într-o scurtă prezentare a volumului.

NOILE TARIFE ALE ABONAMENTELOR CU REDUCERE LA REDACŢIA „22"

Foarte avantajos pentru cadre didactice, elevi, studenţi, pensionari, foşti deţinuţi politici şi veterani de război:
- Numai **6.000 lei** pe 3 luni, cu expediere la domiciliu (reducere **54%**);
- Numai **5.000 lei** pe 3 luni, cu ridicare de la redacţie (reducere **62%**).

PRACTIC JUMĂTATE DIN EXEMPLARELE PRIMITE SÎNT GRATUITE.

Pentru celelalte categorii de cititori abonamentele sînt, de asemenea, cu reducere:
- **9.000 lei** pe 3 luni (reducere **31%**), cu expediere la domiciliu;
- **8.000 lei** pe 3 luni (reducere **38%**), cu ridicare de la redacţie.

Cei interesaţi sînt rugaţi să achite la sediul redacţiei (Calea Victoriei 120) sau să expedieze prin mandat poştal suma corespunzătoare, pe adresa: *Revista "22", cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Calea Victoriei 155, Bloc D1, Bucureşti,* Adeverinţele (talon de pensie, adeverinţe şcolare etc.) valabile un an se expediază pe adresa: *Revista "22" Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti,* cu specificarea pentru *Serviciul de Difuzare*.

MĂRIRILE DE PREŢ NU AFECTEAZĂ ABONAMENTELE DEJA ACHITATE

ILIE ŞERBĂNESCU

Braşovul – o nouă Reşiţă?

Fapt cert, cineva în această ţară – cineva din umbră, dar cu multă influenţă – se opune din răsputeri eventualei declanşări a procesului de restructurare în economie şi, îndeosebi, în industrie. Să ne amintim de episodul Reşiţa, din decembrie 1994, pentru a descîlci ţiţele destul de încurcate din prezent.

Decembrie '94

Atunci, guvernul Văcăroiu se găsea la capătul unui an în care, împotriva dorinţelor proprii, aplicase politica prescrisă de FMI, pe care o acceptase sub presiunea rămînerii fără finanţare externă. Totul, la sfîrşitul anului 1994, părea o reuşită. Inflaţia se redusese drastic, leul se redresase, iar deficitul din plăţile externe se diminuase substanţial, la cote uşor de susţinut. Era însă clar că toată această aşa-numită macrostabilizare economică va fi curînd pierdută, dacă răgazul astfel oferit nu va fi fost folosit pentru demararea adevăratei reforme – în întreprinderi –, care să dea substanţă şi durabilitate echilibrelor economice obţinute prin constrîngeri monetare şi bugetare. Acordul cu FMI prevedea, de altfel, fără echivoc trecerea la restructurarea întreprinderilor.

Nu se ştie dacă atunci echipa Iliescu-Văcăroiu avea realmente vreo intenţie să pornească pe această cale. Probabil că nu. Lucrurile au fost însă tranşate de episodul Reşiţa. Fără comenzi, din cauza tehnologiilor depăşite, şi împovărată de mari datorii, cu nici o perspectivă de a fi achitate vreodată, întreprinderea de utilaj energetic din Reşiţa era ameninţată printre primele de o eventuală restructurare, oricît de firavă s-ar fi dovedit aceasta. Salariaţii întreprinderii au ieşit însă în piaţa publică. Au cerut prezenţa primului-ministru. Şi n-au plecat din piaţa publică pînă cînd n-au obţinut ce reclamau. Pînă la urmă, li s-au „asigurat" comenzi, refuzîndu-se ofertele străine, net mai competitive ca preţ şi tehnologie. Semnalul pe ansamblu atunci a fost dat. Restructurarea industrială a fost înăbuşită înainte încă de a porni. În domeniul restructurării nu a mai fost întreprins nimic. FMI a suspendat deja, la începutul lui 1995, finanţarea. Şi – mult mai grav, dar previzibil – a fost pierdută macrostabilizarea. Fără suportul reformei întreprinderii, adică de la baza economiei, echilibrele fragile de la suprafaţă au fost treptat spulberate. Deficitul din plăţile externe a luat-o razna încă din 1995. Apoi a urmat căderea inevitabilă a leului. Şi, în cele din urmă, inflaţia s-a reambalat, pînă la noul val exploziv al preţurilor de la începutul acestui an.

Aprilie '97

Ce s-a întîmplat, de fapt, de curînd la Braşov? Aparent, o situaţie complet diferită. O nouă guvernare, determinată în principiu să demareze în sfîrşit restructurarea. Un nou acord, negociat cu FMI, care încorporează aceleaşi două componente de bază: stabilizarea macroeconomică, obţinută prin constrîngeri monetare şi bugetare, şi demararea restructurării, chiar dacă aceasta înseamnă lichidări de întreprinderi, căci pierderile consemnate în economie sînt imense şi se prevede ca subvenţiile pentru acoperirea acestora să fie reduse la jumătate. Singura deosebire faţă de anteriorul acord cu FMI este că restructurarea trebuie să înceapă urgent, în acelaşi timp cu derularea măsurilor de stabilizare. Pentru echilibrarea cererii şi ofertei pe piaţa internă, precum şi a plăţilor externe, Guvernul deja a majorat abrupt preţurile, iar Banca Naţională a dat liber devalorizării leului şi a scumpit fabulos creditul. Trebuia să începapă însă restructurarea. Regula pe care Guvernul a cerut-o spre respectare întreprinderilor este că nu se poate avea acces la fondurile pentru salarii dacă, în prealabil, nu s-au plătit obligaţiile către bugetul de stat şi fondul de pensii. RENEL este de asemenea autorizată să întrerupă datornicilor aprovizionarea cu energie. Episodul Reşiţa însă se repetă. Dar la Braşov.

Răscoala aparţine tot salariaţilor unei întreprinderi fără comenzi – fără comenzi din cauza lipsei de calitate, a tehnologiilor depăşite şi a preţului comparativ exorbitant al produselor pe care le fabrică –, întreprindere ce supravieţuieşte însă pe baza cîtorva sute de miliarde de lei datorii, prin neplata nu doar a energiei pe care o consumă, dar nici a obligaţiilor către bugetele de stat şi asigurărilor sociale. Salariaţii acestei întreprinderi nu se mai încurcă însă ieşind în stradă sau în piaţa publică, ci trec direct la blocarea drumului naţional Braşov–Bucureşti, cerînd: reluarea de către RENEL a aprovizionării cu energie, asigurarea în continuare a salariilor şi, bineînţeles, comenzi şi prezenţa primului-ministru. Speriat probabil de consecinţe, Guvernul cedează, acceptînd, deşi în principiu numai pentru un timp limitat, toate cererile. Ideea – greşită – a fost poate aceea: cedăm aici, pentru a putea totuşi începe restructurarea prin alte părţi!

Caraghioslîcul situaţiei a fost că, în acest timp, acelaşi guvern s-a obligat în faţa reprezentantului FMI că va onora angajamentul de a reduce imediat cu 7,5% pierderile în economie. Ceea ce, una peste alta, ar însemna, în mod concret, de a se opri activitatea a vreo 10 întreprinderi cu pierderi. O listă de 10 întreprinderi a fost încropită în grabă. De fapt, a încropit-o cineva de pe la FPS sau de prin altă parte. Guvernul însă şi-a însuşit-o şi a difuzat-o. Stupoare: unele întreprinderi de pe listă erau deja privatizate, altele pe cale de a se privatiza, iar pentru altele existau oferte de achiziţionare. În plus, pierderile înregistrate de întreprinderile respective erau derizorii şi departe de a cumula cele 7,5 procente menţionate. În mod evident, Guvernului i s-a tras o dublă clapă. Totul întru blocarea restructurării.

Nevoia de program

Dincolo însă de renghiul jucat Guvernului, pentru a-i bloca fie prin ameninţare, fie, dimpotrivă, prin ridiculizare, orice demers spre restructurare, cele întîmplate evidenţiază că Executivul nu dispune de fapt de un program serios şi operaţional – cu calendar şi etape, cu răspunsuri alternative în funcţie de consecinţele posibile – pentru întreprinderea restructurării. Altfel nu ar putea să se explice – chiar în condiţiile în care cineva a încercat să-l deruteze şi să-l submineze – cum Guvernul a putut accepta prelungirea strictă a situaţiei de pînă acum la o întreprindere cu sute de miliarde de lei datorii, dar angajarea de măsuri de restructurare în întreprinderi unde datoriile sînt doar de cîteva zeci de miliarde de lei şi poate înseşi perspectivele de supravieţuire sînt ceva mai bune.

Semnalele sînt deosebit de negative. Pe de o parte, impresia de confuzie şi improvizaţie. Pe de altă parte, perpetuarea plăţii salariilor unora prin periclitarea salariilor şi pensiilor altora, îndrituiţi să le primească, şi care n-au absolut nici o vină. În sfîrşit, semnalul: vreţi salarii, indiferent dacă pe seama altora, atunci blocaţi un drum naţional sau altul şi veţi obţine. Aşa însă, nu se poate face restructurare. Exact ceea ce vor adversarii reformei!

Restructurarea nici n-a început, şi învăţămintele sînt deja clare. Lăsarea acestui proces la dispoziţia privatizării în sine şi a verdictului forţelor pieţei riscă, prin reacţiile adverse, să blocheze însăşi întreprinderea restructurării. Nimic nu poate, desigur, înlocui o intervenţie guvernamentală în sensul cerut de semnalele pieţei – dar totuşi o intervenţie –, pentru menţinerea sub control a acestui cel mai important proces de asanare economică, singurul de la care se poate aştepta o îmbunătăţire a performanţei economiei româneşti.

• Săptămîna pe scurt politică •

Luni 14 aprilie

• Întîlnire Preşedinţie-Opoziţie

La iniţiativa şefului statului, reprezentanţi ai PDSR, PUNR şi PRM au fost primiţi la Palatul Cotroceni, unde au discutat despre pachetul de legi menit să susţină reforma. Opoziţia, care s-a arătat dispusă să susţină reforma, dar nu oricum, a contestat intenţia Guvernului de a-şi subordona FPS, ca şi modul de selecţie a unor întreprinderi aflate pe lista restructurării.

• Regele Mihai în Olanda

Aflat în Olanda, în cadrul unui turneu în favoarea integrării României în NATO, Regele Mihai I a ţinut un discurs la Institutul Regal Olandez de Studii Internaţionale din Haga. Fostul suveran al României a fost primit de Regina Beatrix.

• Senatul aprobă privatizarea băncilor

Legea privind privatizarea băncilor cu capital majoritar de stat a fost adoptată, prin consens, în procedură de urgenţă, de către Senat. Aceasta este prima lege importantă cuprinsă în pachetul de reforme ale cabinetului Ciorbea şi care a fost convenită prin acordurile negociate cu organismele financiare internaţionale.

Marţi 15 aprilie

• Rezoluţie favorabilă a CE

Comisia Parlamentară a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE) a adoptat un proiect de rezoluţie ce stabileşte că România a realizat progrese considerabile în ce priveşte îndeplinirea obligaţiilor asumate la admiterea în CE şi recomandă încetarea monitorizării. Rezoluţia APCE apreciază totuşi ca inadmisibile art. 200 din Codul Penal, ca şi cele referitoare la insulta şi calomnia prin presă.

• FPS în subordinea Guvernului

Printr-o ordonanţă de urgenţă, Fondul Proprietăţii de Stat (FPS) a fost trecut în subordinea Guvernului. Decizia Executivului a fost motivată de faptul că FPS nu şi-a îndeplinit misiunea, privatizînd doar 11–12% din totalul întreprinderilor, şi nu 40%, cum era stipulat în legea sa de funcţionare. Partidele de opoziţie au criticat această decizie.

• G. C. Păunescu sub urmărire penală

IGP a decis începerea urmăririi penale a omului de afaceri George Constantin Păunescu, reţinut pentru infracţiunile de gestiune frauduloasă, înşelăciune, fals şi uz de fals. G. C. Păunescu, un susţinător al fostei puteri, a primit un credit de 10 milioane USD de la Bancorex, bani pe care i-a folosit în cumpărarea de acţiuni la o altă bancă, lucru interzis de lege.

Miercuri 16 aprilie

• Legea investiţiilor străine gata de promulgare

Curtea Constituţională a respins obiecţiile formulate de un grup de parlamentari de opoziţie la *Legea investiţiilor străine*, care contestaseră dreptul societăţilor cu capital străin de a cumpăra teren în România.

• Crin Halaicu în urmărire penală

Fostul primar al Capitalei, Crin Halaicu, este acuzat de înşelăciune, fals şi uz de fals în timpul cînd şi-a executat funcţia administrativă la Primăria Bucureştiului. El se se află sub urmărirea penală a IGP.

Joi 17 aprilie

• *Legea bugetului de stat* a fost aprobată

Cu 230 de voturi pentru şi 157 împotrivă (PDSR, PUNR şi PRM), *Legea bugetului de stat pe anul 1997* a fost adoptată de către Camerele parlamentare. Actuala coaliţie guvernamentală consideră că acest buget *„este optim, în raport de ceea ce se putea face"*. Totodată, a fost adoptat şi bugetul asigurărilor sociale de stat.

• Italia sprijină România

Ministrul italian de Externe, care l-a primit la Roma pe omologul său, Adrian Severin, a declarat că Italia susţine întru-totul dorinţa României de a intra în NATO. Cu această ocazie a fost semnată o declaraţie de parteneriat strategic între România şi Italia. A. Severin s-a întîlnit şi cu Papa Ioan Paul al II-lea.

Vineri 18 aprilie

• O nouă dispută PD-CDR

Nemulţumiţi de faptul că la preşedinţia Bancorex nu a fost ales Vlad Soare, pe care îl susţineau, liderii PD au solicitat o întrevedere cu liderul CDR, Ion Diaconescu, căruia i-au cerut încetarea acuzaţiilor reciproce în presă pe această temă şi lămurirea neînţelegerilor la nivelul coaliţiei guvernamentale. Diaconescu a promis că situaţia de la Bancorex va fi rediscutată în curînd.

• Camera adoptă *Legea privatizării băncilor*

În aproape două ore, proiectul de lege privind privatizarea băncilor cu capital majoritar de stat a fost adoptat Camera Deputaţilor în varianta adoptată şi de Senat. Deşi amendamentele PDSR la această lege au fost respinse, mulţi reprezentanţi ai opoziţiei au votat pentru.

Sîmbătă 19 aprilie

• Conferinţa municipală a PDSR

Reales ca preşedinte al organizaţiei municipale a PDSR, deputatul Dan Ioan Popescu a anunţat că va înainta conducerii centrale propunerea constituirii unei alianţe de tip CDR, formată din partide, sindicate, formaţiuni civice.

Rubrică realizată de MARIAN CHIRIAC

Din numerele viitoare

*• Interviuri cu **Victor Ciorbea**, prim-ministru, **Leon Volovici**, cercetător la Universitatea Ebraică din Ierusalim • **Horváth Andor**: „Profesie şi politică" • **Sorin Alexandrescu**: „Regele Mihai în Olanda şi Belgia" • **Erwin Kessler**: despre expoziţia lui Horia Bernea • **Horea Sandi**: „Despre cercetare, azi" • Discursul Regelui Mihai la Amsterdam • **N. Rădulescu Dobrogea**: „Fosta guvernare şi mediul ambiant din România" • **H.-R. Patapievici**: despre „Jurnalul" lui Mihail Sebastian • Febra jocurilor de noroc – anchetă • Corespondenţe de la Consiliul Europei de la Strasbourg (Rodica Palade) şi de la vizita preşedintelui Emil Constantinescu în Turcia (Oana Armeanu) • Suplimente gratuite: „Avort şi contracepţie", „Legislaţie în domeniul mass-media" •*

N.C. MUNTEANU

Ingineria financiară

Biblia capitalismului de lume nouă s-ar putea numi în România „inginerie financiară". E partea pudică și legalistă a privatizării economiei de stat, pe alocuri cu alură de jaf sistematizat, la care asistăm de vreo șapte ani. Operațiunea avea nevoie de un teoretician. El s-a și născut din cenușa economiei de stat, a planificării centralizate, dar este deja propagandist al estului sălbatec. America, aflată pe cele mai înalte culmi ale prosperității, este opera capitaliștilor ajunși la respectabilitate după ce au traversat cu bine vestul sălbatec. Are rost să strîmbăm din nas în fața capitaliștilor autohtoni care au adaptat creator metodele americane la realitățile autohtone? Și chiar mai mult decît atît. Ne trebuie o clasă de mijloc, burgheză, pusă pe economii, muncitoare și consumatoare. Deasupra ei musai să se afle o clasă și mai și, întreprinzătoare, strîngătoare, energică, fără mamă, fără tată, pe scurt, fără prea multe scrupule.

Încercarea de a moraliza puțin domeniul în care se zbenguie „miliardarii făcuți în cinci ani" s-ar putea transforma într-o „vînătoare de vrăjitoare". Campania anticorupție ar putea să-i sperie pe acești oameni care au nevoie de tandrețe și de înțelegerea noastră. Capitalismul nu se poate edifica fără capitaliști, e adevărat, neocapitaliștii noștri s-au format pe socoteala statului, însă procesul este istoric, obiectiv și necesar. Dacă nu vom accepta deviza „scopul scuză mijloacele", atunci adio capitaliști, adio capitalism. Oricum, neocapitaliștii au depășit faza acumulării primitive, și-au însușit destul, cadrul legislativ pentru frînarea poftelor exagerate a fost pus la punct, băncile care au supraviețuit au început să fie mai atente cu creditele. Neocapitaliștii sînt în faza de consolidare, pe cale de a respecta legile, unii s-au convertit la legalitate, acum au nevoie de respectabilitate. Societatea trebuie să fie cu ochii pe escrocii și mafioții care continuă să acumuleze bogății prin forță, înșelăciune și șperț. Au venit prea tîrziu, naiba să-i ia dacă mai încearcă să facă ce-au făcut predecesorii lor, treziți din vreme, mai iuți de minte, de mînă și de picior.

Portretul robot al capitalistului de tranziție, acest inginer financiar, suflet în sufletul capitalismului românesc de tranziție. N-are trecut. Dacă Venus s-a născut din spuma mării, el s-a născut în vîltoarea evenimentelor din decembrie '89, odată cu democrația originală. E virgin, imaculat, s-a adaptat perfect la comunism, a trăit în simbioză, l-a slujit, însă nu s-a putut exprima în teren, chiar a și suferit din cauza dictaturii. N-are trecut, în schimb, are relații și informații, cele mai bune în domeniul pe care și l-au apropiat sau sînt pe cale. Nu se încurcă în morală, n-are scrupule în folosirea lor. E un bun cunoscător (sau are oameni pe măsură) al tuturor imperfecțiunilor cadrului legislativ și le folosește fără milă, ba chiar se laudă cu asta. În afaceri nu-i loc de sentimente, e loc numai de interese. Sînt maeștri în arta de a lucra cu banii altora, indiferent că e vorba de bănci sau de amărîții care, înnebuniți de „binefacerile tranziției", încearcă și ei să cîștige ceva sau doar să-și pună economiile la adăpost în bănci sau în fonduri de investiții. Pentru mai multă siguranță și pentru deplină libertate de mișcare, încearcă, au și reușit, să ocupe locuri privilegiate chiar în bănci și în fonduri de investiții, pentru a fi mai aproape de bani și pentru a-și ușura accesul la ei. Sînt maeștri în utilizarea creditelor, privilegiați în obținerea și mai ales în utilizarea lor fără a da socoteală. Sînt uimiți, îndurerați și pozează în victime cînd sînt întrebați de folosirea sau de proveniența banilor, care vin de unde trebuie. Tehnica e de a cumpăra pe tăcute bucățile cele mai productive, cele care aduc bani lichizi, mulți și repede, cu investiții minime. Sînt privilegiați în obținerea licențelor, se mulțumesc și cu comisionul, cu condiția să fie cît mai gras. Tehnica numărul unu a capitalistului de tranziție este înființarea unui număr cît mai mare de firme, la care acționare sînt alte firme, ale lui sau ale rudelor, asta ușurează circulația nestingherită, insesizabilă a banilor, diminuarea profitului, sustragerea de la impozite și taxe. Bunurile imobiliare cumpărate pe credit sînt trecute prin mai multe firme proprii, în trecere, valoarea lor crește ca voinicul din poveste, după care sînt puse drept garanție pentru alte și alte credite, un adevărat lanț al slăbiciunilor. Capitalistul de tranziție adoră să se asocieze cu statul, slab și neajutorat, dar cu zestre bogată, el ducînd „năuhăul", baza ingineriei financiare. Statul încasează pierderile, că de aia e stat, iar capitalistul își ia partea leului din profit. Capitalistul de tranziție e un Mecena, sponsorizează sportul, săracii, handicapații. Instrumentul preferat e fundația. Fundația permite redistribuirea banilor, mobilizarea relațiilor, umplerea pușculițelor partidelor amice și binevoitoare, legalizarea șpăgii, eludarea impozitelor și taxelor și alte operațiuni despre care nu poți vorbi fără să te trezești cu un proces zdravăn de calomnie. Se vorbește chiar de o fundație pentru handicapați care a importat un număr strașnic de automobile de lux fără taxe, fără un leu accize și alte marafeturi plătite de oamenii de rînd. Capitalistul de tip nou are nevoie de mass-media, o creează sau o cumpără, are nevoie de îngăduință publică, de imagine, pe cea pe care nu o posedă o cumpără prin intermediul publicității. Cultivă cu asiduitate mediile politice, e prieten cu politicienii, e darnic și cu ei și cu partidele, le face donații generoase, mai mult sau mai puțin oculte, cînd nu se aruncă el însuși în politică.

Lupta anticorupție îl neliniștește. Convertit la legalitate, se teme ca nu cumva să ajungă un pretext pentru încălcarea legalității. Pozează în inocent, povestește (el sau alții) despre binele care l-a făcut economiei, oamenilor, țării. Sînt atîția oameni răi care nu se pricep, nu știu ce înseamnă banii care vin de unde trebuie, habar n-au ce-i aia o economie de piață. El explică drumul banilor, un miracol de fiecare zi, din seifurile băncilor la inițiativa economică, el este inițiativa, lăsați banii să vină la el, nu lăsați stafia lui Marx să bîntuie peste credite. Creditul nu este un mecanism suspect și oneros, dimpotrivă, este motorul unei economii performante. El n-are nici o vină că banii, acest miracol de fiecare zi, și creditele, alt miracol, nu-l ocolesc tocmai pe el sau **numai** pe el. Lucru știut, ban la ban trage, trebuie ajutat să ia drumul cel bun. În loc să-i suspectăm ar trebui să le mulțumim, ba să le mai și dăm. Un singur lucru nu par a înțelege neocapitaliștii noștri. Nu înțeleg că lumea banilor, a creditelor, a băncilor, a finanțelor, chiar dacă nu strălucește prin morală, are niște reguli proprii, foarte stricte, care nu pot fi încălcate fără pericolul să se prăbușească.

Între altele e vorba și de corecta și eficienta folosire a creditelor și de returnarea lor. La termenele stabilite și cu dobîndă.

Deocamdată problema capitalistului de tranziție este să convingă omul de pe stradă că se pot face și afaceri cinstite, ba chiar că se poate și cîștiga prin muncă cinstită. Că nu e neapărat nevoie ca „inginerie" să rimeze cu „escrocherie". Mai mult sau mai puțin.

REVISTA PRESEI

Ceaușescu rămîne contemporanul nostru

● Printre atîtea cazuri de corupție, liste cu întreprinderi ce urmează să fie lichidate sau ciondăneli pe marginea șefiei băncilor comerciale cu capital de stat, actualitatea săptămînii trecute a consemnat o permanentă raportare la trecutul apropiat. ● Astfel, a fost repus pe tapet subiectul „banilor lui Ceaușescu". ● *„Nu pot să uit cum în 1990, la două zile după ce Dan Badea a devenit ziarist, mi-a adus procesul verbal de predare-primire făcut în fostul sediu al Comitetului Central. Un revoluționar semna de predare, iar altul de primirea a două milioane patru sute de mii de dolari! Sper să nu greșesc suma. L-am găsit numai pe cel care a semnat de predare. Spunea că banii fuseseră găsiți în CC, numărați pe o pătură și înveliți în ea"*, scrie editorialistul **Evenimentului zilei**, Cornel Nistorescu. ● Acești bani nu figurau nicăieri și nimeni nu mai știe unde au dispărut, mai arată Cornel Nistorescu în ziarul din 17 aprilie. ● În același cotidian sînt prezentate fragmente din raportul Curții de Conturi (publicat în Monitorul Oficial din 11 iulie 1996), raport care nu poate explica cum a fost cheltuit în 1990–1991 circa un miliard de dolari din Fondul centralizat al statului. Raportul Curții de Conturi acuză BRCE și BNR că nu au respectat legislația, îndatorînd statul cu aproape un miliard de dolari. Mai mult, Curtea de Conturi acuză direct BRCE că a favorizat clienți pentru a face speculă cu valută, că a acordat credite în lei pentru achiziționarea de valută în afara pieței oficiale și că a autorizat operațiuni clandestine de vînzare a valutei în afara pieței valutare. ● Tot despre Ceaușescu mărturisește și generalul Victor Stănculescu, cel despre care o parte a presei credea că a fugit din țară pentru a evita o posibilă arestare pentru implicarea într-un caz de comerț ilegal cu furnituri pentru armată. ● Cu doar două zile înainte de presupusa fugă, gen. Stănculescu declara unui post de televiziune: *„Decizia de a executa cuplul Ceaușescu a fost luată de un grup mic de persoane care preluase puterea și din care făceau parte și fostul președinte Ion Iliescu și fostul premier Petre Roman. A fost o decizie de grup. Ei au intrat în toaleta Ministerului Apărării, pentru că au considerat că acela este singurul loc sigur unde se putea vorbi"*. ● Și pentru că am amintit de generalul Stănculescu, să menționăm despre „Afacerea Motorola", cel mai important caz de corupție dezvăluit săptămîna trecută. ● **Adevărul** de vineri 18 aprilie relatează pe larg despre acest caz ca despre una din primele mari afaceri de corupție din România postdecembristă, cînd mai multe telefoane și echipamente de transmisiuni au fost cumpărate de către armată la un preț mult mai mare decît cel al pieței, statul fiind prejudiciat cu peste 8 miloane de dolari. Pînă acum au fost arestați cinci prsoane cu rang înalt din MApN și Întreprinderea de Pescuit Oceanic Tulcea. Contractul a fost avizat, printre alții, și de ministrul Apărării de atunci, Victor Atanasie Stănculescu, care invocă acum prezumția de inocență. Oricum, fostul general al lui Ceaușescu, consideră **Adevărul**, chiar dacă va fi găsit vinovat *„eventual, pentru abuz în serviciu, este greu de crezut că pe numele său va putea fi emis un mandat de arestare"*, deoarece, conform Constituției, urmărirea penală a miniștrilor pentru fapte săvîrșite în timpul mandatului se poate face numai la solicitarea Parlamentului și a președintelui. ● Și din nou despre Ceaușescu amintește **Cronica română** de sîmbătă 20 aprilie: *„Ceaușescu a vrut să împartă în două Muzeul Satului și să-l ofere copiilor săi, Zoe și Nicu. Nicu Ceaușescu trebuia să locuiască în Palatul Elisabeta, iar pentru Zoe urma să se amenajeze actualul restaurant «Mioriță», precum și terenul din jurul acestuia. Insula Trandafirilor urma să fie transformată în heliport, iar Lacul Morilor trebuia să devină pistă pentru hidroavioane. Proiectul mai prevedea o herghelie și multe piscine și terenuri de tenis"*. Declarația aparține dr. Ioan Godea, directorul general al Muzeului Satului. ●

MARIAN CHIRIAC

Luni 21 aprilie 1997, la librăria „Mihai Eminescu" a fost lansat albumul arhitectului Gheorghe Leahu, *Distrugerea Mănăstirii Văcărești*.

Acest album dezvăluie, prin numeroase mărturii directe, documente și ilustrații necunoscute marelui public, lupta inegală dusă cu puterea comunistă de un însemnat număr de oameni de cultură, istorici și arhitecți care s-au opus prin toate mijloacele posibile demolării **Mănăstirii Văcărești**.

Din inițiativa dictatorului Ceaușescu, una dintre cele mai strălucite ctitorii ale arhitecturii ortodoxe balcanice a fost rasă de pe fața pămîntului între anii 1984–1986.

MARIAN CHIRIAC

Transportul în comun aşteaptă încă inventarea roţii

Am întrebat un controlor de trafic (persoana îmbrăcată într-o geacă bleumarin, şi care se află de obicei la capăt de linie de unde contorizează „mersul" mijloacelor de transport) care este frecvenţa cu care circulă autobuzele prin Capitală. Răspunsul a venit sec: *„Nu prea circulă regulat. Depinde cît e de aglomerate".*

De şapte ani de zile, în transportul bucureştean lucrurile s-au schimbat în bine doar într-o mică măsură. Zilnic, la orele de vîrf îndeosebi, este mereu aglomeraţie, mijloacele de transport sosesc după un orar propriu, înăuntrul acestora nu ai mai niciodată o senzaţie de confort sau cel puţin de curat.

Un algoritm în lipsă de maşini

Depinde de sensibilitatea nasului. De alături poate să te îmbie o aromă de şampon la modă, sau de spray fixativ ori chiar un parfum mai fin, dar cel mai adesea te izbeşte mirosul trupurilor. Şi al stofei hainelor. Miroase cînd a ploaie, cînd a praf, după anotimp. Trupurile oamenilor stau înghesuite, cu mîinile agăţate ba de o bară, ba de nimic, cu poşete, plase sau te miri ce bagaje strecurate printre picioarele celorlalţi, stau tîmpe, hurducăindu-se după capriciile gropilor, intersecţiilor, curbelor la dreapta, şoferilor. *„Coborîţi la prima?"*. Coboară cîteva zeci de oameni şi parcă întotdeauna urcă mai mulţi.

Atmosferă de autobuz bucureştean la oră de vîrf. Dar la fel este şi în troleibuze sau tramvaie.

Aglomeraţia cotidiană are o explicaţie foarte simplă: insuficienţa mijloacelor de transport în comun. În aceste condiţii, s-a inventat un soi de algoritm, a cărui menire este de a fluidiza traficul. Astfel, maşinile Regiei Autonome de Transport Bucureşti (RATB) ar trebui să circule după grafic, la un interval regulat (10–15 minute, perioada variază în funcţie de mai multe criterii), astfel încît să se evite blocajele sau suprapunerile. Şoferii au normă la ture, fiind plătiţi numai dacă realizează un minimum de curse, dar blocaţi fiind, în acelaşi timp, tocmai datorită graficului de lucru, conform căruia, pe hîrtie, transportul se asigură în mod regulat.

Conform datelor oficiale, din cele circa 5 milioane de deplasări generate zilnic la nivelul Bucureştiului şi al 60 de comune din judeţul Ilfov, circa 1,1 milioane se efectuează cu mijloace individuale, circa 800 de mii cu metroul şi peste 3 milioane la suprafaţă, cu tramvaiele, troleibuzele şi autobuzele aparţinînd RATB. Reţeaua RATB cuprinde în momentul de faţă un număr de 168 de trasee (38 de tramvaie, 17 de troleibuze şi 113 de autobuze) desfăşurate pe 603 km de cale dublă.

Parcul circulant programat este de 1.586 de vehicule, dintre care 468 tramvaie, 218 troleibuze şi 900 de autobuze de diferite mărci şi capacităţi, oferind la orele de vîrf o capacitate de 236.637 călători/oră şi sens, ceea ce înseamnă o capacitate de circa 2,7 milioane de călători.

Şi măcar dacă ar fi numai atît. Majoritatea maşinilor sînt către limita superioară a uzurii, de aici numeroase defecţiuni şi întîrzieri suplimentare. Uzura medie a autobuzelor RATB este de 60%. Uzura medie a tramvaielor este de 65%. Uzura medie a troleibuzelor RATB este de 67%. În aceste condiţii, geniul creator al încropelii se poate manifesta plenar la mecanicii, şoferii sau vatmanii bucureşteni. Pentru că aceştia sînt plătiţi la numărul de ture făcute, în general preferă să nu reclame defecţiunile constatate, aşa că fie merg înainte, *„pînă se rupe dracului ceva cu totul"*, fie încearcă să

Imagine obişnuită din Bucureşti

cîrpăcească ce se mai poate. De obicei, mecanicii pun piese vechi. Ori cer şpagă ca să repare mai repede. Dar şi unii şoferi preferă să vîndă din piesele noi primite sau să scoată un ban din motorina pe care o vînd ţăranilor din comunele limitrofe Bucureştiului, în perioada lucrărilor agricole. Şpagă mai dau şi unii şoferi sau vatmani ca să lucreze mai mult, inclusiv în week-end. În principiu, conducătorii mijloacelor auto nu au interes să producă blocaje în circulaţie sau să întîrzie pe traseu, pentru că asta înseamnă că pierd bani. Dar lucrul acesta se întîmplă mai mereu.

O strategie de supravieţuire

Bucureştiul, ca dispunere geografică, are o structură cvasicirculară, iar distanţa maximă din centru (km zero) la marginea oraşului este de 12 km. Cei 228 kmp ai Capitalei sînt acoperiţi – aşa cum sînt – de o reţea de transport în comun deservită în special de Regia de Transport Bucureşti (RATB), care are statut de unic concesionar al activităţii de transport în comun de suprafaţă, cu tramvaie şi autobuze, în teritoriul urban şi suburban. Mai există şi o societate comercială cu linii de maxi-taxi, ca şi alte societăţi private de profil.

Începînd cu anul 1990, RATB a încercat să adopte o strategie de supravieţuire, prin care să se încerce oprirea prăbuşirii – de nu ameliorarea – serviciului de transport public. Starea de acum este departe de a fi perfectă, oricum ceva mai bună decît situaţia din timpul regimului comunist, cînd transportul în comun era mai curînd un factor de stres psihic şi chiar de o-presiune (urmîndu-se parcă ad litteram directivele KGB-ului, de menţinere a controlului asupra populaţiei prin perturbarea voită a transportului în comun).

Conducerea RATB consideră că în ultimii cinci ani a fost oferit un spor de capacitate de transport de peste 10 procente, însă ritmul de creştere a devenit prea lent, prin utilizarea resurselor regiei şi insuficientele investiţii pentru vehicule noi.

Arterele de circulaţie şi căile de rulare a tramvaielor sînt în mare parte grav deteriorate, peste 50% din vehicule sînt vechi, unele chiar demodate şi nesigure în circulaţie, traficul general este parţial dezordonat şi nedisciplinat, oraşul fiind pe perioade destul de mari ale zilei aproape de sufocare, neexistînd un management propriu-zis al traficului bine pus la punct.

Pentru satisfacerea minimului de civilizaţie în transport (6,5 călători/mp), **RATB mai are nevoie de circa 200 de autobuze în stradă zilnic, de încă 80 de tramvaie şi de cel puţin alte 200 de troleibuze.** Au fost încheiate nişte contracte în acest sens, dar situaţia nu se poate îmbunătăţi simţitor prea curînd. Nu sînt bani.

Iar lucrul acesta se simte foarte clar şi la nivelul Primăriei Capitalei, instituţie care administrează şi cheltuielile legate de transportul în comun. De la bugetul de stat au fost alocate în proiectul aflat acum în dezbatere parlamentară 350 de miliarde de lei subvenţii, cu 400 de miliarde de lei mai puţin decît suma considerată necesară. În aceste condiţii, arăta viceprimarul general Anton Vătăşescu, se preconizează fie rediscutarea oportunităţii acordării de gratuităţi pentru persoanele defavorizate, fie obţinerea aprobării pentru efectuarea de cheltuieli în avans, sperîndu-se că bugetul acordat Primăriei va fi rediscutat pe la mijlocul anului. Unul din punctele forte al „Contractului cu bucureştenii", acordarea de gratuităţi pentru pensionari, studenţi şi alte persoane defavorizate, a devenit acum o adevărată piatră de moară. Începînd din toamna lui 1996, gratuităţile au dus la creşterea cu 25 de procente a numărului mediu zilnic de călători şi implicit la aglomerarea suplimentară a mijloacelor de transport în comun.

N-am prea mai auzit celebra remarcă de altădată, *„dacă nu-ţi convine, ia-ţi maşină mică"*. Vremurile s-au schimbat, oamenii sînt mai grăbiţi şi parcă mai astenizaţi, ce să mai vorbim de preţul autoturismelor. Doar aglomeraţia e aproape aceeaşi, ca şi vechile troleibuze, cu „bretelele" lor ce stau mereu să cadă. Oamenii par să nu aibă de ales. Scumpirile de bilete vin năprasnice, dar niciodată nimic nu se schimbă. Neschimbate rămîn în continuare şi glodul, cojile de seminţe, hîrtiile, vorbele de ocară aruncate prin diferitele colţuri ale mijloacelor de transport. Numai acestea din urmă sînt puţin altele, adică nişte tramvaie germane primite ca donaţie ori DAF-uri silenţioase prin care mai auzeai pînă nu cu multă vreme în urmă pe „Fraţii Peşte" în concert la Polivalentă.

Bucureştiul se poate mîndri cu 2.300 de staţii fizice, iar distanţa medie dintre acestea este de 523 m. Deşi reţeaua de transport în comun de suprafaţă este dezvoltată şi relativ mobilă ca trasee şi amplasare a staţiilor, asigurînd multiple relaţii în teritoriul servit, densitatea acesteia este încă sub recomandările în domeniu.

La suprafaţă, cererea de transport în perioadele de maximă aglomerare depăşeşte cu circa 15% capacitatea de transport oferită de vehiculele RATB (la un grad de ocupare de 8,5 călători/mp). De aici, cvasipermanenta aglomeraţie.

ANTET Pledoarie pentru NATO

Agresiunile Uniunii Sovietice împotriva lumii

Război contra speciei umane
Gen. Oleg Sarin & Col. Lev Dvoretsky

Invazii inumane, asta reprezintă acţiunile militare, intervenţiile armate sau politice ale U.R.S.S. atât în interiorul său, unde a distrus etnii întregi cât şi în ţări străine unde a impus o ideologie, un conducător, o formă de organizare străine speciei umane, specifice ***alien*-ului comunist.**

Alien Wars prezintă materiale incendiare, despre care până nu demult circulau doar presupuneri sau aluzii. [312 pag., 15500 lei]

Editura ANTET
Adresa redacţiei: str. Miron Costin nr.9A; Bucureşti; Tel: 6175332
O.P. 22 C.P. 285

MARIA SOMEŞAN

Geneza fascismului în România şi Ungaria

în interpretarea lui Nagy-Talavera

Editura Hasefer a Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România a pus recent la îndemîna cititorului român unul din cele mai importante titluri ale bogatei bibliografii consacrate genezei şi evoluţiei fascismului est-european. Este vorba de studiul profesorului american **N.M. Nagy-Talavera**: ***Fascismul în Ungaria şi România***, apărut în 1970 la **Hoover Institution Press, Stanford**, sub titlul ***The Green Shirts and the Others. Fascism în Hungary and Rumania***.

Cartea şi-a cîştigat reputaţia (şi recordul de citări în literatura de specialitate) nu numai prin abundenţa informaţiei şi pertinenţa analizei, dar şi prin spiritul ei detaşat, obiectiv şi lucid. Ştim cît de rare sînt aceste calităţi – indispensabile totuşi demersului ştiinţific – atunci cînd istoria e scrisă de cei care au trăit-o şi în ce măsură sînt pătrunse de subiectivitate textele consacrate secolului XX, scrise – prin natura lucrurilor – de contemporani. **Întoarcerea ocheanului** nu e la îndemîna multora.

Or, în cazul de faţă, autorul e nu doar un contemporan, ci un supravieţuitor **la limită** al fenomenului pe care-l studiază: evreu ungur, născut în 1929, el a scăpat doar printr-o întîmplare de deportare în timpul Holocaustului. În opera sa însă, ieremiadele, rechizitoriile, accentele justiţiare sînt absente. Lipsesc, de asemenea, prejudecăţile şi locurile comune, pe care un subiect ca cel enunţat în titlu le presupune de regulă. În literatura consacrată fenomenului, ele abundă adesea, simplificînd problema pînă la a o anula şi desfiinţînd din start obiectul analizei.

Cu rare – şi cu atît mai remarcabile – excepţii, tratarea istoriei noastre recente este subminată de etichete, clişee şi tabuuri. Ele au fost aplicate maşinal timp de o jumătate de secol şi sînt – din inerţie sau varii interese de partid, de grup sau de clan – întreţinute şi astăzi. Consecinţa este o imagine confuză şi contradictorie a perioadei interbelice şi o reprezentare distorsionată a mecanismelor şi stărilor de spirit prin care **extrema dreaptă** a cucerit scena politică în anii '30. Într-adevăr, dacă reduci legionarismul românesc la **violenţă** şi **antisemitism**, fără să acorzi interes motivaţiilor, cuantificărilor, comparaţiilor – în context naţional şi internaţional –, devine, pe drept cuvînt, ininteligibil cum de s-a înrolat în rîndurile lui bună parte din intelectualitatea de vîrf a epocii. Suprasimplificarea – sau chiar mistificarea – datelor problemei, trunchierea realităţilor ne interzic accesul la **mentalitatea** momentului istoric. Singura reacţie posibilă rămîne, în aceste condiţii, cea emoţională. Ne vom întreba la nesfîrşit cum de a fost posibil ca Noica, Cioran, Ţuţea, V. Băncilă şi alţii, şi alţii să fi fost legionari, iar tînărul prieten al lui Dan C. Mihăilescu (cf. *„22"*, 6/1997, 19), pe care ***Jurnalul*** lui Sebastian l-a determinat să „lichideze" cu Eliade, va avea, investigînd lumea interbelică, noi şi noi surprize şi decepţii...

Absenţa burgheziei locale – obstacol în calea democraţiei

Fenomenul fascist pare a se deroba unei definiţii explicite (în orice caz, ea lipseşte în studiul de faţă), dar, în concepţia lui Nagy-Talavera, formula pare a fi: ultranaţionalism + dictatură + partid unic. În această accepţie, contrar imaginii curente, regimul Antonescu (după 23 ian. 1941) **nu** este tratat ca dictatură fascistă (întrucît lipseşte din ecuaţie partidul). În schimb, Mişcarea Legionară **da**, cu toate că Tribunalul de la Nürnberg **nu** a inclus-o în lista celor fasciste.

Adversar al modelului **importului de fascism**, Nagy-Talavera crede că atît în România, cît şi în Ungaria fenomenul a fost strict determinat de realităţi istorico-sociale locale, iar necesitatea tratării lui comparatiste rezultă din faptul că, în estul Europei, acestea au fost singurele ţări în care *„fascismul a atins proporţiile unei mişcări de masă"*.

Comun le este faptul că, în ambele cazuri, naşterea fascismului este legată de absenţa unei autentice clase de mijloc naţionale, care să dea sens şi suport organic vertiginoasei dezvoltări capitaliste din primele decenii ale secolului. Este vorba, în întreaga zonă, de **crizele tranziţiei** de la o societate tradiţională la una industrială, în condiţiile unor structuri sociale încă neadaptate transformării.

În planul psihologiei colective, situaţia determină anxietate, sentimente de insecuritate, *„teamă de prezent şi viitor"*, o stare de spirit în care *„societatea încearcă să salveze sau să redobîndească valori care se ascund sau dispar în lumea ameninţătoare a civilizaţiei industriale moderne"*. Or, această stare este *„ingredientul primar al fascismului"*, **fondul** său **conservator**, naţionalist şi tradiţionalist.

Ca o urmare a acutelor probleme sociale pe care în perioada de tranziţie clasa de mijloc autohtonă se dovedeşte incapabilă să le soluţioneze, acestui fond arhaizant i se suprapune un onest angajament faţă de reforma socială şi/sau morală. În acest sens, *„identificarea care se face între fascism şi reacţiune este total deplasată"*, spune Nagy-Talavera, adăugînd că **trăsătura reformatoare a dictaturilor fasciste radicale** – şi nu antisemitismul sau naţionalismul lor – a fost cea care a atras adeziunile populare: *„Românii şi Ungurii, care se îndreptau spre Crucile cu săgeţi şi Garda de Fier, erau atraşi de preocuparea sinceră a lui **Szálasi** şi **Codreanu** faţă de starea lor"*.

Cum a fost modelată devenirea curentelor fasciste de particularităţile istorice, socio-economice şi geopolitice locale şi care a fost, în fiecare caz în parte, mecanismul înglobării antisemitismului în ideologia lor sînt chestiuni dezbătute în capitolele consacrate expunerii cronologice a faptelor.

„Fascismul burghez s-a născut odată cu contrarevoluţia din 1919"

Particularitatea cea mai frapantă a **Ungariei** în anii începutului de secol era cea a suprapunerii progresului modern peste o structură socială tributară încă valorilor feudale. Constituţia lui Werbőczi, care la 1514 definise **naţiunea maghiară** drept comunitate a **nobililor** Ungariei, se menţinuse *„pînă la 1848 pe hîrtie şi încă o sută de ani după aceea în conştiinţa oamenilor"*. Nobilimea maghiară îşi păstrase, în bună parte, privilegiile materiale şi politice. Meritul ei istoric fusese cel de a fi oferit *„exemplul şi standardele"* unei înalte conştiinţe naţionale, iar vina, cea de a fi *„îngheţat structura socială, economică şi, ca urmare, şi pe cea politică"*, împiedicînd astfel formarea unei clase de mijloc maghiare.

Într-adevăr, elita politică maghiară s-a opus cu perseverenţă emancipării acelei *misera contribuens plebs* care constituia 95% din populaţie, frînînd procesul de formare a unei burghezii şi intelectualităţi pămîntene, care i-ar fi putut pune în pericol monopolul politic. Ea a preferat să admită pătrunderea masivă a **evreilor** în industrie şi comerţ şi a **germanilor** în administraţie şi armată.

A luat astfel naştere o **clasă de mijloc alogenă**, cu două segmente bine conturate, unul evreiesc şi celălalt german, acestuia din urmă alăturîndu-i-se şi elementele sărăcite ale micii nobilimi maghiare, spre a constitui ceea ce s-a numit *„clasa de mijloc a gentlemenilor maghiari"*. Specific atît evreilor, cît şi etnicilor germani care au constituit această tînără burghezie a Ungariei a fost, spune Nagy-Talavera, înaltul, uneori chiar excesivul lor grad de asimilare. Ei s-au maghiarizat cu zelul neofitului şi, în această ordine de idei, este de menţionat faptul că, după pacea de la Trianon, *„evreii din statele succesoare, ignorîndu-şi cu totul interesele economice şi vechiul lor principiu că o minoritate trebuie să susţină guvernul la putere, au rămas puternic maghiarizaţi"*.

Împărtăşind acelaşi intransigent patriotism maghiar, cele două segmente ale burgheziei difereau substanţial în ceea ce priveşte opţiunile lor politice: clasa de mijloc a „gentlemenilor maghiari", implicată în structurile militare şi administrative, era marcată de conservatism şi naţionalism, în timp ce evreimea, interesată în promovarea valorilor democratice occidentale, adera cu precădere la liberalism.

Pe de altă parte, intelectualitatea de origine evreiască a alimentat rîndurile curentelor radicale şi socialiste ale începutului de secol. Aceasta a făcut ca prezenţa ei să fie masivă în cercurile care au iniţiat şi condus „Comuna" lui Béla Kun.

Prăbuşirea vechii Ungarii în 1918 a pus ţara în faţa unei multitudini de probleme economice şi sociale, între ele fiind şi cea a disponibilizării unui număr imens de ofiţeri şi funcţionari. Cei 300.000 refugiaţi din teritoriile pierdute prin pacea de la Trianon erau, în majoritatea lor, cadre administrative şi militare. Tendinţa acestui segment al burgheziei maghiare de a-şi ameliora poziţia economică pe seama segmentului evreiesc s-a acutizăt în aceste condiţii, alimentînd ideea unei **„schimbări de gardă"** cu conotaţii antisemite.

Tensiunea a crescut considerabil, prin faptul că revoluţia bolşevică din 1919 a fost susţinută ideologic şi tradusă în fapt de socialiştii radicali, care, aşa cum am amintit, proveneau mai ales din clasa de mijloc evreiască. Această stare de lucruri a făcut ca, atunci cînd, în 1919, **contrarevoluţia** s-a închegat ideologic şi organizatoric în Seghedinul aflat sub ocupaţie franceză, **„ideea"** coagulantă să fi fost **antisemitismul**. În rest, un naţionalism cu tentă romantică, ostilitate faţă de democraţie, dar interes faţă de problemele justiţiei sociale. S-au pus atunci fundamentele uneia dintre primele mişcări fasciste europene. Era, aşa cum îl califică autorul, *„fascismul clasei de mijloc"*.

În anii care urmează, protagoniştii scenei politice maghiare vor fi, alternativ, reprezentanţii acestui fascism de tip burghez – avîndu-l pe Gömbös Gyula drept personalitate centrală – şi ultraconservatorii „naţiunii maghiare" (contele Bethlen István, contele Teleki Pál ş.a.).

Gömbös a preluat guvernarea în 1932, dar – spre a nu pierde sprijinul clasei politice aristocrate – a amînat pînă în ziua morţii sale (1936) proiectele reformatoare care figuraseră în „programul de la Szeged". Cum Ungaria era tocmai pradă catastrofalelor urmări ale marii crize economice mondiale, deziluzia şi nemulţumirea au fost imense.

„Scopul ultim al lui Szálasi era socialismul"

Masele sărăcite – micii slujbaşi, intelectuali, studenţii şi o bună parte a proletariatului industrial şi agricol – au fost obligate să caute salvarea într-o soluţie diferită. În alte circumstanţe, spune Nagy-Talavera, ele s-ar fi orientat, probabil, spre stînga. Dar, în Ungaria, **drumul spre stînga era închis**, ca urmare a nefastei experienţe din 1919. *„Astfel s-a dezvoltat un puternic resentiment, absolut spontan, dar dezorganizat, care s-a canalizat în singura direcţie neblocată de trecut sau de prezent, **fascismul radical**"*.

Materializarea acestei tendinţe a fost **„Mişcarea Crucilor cu Săgeţi"**, iar cel care a creat-o, ofiţerul de origine armeană **Szálasi Ferenc**. Doctrina lui era **„Ungarismul"**, utopie a unei „Mari Patrii Carpato-Danubiene", federaţie **co-naţională** benevolă, guvernată dictatorial, dar nonviolent şi legalist. Ca obiectiv imediat, preconiza o **reformă radicală**, care să asigure dreptatea socială. În problema evreiască era (printre fasciştii maghiari) un moderat: *„nu voia să umilească, să persecute sau să ucidă evrei"*, deşi îi considera *„principalii vinovaţi de existenţa atît a capitalismului, cît şi a marxismului..."*.

Nagy-Talavera reuşeşte să sugereze fascinaţia pe care modelul lui Szálasi a exercitat-o asupra maselor: *„Puţini oameni pot descifra limbajul inimitabil al programului lui Szálasi. Puţini sînt cei cărora le păsa de Ungaria ca atare. Aceşti oameni exploataţi şi respinşi, care trăiau în afara graniţelor societăţii ungare **decente**, simţeau sinceritatea transparentă a lui Szálasi. Ei îi cunoşteau felul de viaţă neostentativ puritan... preocuparea sa pentru săraci, originalitatea, inflexibilitatea... Mistica lui ne poate părea ridicolă, s-ar putea să li se fi părut astfel şi intelectualilor rafinaţi şi scepticilor din cafenelele Budapestei anululi 1937, dar n-a fost ridicolă pentru muncitori sau mica burghezie... Oamenii săraci mergeau pe jos, zile întregi, spre Budapesta, pentru a putea să-l vadă o clipă pe Szálasi..."*.

Popularitatea lui Szálasi şi radicalismul programului său au alarmat nu numai aristocraţia conservatoare, ci şi tabăra fasciştilor burghezi. Cînd, în primăvara lui 1938, accede la putere un guvern fascist „conservator", avîndu-l drept premier pe Imrédy, acesta îşi propune, drept prim obiectiv, anihilarea „Crucilor cu Săgeţi". Arestarea lui Szálasi nu a făcut decît să amplifice cu un ordin de mărime numărul membrilor partidului: într-un singur an, saltul a fost de la 20.000 la 300.000. Dar, dacă măsurile guvernamentale nu au reuşit să distrugă Mişcarea, ele au contribuit – prin încarcerarea lui Szálasi, a cărui autoritate morală ţinea, de bine, de rău, masele în frîu – la pierderea controlului asupra cohortelor de aderenţi. Manifestările anarhice ale acestora în toamna lui 1938 *„au fost utilizate ca pretext pentru arestările în masă ale militanţilor"* şi *„mulţi activişti s-au trezit în lagăre de concentrare, unde numărul lor a întrecut cu mult numărul comuniştilor încarceraţi"*.

Fasciştii „burghezi" şi-au continuat programul cu **lansarea legislaţiei antisemite**. Specific este faptul că măsurile impuse – economice, în primă instanţă – ocoleau marea proprietate: *„deşi numai în cîţiva ani, mai mult de 40% din evreii unguri şi-au pierdut mijloacele de existenţă, nu a existat nici un articol de lege prin care să se distribuie întreprinderile uriaşe, ce formau 90% din industria ungară, sau sectorul bancar, proprietăţi ale unei duzini de familii evreieşti"*.

Cum s-a transformat în anii războiului sub presiunea germană, dar şi sub impuls indigen, atentatul la sursele de subzistenţă în atentat la viaţă şi, în cele din urmă, în genocid este o sinistră istorie, al cărei curs este urmărit în detaliu, pînă la apocalipsa finală.

Un amănunt paradoxal al acestei desfăşurări este că organizarea Holocaustului maghiar (care a făcut să dispară, în numai şase săptămîni din vara 1944, peste o jumătate de milion din cei 800.000 evrei unguri) a fost opera aripii **conservatoare** a fascismului, cea la care aderase o bună parte a burgheziei „onorabile". Fasciştii **radicali** (din păturile de jos ale societăţii), cu *„visătorul proletar fascist"* Szálasi, au venit la putere abia în ultimul act al tragediei, cînd deportările la Auschwitz erau un fapt consumat. Ceea ce mai rămăsese de împlinit era doar autodistrugerea: *„În 3 noiembrie* [1944] *Szálasi, cu mare pompă şi alai, a depus jurămîntul la Palatul Regal în faţa Sfintei Coroane a Sfîntului Ştefan* [şi] *a jurat să respecte legile şi să asigure Ungariei bunăstare şi glorie. În aceeaşi seară, Armata Roşie a intrat în suburbiile Budapestei"*.

Pe pragul înfrîngerii, anarhie totală: huliganii, pe care, în pofida înaltelor lui principii morale, Szálasi îi tolerase în partidul său, instaurînd terorismul şi declanşînd spontane pogromuri locale; Parlamentul, refugiat la Sopron, discutînd în detaliu – asemenea teologilor bizantini la căderea Constantinopolului – chestiuni teoretice ca, bunăoară, cea a criteriilor de reprezentare corporatistă şi a ierarhiilor în viitorul stat „hungarist", în timp ce ceea ce mai rămăsese din administraţiile locale organiza evacuarea populaţiei din faţa ofensivei sovietice, iar şeful statului era inaccesibil, fiind ocupat cu scrierea memoriilor sale... Imagini ale absurdului total, care dau sens mesajului cărţii lui Nagy-Talavera: nu **necesitatea istorică** a genezei, nu bunele intenţii ale liderului (v. Szálasi), nu onestitatea proiectelor legitimează o Mişcare, ci **responsabilitatea**. În absenţa ei, *„calităţile Mişcării sînt depăşite de defectele ei"* şi lupta *„don quijotescă cu lumea modernă"* sfîrşeşte în înfrîngere şi/sau ridicol.

Cum se situează fascismul românesc?

El apare – ca şi cel din Ungaria – în tumultul problemelor sociale ale tranziţiei de la societatea tradiţională la cea modernă. În absenţa unei clase de mijloc naţionale puternice, găseşte autorul, transformarea e guvernată de o oligarhie care experimentează *„un amestec de faţadă occidentală şi de metode fanariote"*. Dificultăţile prezentului alimentează nostalgia pentru vechile rînduieli, deci conservatorismul.

În plus, condiţiile istorice şi geopolitice au implantat aici un naţionalism profund, care va deveni componentă obligatorie a tuturor curentelor politice care se vor voi populare (pînă şi comuniştii, în faza lor tîrzie, vor trebui să ţină seama de asta!).

Ca o excrescenţă a acestui naţionalism funciar, *„în România exista o tradiţie antisemită"*, alimentată şi de faptul că – spre deosebire de cei din Ungaria – evreii de aici erau în bună parte neasimilaţi. În secolul XIX, observă Nagy-Talavera, *„toţi marii români erau antisemiţi"*, iar primul deceniu al secolului XX vede cristalizîndu-se doctrina lui **A.C. Cuza**, care găseşte *„în antisemitism violent soluţia pentru orice problemă românească"*, în timp ce în *Neamul Românesc*, **N. Iorga** promovează *„campania sa împotriva evreilor şi concesiunilor străine"*.

Într-o fază nouă, mai acută, intră antisemitismul în România Mare, *„a cărei populaţie evreiască fusese triplată prin tratatul de pace de la Versailles"*: prin unirea Transilvaniei, Basarabiei şi Bucovinei cu Vechiul Regat, devin cetăţeni români peste o jumătate de milion de evrei. *„Se poate spune că majoritatea lor era hotărît ostilă noului stat românesc"*, afirmă Nagy-Talavera şi detaliază motivele.

Această realitate a şi determinat un specific al antisemitismului românesc: spre deosebire de cel maghiar, el **nu** avea un caracter **rasial**, ci îi considera pe evrei *„periculoşi pentru că nu puteau fi asimilaţi"*. În plus, conservatorismul paseist – alimentat de traumele tranziţiei – avea de adus evreilor reproşul de a reprezenta simultan *„capitalismul, socialismul, revoluţia industrială şi tot ce a dus la schimbări"*; atît „internaţionala aurului", cît şi „internaţionala Moscovei" erau considerate drept instituţii evreieşti.

Asemenea fascismului maghiar, cel românesc a avut o componentă **conservatoare**, burgheză, şi una **radicală**.

După suspendarea regimului parlamentar în 1938, Carol al II-lea a promulgat noua Constituţie, *„vădit fascistă"*, propunînd *„un stat corporatist fascist, condus de o clică industrializatoare şi cu un rege stabilit ca virtual dictator"*. Totuşi, Nagy-Talavera găseşte că *„Frontul Renaşterii Naţionale nu merită să fie numit fascist"*, fiind mai degrabă *„o structură convenabilă pentru oligarhie"*, pentru *„politica deosebit de neliberală a liberalilor români"*.

„Ei erau sincer de partea dreptăţii sociale..."

Interesul precumpănitor al autorului merge însă spre aripa **radicală**, reprezentată de **Mişcarea Legionară**. Paralela cu organizaţia „Crucilor cu Săgeţi" se impune din multe puncte de vedere.

Ambele mişcări au fost puternic marcate de amprenta întemeietorilor lor, personalităţi ieşite din comun. *„Szálasi era cinstit, în felul lui patriot şi, mai mult decît orice, original. Probabil că el nu merită colosala cantitate de vină care i se impută"*, spune Nagy-Talavera. În ceea ce-l priveşte pe Codreanu, *„carisma este un cuvînt nepotrivit pentru a defini forţa stranie emanată de acest om... Stătea în mijlocul mulţimii în tăcere. Nu era nevoie să vorbească. Tăcerea sa era elocventă... Tragic este faptul că el a avut dreptate în multe aspecte ale criticii sale referitoare la funcţionarea democraţiei în România"*.

Ambele mişcări au apărut în temeiul unui violent **protest social**, al cărui discurs făcea însă uz de factori pe care Marx îi repudiase: naţionalism şi (în cazul românesc) religie. *„A numi aceste fenomene **de dreapta** sau **de stînga** pare lipsit de sens şi a identifica aceste curente cu definiţia clasică a stîngii sau a dreptei înseamnă a le scoate din context. O astfel de identificare poate servi anumitor interese politice contemporane... dar va contribui puţin la înţelegerea lor"*.

Naţionalismul celor două mişcări radicale este marcat de substratul social: *„atunci cînd Szálasi sau Codreanu vorbeau despre naţiune, ei aveau în vedere... în special clasele de jos. Ei îşi construiau atacul împotriva claselor conducătoare în termeni ultranaţionalişti. Pînă cînd acest lucru a devenit evident oligarhiei române şi **Naţiunii Ungare**, ei au putut face uz de critica lor socială; dar odată ce **tendinţa**... a fost clar percepută, represiunile împotriva lor au fost egalate, în Ungaria, numai de măsurile luate împotriva comuniştilor, iar în România, ele au depăşit cu mult persecuţiile la care erau supuşi comuniştii"*. La începutul lui 1939

(după asasinarea lui Codreanu), bunăoară, *„teroarea împotriva Legiunii... făcea parte din aceeaşi familie cu Gestapo-ul şi NKVD-ul. Legionarii capturaţi erau torturaţi, ucişi şi corpurile lor mutilate erau incinerate fără zarvă"*.

Chiar antisemitismul legionarilor români avea fundamente sociale, nu rasiale, *„Garda de Fier din România a adoptat poziţia sa puternic antievreiască pe baza problemelor sociale şi naţionale existente"*. Orizontul şi problematica radicalismului legionar avea, prin urmare, dimensiuni mult mai întinse decît cea a **chestiunii evreieşti**. Tocmai prin această deschidere socială se deosebea el de curentele strict şi obsesiv antisemite (cel mai notoriu fiind cel cuzist).

Această efectivă implicare în problematica socială – şi, în temeiul ei, consecventa denunţare a abuzurilor şi corupţiei oligarhiei – a atras în rîndurile Mişcării Legionare *„o considerabilă proporţie, dacă nu chiar majoritatea studenţimii româneşti din perioada interbelică"* şi a adus în conducerea ei *„mulţi intelectuali cu o situaţie bună"*.

Liderii Mişcării erau în general tineri, iar membrii ei, în special cei militanţi, erau şi ei foarte tineri. *„Această conducere tînără explică în parte nechibzuinţa Legiunii"*, observă Nagy-Talavera; *„Tinerii aceştia îşi închipuiau că pot realiza orice, doar pentru că aveau încredere în justeţea cauzei lor"*, fără a presupune că *„problemele extrem de grave şi complexe ale României nu cereau numai cinste, patriotism şi disponibilitatea sacrificiului, ci şi luciditate, realism şi foarte multe cunoştinţe..."*. Iluzia avea să fie spulberată în timpul scurtei guvernări legionare!

Pentru cititorul român, avînd la activ bibliografia „standard" referitoare la perioada interbelică, interesantă este şi lumina nouă pe care Nagy-Talavera o aruncă asupra conflictului ireductibil al legionarilor cu liberalii (1933–34) şi cu regele Carol al II-lea (în 1937–1939), acordînd un rol important fricii oligarhiei şi camarilei corupte în faţa unei mişcări atît de dinamice şi populare, care ameninţa *statu quo*-ul.

Nici indiscutabilele acte de violenţă care au marcat istoria Mişcării Legionare nu sînt abordate pe căile uzuale: *„În ceea ce priveşte violenţa Legiunii, ea a fost deseori provocată de violenţa iniţială şi corupţia claselor conducătoare... Se pare că oligarhia română deţinea un monopol asupra violenţei, înainte ca Legiunea să-l conteste, iar monopolul este întotdeauna considerat cea mai bună politică de cei ce-l deţin"*.

Cît despre acuzaţia de antisemitism, *„miliţia partidului* (cuzist), ***Lăncierii**, a fost responsabilă... de mai multe acţiuni brutale antisemite şi huliganice decît Garda de Fier, în special în perioada 1937–38. În timpul aceleiaşi perioade, totuşi, aproape toate excesele antisemite au fost atribuite Legiunii, la fel cum, în Ungaria, ele fuseseră puse pe seama Crucilor cu Săgeţi"*.

Legislaţia antievreiască a fost, de asemenea, în România, ca şi în Ungaria, opera „fascismului conservator" (guvernele Goga-Cuza, Argetoianu, Gigurtu). Cele 131 de zile ale Statului naţional-legionar au adăugat puţin la fondul existent de măsuri legiferate.

Chiar dacă se ţine seama de victimele din zilele de anarhie ale „Rebeliunii", se poate afirma că *„adevăratele orori antievreieşti* (pogromul de la Iaşi, deportările din Basarabia şi Bucovina – n.n.) *au început cu atacul împotriva Rusiei"* şi *„ele puteau fi atribuite direct lui Antonescu şi aciolţilor săi cuzişti"*. Cu toate acestea, precizează Nagy-Talavera, *„în ciuda ororilor, majoritatea evreilor români au supravieţuit"*, în contrast cu *„sistematica eficienţă a Soluţiei Finale, aşa cum a fost ea dusă la îndeplinire... în Ungaria"*, ceea ce îl face să observe cu humor negru că *„evreii români **răi*** (neasimilaţi, n.n.) *au avut parte de un tratament mai bun atunci cînd au fost pedepsiţi, decît evreii maghiari **buni**, atunci cînd au fost recompensaţi"*.

„Astfel de stări pot apărea cu uşurinţă oriunde..."

O bună înţelegere a mecanismului genezei fascismului şi un tablou al formelor sale este important, în opinia autorului, nu numai pentru înţelegerea trecutului, ci şi din raţiuni prospective. Întrucît *„atmosfera care îl creează provine din lăuntrul psihicului omenesc"*, el poate să apară oriunde *„cînd societăţi subdezvoltate îşi abandonează standardele şi valorile tradiţionale şi încearcă să efectueze inevitabila tranziţie..."*. Scriindu-şi cartea în 1969, autorul se referă la tranziţia spre epoca industrială şi la cea determinată de „a doua revoluţie industrială". Noi putem prelua mesajul într-un mod mult mai actual. Şi suplimentul de luciditate, pe care ni-l oferă un studiu ca cel al lui Nagy-Talavera, devine cu atît mai valoros.

Bune speranţe există însă în ceea ce priveşte România, întrucît, spune autorul, *„Acest popor fatalist, realist şi flexibil, aflat la graniţa dintre Răsărit şi Apus, a profitat de pe urma marilor lecţii ale istoriei, cultivînd în toate un superb simţ al provizoratului şi vremelniciei"*.

P.S. O notă finală despre traducere (Măriuca Stanciu şi Ecaterina Gaber). Şi aceasta doar pentru că, pe alocuri, ea este atît de neglijentă, încît face textul ininteligibil.

Abundă **termeni improprii** (*nelegitim* în loc de *nelegitimist* – p. 84, *ascendenţă* în loc de *ascensiune* – p. 379, *credit* pentru *răspundere* – p. 462, *populaţia din Subcarpatic* pentru cea din *Ucraina Subcarpatică* – p. 66 etc., etc.), **dezacorduri** (*„clasele superioare, neliniştite de soarta confortului şi privilegiilor sale"* – p. 108, spre a da un singur exemplu), **topică** imposibilă (prea multe exemple spre a putea fi reproduse) sau de-a dreptul hilară (ca la p. 434: *„un grandios monument a fost proiectat pentru legionarii morţi la Predeal"*, cînd este vorba de fapt de **monumentul proiectat la Predeal**...). Pe porţiuni, traducerea pare a fi făcută mecanic, de cineva străin de tematică. Cum altfel s-ar putea explica faptul că, pînă la p. 248, traducătorul nu a aflat că **Szeged** nu este numele unui personaj, ci al unui oraş, şi scrie: *„Semînţele lui Szeged... au rodit naţional socialismul"*.

Există în carte şi cîteva erori de informaţie, despre care, în condiţiile date, nu putem şti dacă provin din textul original sau din traducere impropriu. Astfel: Zizi Lambrino **nu** a fost dansatoare, cum se afirmă la p. 375, rectorul Ştefănescu-Goangă şi colonelul Cristescu **nu** au fost ucişi cu ocazia atentatelor menţionate (p. 408), Grozea **nu** a fost executat (p. 443), fiind judecat în contumacie, iar citatul reprodus la p. 363 nu este „cel a cărui credinţă nu cunoaşte limite să nu vină", ci, invers, *„să vină cel ce crede nelimitat"*. Ar mai fi de adăugat şi faptul că întoarcerea lui Veesenmayer de la întîlnirea cu Hitler nu putea avea loc la 20 iunie (p. 289), de vreme ce plecarea este datată 21 sept. (p. 287).

PETRU CREȚIA

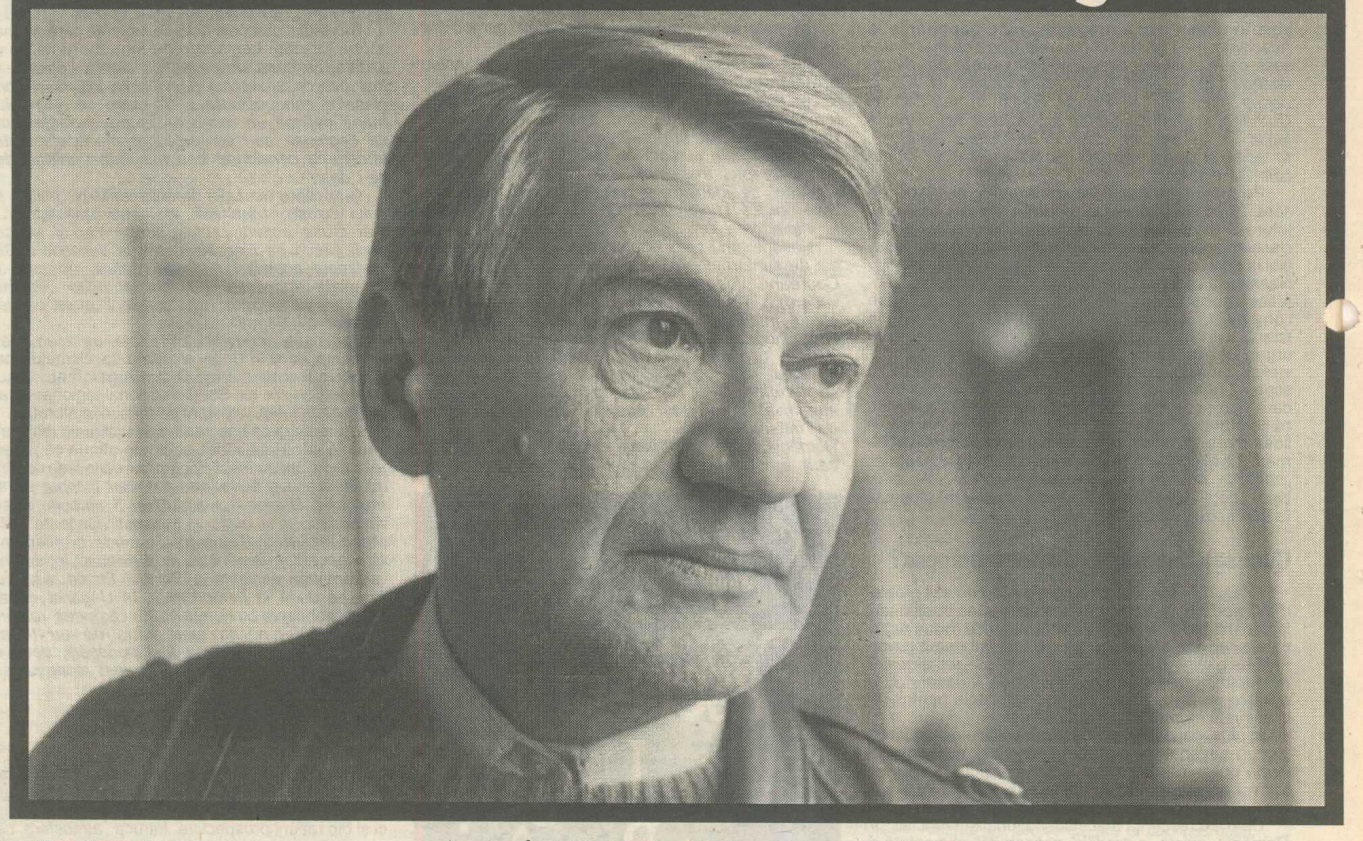

Dragul meu Petru,

(...) *Așa stînd lucrurile, cum aș fi putut să te înțeleg? Omul extraodrinar de cultură care erai, traducător din greacă, latină, engleză, franceză și italiană, care te mișcai cu ușurința specialistului în tot atîtea culturi, care mă uimea atît de tare încît simțeam nevoia, cu infantilă candoare, să te supun unor probe spre a mă convinge din nou că așa ceva există cu adevărat – îți deschideam volumul de* Complete Works *al lui Shakespeare la întîmplare, sau volume din Platon, și îți ceream să traduci pe loc, ceea ce, spre stupefacția mea, se petrecea de fiecare dată, fără urmă de ezitare –, omul cu care mă prindea noaptea despicînd concepte și urmărind o idee pînă la punctul în care mintea mi se tulbura și puterile mă lăsau, în timp ce tu erai gata să mergi mai departe – fapt pentru care îmi plăcea să te consider „cea mai pură inteligență din România" și să te așez la loc de cinste, alături de Noica și de Andrei –, ajunseseși să scrii, nu îndelung promisul tratat despre contingență, nu traducerea celor 27 de dialoguri ale lui Platon pe care, cu greaca ta, ai fi putut-o face singur în trei–patru ani, ci un volum de poeme și acea stranie carte intitulată* Norii, *zănatică destrăbălare a gratuității într-o lume ticsită de prea multe și aspre determinări.*

Norii. *I-ai scos dintr-o ladă așezată în podul casei părintești, unde zăcuseră vreme de zece ani. Îți fusese pesemne rușine de ei, măsurați de la înălțimea morgii universitare și cu exigența vremii cînd scriai articole savante, de nimeni citite, despre condiționala greacă. I-ai scos și, cu ei, a ieșit la lumină un prinț al scrisului travestit pînă atunci în haine de împrumut. Era o carte fără pereche, scrisă sporadic timp de cincisprezece ani, neprevăzută într-un plan, fără contract de editură, scrisă anume cu ochii pe cer, supremă detașare de toate cîte, în vremea aceea, erau atît de tulburi și cenușii. O carte în care erai liber și care sfida portretul* en pied *al „filologului, eseistului și omului de cultură" Petru Creția.* (...)

GABRIEL LIICEANU către PETRU CREȚIA

(Pălținiș, 28 martie 1985)

(...) *În celălalt stop-cadru este chipul lui Petru Creția proiectat pe albul aproximativ al zidului, sub bolta desfrunzită de viță de vie: sîntem în curtea editurii „Cartea Românească". Ne tot învîrtim, căutînd un loc unde să nu fim auziți, în fine, rămînem chiar sub geamul casieriei, deși un ciudat băiat cu geantă pe umăr se tot învîrte în jurul nostru, să fi venit după domnul Paleologu? Cine mi-a șoptit* „mîine să urmărești BBC-ul, e un text al lui Petru Creția, foarte tare, poate chiar despre..."? *Lîngă zid e rezemată bicicleta lui Gabriel Liiceanu, el mi-a spus* „Petru nu trebuie lăsat singur. Trebuie să-l sunăm la telefon, dacă se întîmplă ceva trebuie să mergem cu toții la el, la Uniune. Dacă am fi făcut asta acum un an, Dinescu n-ar avea pază la poartă – poate. Am întîrziat, dar de-acum înainte...".

E marți, 18 decembrie, poate undeva jocurile sînt gata făcute, poate există azi, marți, 18 decembrie, oameni care știu ce-are să urmeze? Doar ei ar putea privi condescendent emoția păstrată intactă, din toate acele zile care par că au fost ieri. Neliniștea din ochii lui Gabriel Liiceanu va crește peste o zi, după discursul lui Ceaușescu despre cei vînduți occidentului: „sînt îngrijorat pentru Petru". *Textul lui, difuzat joi, 21 decembrie, cînd moartea umbla pe stradă. Stop-cadrul cu chipul lui Petru Creția, lumina decisă din ochii lui, ce bine înțeleg tot ce-mi spune.* „Am crezut că este suficientă rezistența prin cultură, dar nu e așa. În toamna aceasta, la Oxford, m-am decis, deși eram atît de bine primit. Dar trebuie să facem ceva pentru ca România să fie privită altfel în Europa. Înțelegi, nu?"

Acest sentiment nemaitrăit, care poartă un nume banal: solidaritatea. Proiectul textelor succesive (cele individuale mai ales – al lui Petru Creția, al lui Gabriel Liiceanu, al lui Andrei Pleșu), gîndite pentru a provoca explozii în lanț în conștiința publică – și nefiind altceva decît probele tensiunii unanime, ajunsă de nesuportat.

A acelui acum ori niciodată, *care se va cînta în stradă.*

GABRIELA ADAMEȘTEANU

(*„22"*, 17 mai 1990)

Cel mai minunat dar al lui Petru Creția mi se părea a fi forța sa empatică. Dar la el, empatia nu era identificarea solemnă, fermă și liniștită care mă duce cu gîndul la Mihai Șora. Petru Creția se identifica nu doar cu esențele, ci și cu lumea de curcubeu a maya. De aceea, Creția nu era numai înțelegător, cî și frenetic. Nu numai apropiat, ci și iubitor. Întîlnirea lui Petru Creția cu lumea păstra interogația, păstra jubilația descoperirii empatice. S-a spus, oarecum neutru: viața lui Creția a fost dedicată culturii. Sau: era un spirit academic. Cred că toate acestea constituiau doar un epifenomen al vieții lui Petru Creția.

GABRIEL ANDREESCU

(16 aprilie 1997)

Născut la Cluj, în 21 ianuarie 1927. Liceul, început aici, l-a terminat la București, la „Spiru Haret". După studii de filologie română și clasică, obține licența, în 1951. E promovat cadru didactic la Universitatea din Capitală, la Catedra de limba și literatura greacă veche, pînă în 1971, cînd trece cercetător la Institutul de filosofie, iar în 1975, la Muzeul Literaturii Române. Aici conduce revista *Manuscriptum* și participă la elaborarea ultimelor volume ale ediției monumentale ***Eminescu***. O culegere de ***Poezii inedite*** eminesciene (1992) se înscrie pe aceeași linie de preocupări. Coleg de generație și de facultate cu unii reprezentanți ai „Școlii de la Tîrgoviște", este considerat ca aparținînd, prin unele trăsături ale scrisului său, acestei grupări. Opera sa de poet și eseist, relativ restrînsă, se impune prin puritatea și intensitatea tonului, mai aproape de poezia ideilor și de duhul vizionar-echilibrat care l-a animat, apropiindu-l, prin anume trăsături, de Al. Philippide. A debutat în 1979 cu volumul ***Norii***, poeme în proză, urmat de culegerea de poeme ***Poezia*** (1983) și volumul ***Pasărea Phoenix*** (1986). În volumul de eseuri și studii ***Epos și logos*** (1981) adună rodul activității sale de clasicist. Ultimul volum antum este tot o culegere de eseuri legate de literatura universală, ***Catedrala de lumini*** (1997). A tradus mult din literatura anticilor (Platon, Plutarh, Longos, Ovidiu), dar și din Dante și din moderni (T.S. Eliot, Virginia Woolf etc.).

Cum ai putea omagia viaţa, traseul spiritual al unui cărturar de excepţie, dincolo de cuvintele, frazele sau textele de circumstanţă ce însoţesc mai întotdeauna moartea unui om de cultură? Am crezut de cuviinţă ca să readucem în atenţia cititorilor două texte care reflectă noblețea şi angajamentul moral al omului Petru Creţia, frumuseţea scrisului său ce, peste generaţii, va continua să strige împotriva minciunii, a fricii, a laşităţii.

„22"

Sfîrşit de veac în România

Scrisoare către Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca Oxford

*Dacă textul serveşte la ceva (şi eu pentru asta l-am scris şi pentru asta mă întorc în ţară) e bine să fie difuzat pe 26 ianuarie, de cei 72 de ani ai dictatorului, ca un modest dar. Textul e în multe feluri tardiv, dar tot mai bine decît prea tîrziu. A propos, dacă survine ceva important, folosiţi-l. L-am imprimat, împreună cu două poezii (**Poesia**, p. 41 şi 98) aici, în Oxford, la BBC, pentru voi şi pentru ei. Cristian Mititelu a promis să vă trimită caseta. Însă mi-e drag să ştiu că orice hotărîre e a voastră. (...)*

Ştiu grija voastră pentru noi: să nu vă fie grijă de mine, o să mă descurc. Iar dacă nu, cu atîta mai rău. Preţul prea lungii noastre zăbave trebuie plătit şi sînt pregătit să o fac pînă la capăt. Las iubirii voastre pentru ţară delicata grijă de a devedetiza acest demers, oricît ar fi Occidentul de sensibil la exhibiţionism. Cè am scris am scris în ruşine şi în întristare şi în durere pentru veacul tării, nu ca să-mi asum vreun rol. Ca şi voi: aţi slujit-o cu ce aţi putut o viaţă de oameni (şi ce oameni) şi nu răsună lumea de numele vostru. Dar jocul pe care l-aţi dus îl simt şi îl ştiu. Să fiţi binecuvîntaţi. Aş vrea să vă mai văd, să mai vorbim, să putem rîde, dar mai ales să închinăm un pahar de ce-o fi pentru o nouă Europă şi să stropim din el pămîntul pentru morţii noştri şi pentru anii noştri duşi. Probabil vom putea, mai devreme sau mai tîrziu. Dacă nu, rămîne cinstea consensului nostru şi, vie, nădejdea. Vă îmbrăţişez tare de tot.

Petru

(13.11.1989)

Scrisoare către Gabriela Adameşteanu

Dragă Gabriela,

*În 13 noiembrie 1989, la sfîrşitul unei şederi de 3 luni în Oxford, unde am tradus **Timaios** şi m-am ocupat de Marcus Aurelius şi unde am fost extrem de bine primit şi tratat, m-am hotărît să rup orice formă de compromis cu regimul din ţară, am sunat la BBC şi, peste două ore, am citit, la oficiul BBC din Oxford, textul pe care ţi-l dau. În ziua de 15 noiembrie m-am întors în ţară, nu înainte de a-i ruga pe cei de acolo să găsească momentul cel mai potrivit pentru difuzare. Au ales seara de 21 decembrie (dar încă dinainte ca evenimentele să se precipite) şi textul a fost difuzat în timp ce regimul intra în criza pe care o ştim. După căderea lui, a fost publicat în* România literară, *în primul număr de după revoluţie. Nu am vrut niciodată să mă prevalez de riscul asumat atunci, dar astăzi, cînd se contestă atît luciditatea cît şi moralitatea mea politică, mă simt înclinat să ţi-l încredinţez. Mai ales că, atunci, a fost gîndit ca un text antitotalitar, adică anticeaușist, coordonabil cu orice activitate de acelaşi fel. Astăzi m-aş bucura să fie citit ca un text anticomunist.*

Petru

(8 mai 1990)

(...) Starea de lucruri din România, rod al unei dictaturi personale fără analog în aceşti ani ai continentului, a devenit sau, mai exact, a fost dintotdeauna de netolerat. Nimeni, niciodată, nici măcar puternicele imperii care ne-au împresurat nevoile şi neamul, care ne-au îngenuncheat şi ne-au secătuit veac după veac, întîrziindu-ne în drumul nostru firesc, nu au adus ţării, de data asta dinlăuntrul ei, atîta rău şi un rău atît de adînc şi de greu reparabil, cu atît de iresponsabilă siluire a vechilor datini, un faliment atît de radical al bunului trai, al bunei culturi, al bunelor relaţii dintre oameni, al bunului nume al ţării, al bunei speranţe. Însăşi integritatea teritoriului naţional este pusă în joc, prin politica dezastruoasă dusă în privinţa Transilvaniei şi prin totala indiferenţă, ba chiar ostilitatea cu care e privită de conducerea de la Bucureşti soarta conaţionalilor noştri din Basarabia. De fapt, e firesc: ei sînt reprezentanţii noştri activi şi neînfricaţi în lupta pentru renaşterea naţională. Singuri ei, dintre toţi românii, se înscriu astăzi în contextul ireversibilei emancipări a Răsăritului Europei. Noi, ceilalţi, părem a vrea să rămînem, în ochii lumii, în ochii noştri, în ochii copiilor noştri, singurii pe deplin înjosiţi şi înfrînţi.

Să fie chiar aşa? Ştiu că glasul meu e prea mic şi prea însingurat pentru a da acestei întrebări toată gravitatea cuvenită. Tocmai de aceea, mă voi mărgini s-o adresez mie însumi şi confraţilor mei, scriitorilor, profesorilor şi cercetătorilor, atîţia cîţi am mai rămas. Oare noi, în principiu fruntaşi ai conştiinţei naţionale, nu avem datoria, faţă de ţară şi de noi, să analizăm formele subtile de compromis în care ne-am instalat? Am ajuns să credem că glasul nostru nu mai contează. Dar nu-i adevărat. Nu contează doar pentru că e mut şi, de altfel, dincolo de orice efect posibil, rămîne să ne întrebăm ce relaţie se va institui între opera noastră şi conştiinţa noastră, cînd ne vom da seama că am lipsit de la ceasul istoriei.

L-am sărbătorit, aşa cum am putut, pe Eminescu. Dar unde e lecţia lui? De ce nu l-am pus, aşa cum merită din plin, între noi şi umilitoarea noastră laşitate? Cînd cea mai înaltă demnitate a lui, intransigenţa aceea fierbinte şi pură, trebuia să ne stea drept pildă. Ne-a convenit să credem în eficienţa unor mici strategii, ne-am complăcut în ideea minor elitistă că e mai bine să avem mîinile libere, ca să facem puţinul care poate fi făcut. Dar mîinile celor luminaţi cresc din puterea, din neînfrîngerea şi din neîntinarea sufletului. Altfel nu mai sînt bune decît să ne iscălească demisia de la rolul pe care ni l-am arogat.

Să nu ne întrebe cei care vin după noi: ce aţi făcut pentru a legitima poziţia şi demnitatea ţării în noua structură a comunităţii europene? Şi: ce aţi făcut cu gîndul şi durerea atîtui sînge vărsat de-a lungul vremii, ca să fim ce se cuvine să fim şi am mai putea să fim?

Iar cine va bate mîine sau poimîine la uşa noastră, un român ca şi noi, să ştie bine că ne temem. Dar de un singur lucru: de judecata urmaşilor noştri.

(Text difuzat pe 21 decembrie 1989 de BBC)

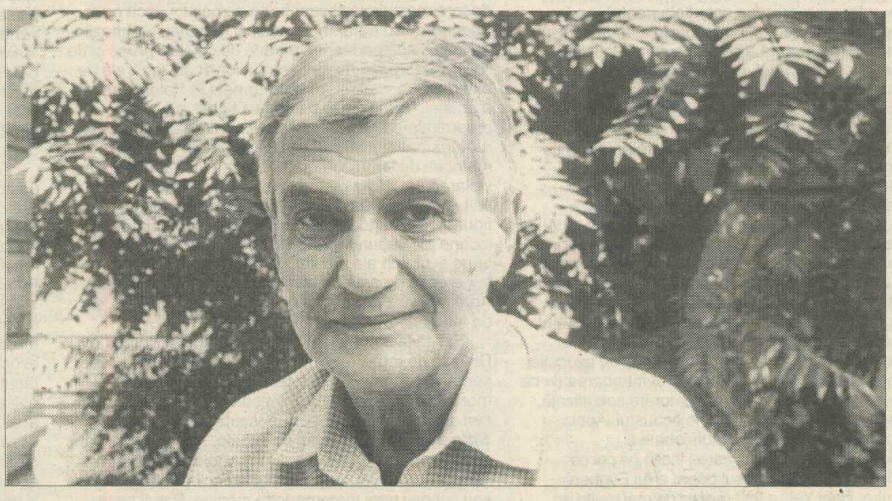

Un sentiment uitat

Tot mai puţinora dintre noi şi tot mai rar ne este ruşine. Cîţi mai ţinem minte dogoarea care ne înroşeşte obrazul cînd ni se face ruşine? Ne scapă însăşi definiţia ruşinii şi locul ei în lumea sufletului şi în lumea oamenilor.

Ruşinea în sine, nu remuşcarea, nu regretul analitic că ai făcut sau spus ceva care nu trebuia făcut sau spus. Şi nu ruşinea de cîrîeva anume, de un altul, ci ruşinea intranzitivă şi nemijlocită de un act, de o conduită, de o viaţă, de tine însuţi, de tot ce n-ai ştiut să faci şi să nu fii ca să nu-ţi fie ruşine. Desigur, extensia în suflet a ruşinii variază după acte, după natura lor, după durata lor, după cuprinderea şi după cuprinsul lor. Şi după consecinţe. Sînt ruşini care purifică şi corectează, altele care distrug relaţia ta cu tine şi cu lumea. Altele care doar te otrăvesc sau te blochează.

Totul depinde de cît de viu şi de activ este în tine sentimentul cuviinţei şi al cinstei şi, în ultimă analiză, de rangul demnităţii tale şi al onoarei tale. Ruşinea pe care eşti în stare să o resimţi, calitatea şi funcţia ei sînt direct proporţionale cu calitatea ta morală şi cu identităţile de care eşti în stare.

Şi apoi nu e în joc numai ruşinea retrospectivă, aceea care îţi înfăţişează, ca formă intimă şi adîncă a sensibilităţii, actele tale trecute, ţinuta pe care ai avut-o pînă în ceasul în care ţi se face ruşine. În sufletul bine născut, capacitatea de a-ţi dezminţi în felul acesta organic şi aproape reflex faptele gata săvîrşite se asociază cu ruşinea prospectivă, profilactică şi inhibitorie. Alături de ruşinea că există, corelativă, şi ruşinea sa.

Doamne, cît ne-a lipsit în aceşti ani din veac. Am devenit conştienţi de răul pe care ni l-au făcut minciuna, falsul, măsluirea, albul negru şi negrul alb. Trebuie să-i adăugăm, în judecata despre noi, ba chiar un fenomen supraordonat şi determinant, neruşinarea, **acest flagel devenit endemic care ne-a bîntuit în lungii ani ai înjosirii noastre. Nimeni nu spune să nu-şi caute tot omul de binele şi de sporul lui, dar nu cu acest preţ. Cum ne uităm mai bine, cum vedem mai clar că ceea ce a definit şi defineşte global şi esenţial plebea morală a lumii noastre este neruşinarea, ca principiu de abolire a oricărui scrupul. Încolţească subit şi arzător în sufletele noastre, printr-o minune şi într-o sfîntă oră, ruşinea de ce am săvîrşit şi de ce am fost, ruşinea de noi şi de urmaşii noştri, şi trei sferturi din relele şi patimile naţiei noastre s-ar irosi în scurtă vreme, ca un groaznic vis.**

(Articol publicat în revista „22" nr. 30 din 10 august 1990)

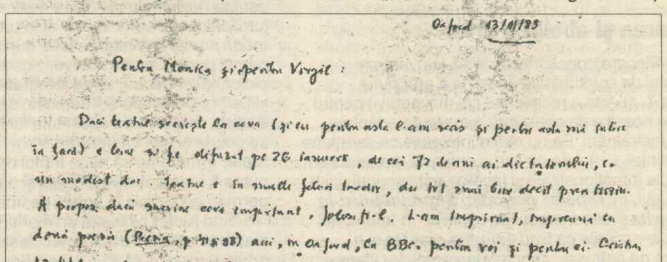

Oxford 13/11/1989

Pentru Monica şi pentru Virgil :

Dacă textul serveşte la ceva (şi eu pentru asta l-am scris şi pentru asta mă întorc în ţară) e bine să fie difuzat pe 26 ianuarie, de cei 72 de ani ai dictatorului, ca un modest dar. Textul e în multe feluri tardiv, dar tot mai bine decît prea tîrziu. A propos dacă survine ceva important, folosiţi-l. L-am imprimat, împreună cu două poezii (Poesia, p. 41 şi 98) aici, în Oxford, la BBC, pentru voi şi pentru ei. Cristian Mititelu a promis să vă trimită caseta. Îmi mi-e drag să ştiu că orice hotărîre e a voastră.

KENNETH MURPHY

Rodin printre canibali

Holocaustul – o rană care nu se închide

Uciderea a 6 milioane de evrei europeni reprezintă un moment definitoriu al istoriei moderne şi o tragedie definitorie a umanităţii, prin magnitudine, unitate a temei, semnificaţie istorică şi opacitate, într-o epocă ce n-a dus lipsă de tragedii. Mobilurile nu le poate înţelege nimeni. Uciderea a 6 milioane de bărbaţi, femei şi copii nu e explicabilă nici în termeni de pasiuni publice ori particulare, nici din eroare sau nebunie, printr-un deficit moral sau sub presiunea unor forţe sociale irezistibile. Ce s-a întîmplat? Cum s-a întîmplat? Cum a fost îngăduit? Cine e responsabil? O rană ce nu se poate închide, de vreme ce balsamul înţelegerii nu ne e dat.

Afirmînd că e o tragedie, facem loc unei zone diferite de înţelegerea istorică factuală. Tragic este un eveniment ce trezeşte milă şi teroare, de natură să impună supravieţuitorilor datoria solemnă de a o analiza şi asimila. Dacă numim uciderea a 6 milioane de oameni o tragedie, recunoaştem o determinare dincolo de aceea intelectuală (cunoaşterea a ce şi cum s-a întîmplat) sau morală (aducerea în justiţie a făptuitorului). (...)

În suferinţa Holocaustului se refractă teroarea stalinistă

În epoca noastră, tragedia nu se trăieşte ca formă artistică, ci istorică. Scriitorii de azi rareori creează tragedii. Totuşi, în cultura noastră există opere de artă (nu întotdeauna recunoscute ca atare) care încearcă să descifreze, să reconstituie, emoţional sau visceral, tragedia istorică de la mijlocul secolului. Dinamica şi iconografia Holocaustului degajă determinante politice, retorice şi artistice esenţiale pentru înţelegerea evenimentelor ulterioare, cum au fost gulagul şi gaura neagră a comunismului stalinist. A înţelege, oricît de parţial, incomprehensibilul ţine de substanţa gîndirii moderne. Poţi citi ***Recviemul*** Annei Ahmatova fără a vedea refractată, în teroarea stalinistă, şi suferinţa Holocaustului? Dacă n-ar fi fost momentul Hitler, era greu să găseşti un peisaj mai intens nebunesc decît Leningradul între 1936–46, canibalismul din timpul asaltului, pogromurile, marşurile forţate spre gulag. Cînd disecă natura martorului (cel care vede şi nu vede adevărul), unghiul Ahmatovei se aseamănă cu al unui Primo Levi.

Pentru a înţelege ceva din ororile care au urmat Holocaustului, imaginaţia contemporană se întoarce cu jumătate de veac în urmă. Aici se întîmplă ceva alunecos: cei care neagă existenţa Holocaustului sînt primii care amintesc alte orori politice: Cambodgia transformată de Pol Pot într-un uriaş teren de execuţie, marii „paşi înainte" ai lui Mao. A apărut întrebarea de ce nu li se acordă şi acestora o comemorare sacralizată, universală, cum se întîmplă cu Holocaustul. Apoi, există pericolul imaginaţiei distorsionate şi distorsionante a martorului, care-i incită pe cei ce neagă Holocaustul. Faimosul poem al lui Evgheni Evtuşenko „Babi Yar" a fost rescris de mai multe ori pentru a-i satisface pe aparatcikii literaturii sovietice – pe un ton cînd tolerant, cînd mînios antisemit, astfel că sînt ediţii în care episodul cu miile de evrei ucişi într-o groapă lîngă Kiev devine cu totul neclar. Totuşi, într-un alt fel, chiar mărturia falsă poate fi inspiratoare – ***Simfonia 13*** a lui Şostakovici a fost inspirată de o lectură publică a poemului. Obsesia creatoare a lui Şostakovici este aici expresia muzicală a ororii din ambele direcţii: Holocaust şi teroare stalinistă. ***Simfonia 13*** propune un gol: spasmele interiorizate ale muzicii redau sensul de regenerare a lumii.

Mutilarea şi abolirea artei

(...) Fiecare epocă încearcă să reinventeze conceptul de spiritualitate ca parte a propriului teritoriu. (...) Arta e recipientul cel mai potrivit pentru dramele noastre de conştiinţă, nevoia de adaptare, sensul înstrăinării. Ea nu mai e înţeleasă ca aserţiune a conştiinţei. (...) Arta devine o anti-artă, hazardul se substituie intenţionalităţii şi tăcerea este scopul ultim. Primo Levi, în ***Tabelul periodic***, ***Supravieţuire la Auschwitz*** şi alte memorii de coborîre în Infern, îşi dezvăluie scrierile ca fiind aproape gratuite şi o capcană de neînvins: concreteţea uneltelor literare, limba mai ales, e acuzată de autor pentru *„istoricitatea ei, sursă nu de cunoaştere, ci de corupţie"*.

Confruntat cu „trădarea" cuvintelor, cu imagini de ordin secund, deşi veneau din experienţa directă în lagărele naziste de exterminare, Levi şi-a considerat arta damnată, şi nu mîntuită, de imediateţe. Arta devenea pînă la urmă duşmanul artistului, pentru că-i nega transcendenţa la care el aspira cu fervoare. Ca supravieţuitor, Levi trece prin lumea de după Auschwitz cu o *„bucurie nesigură"*. Viaţa era desăvîrşită şi teribilă. Ea consola, însă era şi judecătorul său. Purta amprenta lui Dumnezeu, însă degetul Domnului era îndreptat chiar către el.

Deci arta însăşi trebuia înlăturată în serviciul memoriei; estetica şi ambiţiile acesteia l-au dus pe Levi, treptat, la o deliberată mutilare, şi în cele din urmă abolire, a artei. Excelenţa artistică devine nesemnificativă în sens emoţional şi etic; în acest punct, tăcerea e mai acceptabilă decît orice glas. (...) În final, tăcerea l-a eliberat pe Levi de legătura servilă cu lumea, ca sursă şi distorsiune a propriei memorii şi opere. (...)

Afirmarea adevărului despre evenimente pe care limba nu le poate exprima a fost dintotdeauna funcţia artei. După al Doilea Război Mondial, Holocaustul proba definitiv că artele nu mai puteau trata cathartic ororile moderne. După Auschwitz (observa Nicola Chiaromonte), distorsiunile expresioniste ale corpului uman îşi pierdeau viitorul, deveneau doar puţin mai mult decît un gest de insolenţă, sau indiscreţie, o glosă la ceea ce naziştii făcuseră din corpul uman, pe scară industrială. Realitatea întrecea arta, pictura amuţea.

Artele plastice au reuşit totuşi să devină un suport al memoriei. Sculpturile figurative ale Magdalenei Abakanowicz: fără capete, fără braţe, totemuri umane, zgîriate şi sfîşiate, vorbesc mai elocvent despre masacrele şi sacrificiile războiului decît orice fotografie sau tratament realist al materiei. Grămezile de saci de pe podea, în mărime de cap, de prunc şi de adult, sugerează duşurile cu Ciclon-B din lagărele de exterminare, care şi-au lăsat urmele în Polonia natală a artistei. Trunchiurile de copaci tăiate, cu proeminenţe agresive, un sentiment de tensiune şi ruptură, patosul sfîşiat al vieţii, jumătate captiv în matricea de lemn, jumătate liber, sînt toate referiri la violarea naturii, la răsturnarea ei. Îngrămădite într-un colţ, în aşteptarea ordinelor, mulţimile anonime figurate de Magdalena Abakanowicz reprezintă icoane ale supunerii la forţa ideologică. În cele mai bune sculpturi ale artistei, o materialitate teribilă sugerează o pastă de ţesuturi umane. Magdalena Abakanowicz reprezintă un spirit realist într-o epocă de întuneric: Rodin printre canibali.

Există la ea un element de legătură cu Primo Levi. Dincolo de teroare, sau chiar în miezul acesteia, apar semnele renaşterii. Sculptura este pentru ea act moral, expresie globală a sensului existenţei. Sacii ei sînt şi embrioni, cea mai cunoscută operă a ei, ***Spinările***, acele jumătăţi de siluete, spinări încovoiate ca ale unor prizonieri, din direcţia opusă au un aer ritual, ceremonial. Ar putea fi credincioşi la rugăciune sau coconii unei metamorfoze magice. Par şi nişte piei părăsite, în care s-au adăpostit suflete deposedate. Jocuri ale Războiului, trunchiurile monumentale de pomi reprezintă testamente eroice de supravieţuire şi voinţă.

Fără acest element vital subiacent, opera Magdalenei Abakanowicz ţi-ar oferi capul de gorgonă al istoriei moderne. Anselm Kiefer, pictor atît de apreciat al Germaniei în acest secol, a încercat un asemenea act de creaţie dezrădăcinată. Transformarea imaginilor în piatră.

Mulţi critici ai lui Kiefer au tratat imaginile sale asupra nazismului nu ca pe o plimbare reflexivă în jurul celui mai adînc crater spiritual din istorie, ci ca modă a unei nostalgii sinistre după Hitler – Führerul, primul punk. Ce alte motive, ziceau ei, ar fi avut tînărul pictor, la 24 de ani, să se fotografieze salutînd „Heil Hitler" la Colosseumul berlinez, sau pe malul Mării Baltice, de parcă se substituia führerului dispărut. Dar se pot da şi alte interpretări. (...) Tactica de şoc a lui Kiefer urmăreşte să nege faptul că demonii naziştii ar putea fi îngropaţi sub betonul şi oţelul miracolului german economic în epoca postbelică. (...)

Cînd Kiefer pictează un monument nazist, el face aluzie şi la nobila tradiţie neoclasică pe care arhitectura brutală a lui Albert Speer a îngheţat-o şi a vulgarizat-o. Peisajele arse, arate ale lui Kiefer, vopseaua grea amestecată cu paie figurează terenuri agricole. Dar ele reprezintă şi o frontieră, ţara nimănui, cimitirul, deşertul biblic al Exodului.

Elaborarea „memoriei" Holocaustului

Cel mai intens conglomerat de imagini i-a fost sugerat lui Kiefer de „Fuga morţii", poem al lui Paul Celan, scris în lagăr. Iată un fragment: *„moartea e un maestru din Germania cu ochi albaştri/ te loveşte cu gloanţe de plumb ţelul său e adevărat/ în casă locuieşte un bărbat părul tău blond Margarete/ el pune ogarii pe noi el ne pregăteşte mormînt în văzduh/ el se joacă cu şerpii şi visează că moartea e stăpînul/ din Germania/ părul tău blond Margarete/ părul tău de cenuşă Sulamita"*.

Margarete fiind aici personificarea idealului blond al femeii germane, Sulamita – iubita arhetipală din ***Cîntarea Cîntărilor***, evreica arsă în crematoriu – întrepătrundere oblică, obsesivă în pictura lui Kiefer. (...)

În imaginea tragică a lui Kiefer, ***Sulamita 1983***, apare perspectiva piranesiană a unei cripte joase, înnegrite de foc, cu vopseaua pusă în strat foarte gros, pentru a sugera asprimea cărămizii, a cărei referinţă arhitecturală e „Sala funerară a marilor soldaţi germani" construită de naziştii la Berlin în 1939. La capătul templului-carceră claustrofobic, flacăra de pe altarul ridicat este Holocaustul însuşi.

Kiefer reprezintă un fenomen din ultimii 20 de ani: obsesia imaginilor şi documentelor Holocaustului la artiştii şi scriitorii prea tineri ca să fi avut o experienţă directă: ***Simfonia 3*** a compozitorului polonez Henryk Gorecki, nuvela ***Şalul*** de romanciera Cynthia Ozick. E vorba la toţi de elaborarea „memoriei" Holocaustului, cu mijloace artistice, care transformă Holocaustul în subiect, riscă să-i simplifice motivele în cheie postmodernă, existenţială. Ei figurează, pentru sensibilitatea postmodernă, modul în care prezentul influenţează trecutul. (...)

Ce se întîmplă dacă artistul a trecut efectiv prin lagăr? Opera pictorului iugoslav Zoran Music aduce în ritualul memoriei o nouă dimensiune. Ca şi Primo Levi, el a supravieţuit. Dar timp de două decenii după aceea nu a menţionat în nici un fel anii de la Dachau. Sau aşa s-a crezut. Reputaţia lui Music era aceea de peisagist – roz stins şi galben de Umbria, canalul veneţian Guidecca. La Dachau, Music a reuşit, înaintea eliberării sale de către armata americană, să producă peste 200 de desene – cu hîrtie şi creioane găsite în lagăr, în biroul unui arhitect. În anul morţii sale, Music a mărturisit că el a reuşit să-şi păstreze sănătatea mintală punînd pe hîrtie, în detaliu, nebunia din jurul său.

Zoran Music a ţinut aceste desene ascunse în anii postbelici. În lunga perioadă de convalescenţă de la Veneţia, el n-a menţionat aceste desene. Picta pantele muntoase ale Umbriei, în apropiere de Sienna şi Dalmaţia. Figurat în ovale brute, neatrăgătoare, relieful în pantă sugerează ceva dincolo de natură. Punct de referinţă, fără alte determinări, era realizat în 1963. Ceva pîndea sub suprafaţa acestor forme silenţioase: peisajele lui Music rareori ignoră sensul moral. În 1970, Music se referea explicit la Dachau. A evocat drumurile spre baia comunală, cînd trecea tăcut pe lîngă dîmburile de morţi sau muribunzi. Azi, peisajele sale nu pot fi percepute decît în termenii acestor morţi – chiar dacă nu avem putinţa de a vedea ceea ce a văzut Music. Influenţa dominantă a soarelui creează impresia că viaţa e trăită sub influenţa unei enorme voinţe exterioare. Music a scris că în fiecare zi vedea bărbaţi şi femei aşezaţi „în stivă ca bulumacii". Ici-colo, ochii luminau ca nestematele. Vedeai o gură cum se întinde, într-o ultimă încercare de a respira. Pe cînd viaţa scădea în colina umană, percepeai un geamăt abia audibil – sunetul colectiv al morţii. În adîncul bocetului, totul era silenţios, imobil; frigul îşi desăvîrşise lucrarea.

Nu sîntem ultimii e titlul pe care l-a dat Music picturilor care au urmat recunoaşterii publice a amintirilor sale. Un cîmp pietrificat şi pustiu, exceptînd un morman de morţi şi muribunzi. E peisajul emblematic al sufletului modern, spaţiu al alienării, pierderii şi nostalgiei.

Fără deznădejde şi fără speranţă. Picturile lui Music întrupează memoria: nesiguranţa şi tensiunea atît de puternice, încît artistul nu poate decît să se replieze, supravieţuirea fiind singurul punct de referinţă într-un univers ostil. Ceea ce nu provoacă narcisism. În 1992, Music făcea cunoscute desenele sale demult tăinuite despre Holocaust, la vremea cînd patria sa iugoslavă trecea din nou printr-o epocă de isterie.

Kenneth Murphy a publicat ***Retreat from the Finland Station: Moral Odysseys in the Breakdown of Communism*** şi piesele ***Chiriaşul*** şi ***Jivago îndrăgostit***.

Traducere de IOANA IERONIM

(Subtitlurile aparţin redacţiei)

IULIAN ANGHEL

Pe cine mai protejează *Legea 42?*

În 1990, trecea prin Parlament și era promulgată de președintele de atunci al României, **Ion Iliescu**, o lege care părea menită să aducă o palidă consolare unor oameni care, cu numai cîteva luni înainte, fuseseră victimele agresiunilor din timpul Revoluției. *Legea 42/1990*, publicată în forma inițială, oferea protecție pentru urmașii eroilor morți, pentru răniți și pentru cei care fuseseră arestați în acele zile. Ulterior, în 1991, prin modificarea legii, a mai fost adăugată o categorie de beneficiari: *„Luptători pentru victoria Revoluției din decembrie, remarcați prin fapte deosebite"*. Dintr-un act legislativ ce trebuia să-i protejeze pe cei care avuseseră de suferit, *Legea 42/1990* s-a transformat într-unul care acorda privilegii. Accentul s-a mutat de pe prima categorie pe cea din urmă, iar **Comisia Guvernamentală pentru Cinstirea și Sprijinirea Eroilor Revoluției din 1989** a fost transformată într-o comisie de acordare de certificate participanților la Revoluție. La șapte ani de la Revoluție, din numărul total al celor care beneficiază de *Legea 42/1990*, răniții, urmașii eroilor martiri sau cei maltratați în timpul Revoluției mai reprezintă doar 10%, restul sînt „luptători cu merite deosebite".

Nevoia de legitimare

Dacă în 1991 existau doar nouă asociații de revoluționari, și numai în orașele în care muriseră zeci și sute de oameni, după modificarea legii numărul lor a crescut spectaculos. În momentul de față există 160 de asociații de revoluționari, unele dintre ele în localități în care Revoluția s-a consumat la televizor (Găești, Dorohoi, Dolhasca, Slatina, Cîmpia Turzii etc.). Asociațiile de revoluționari au migrat încă de la început spre polii politici care se conturau deja: spre regimul nou instalat, ce-și „legitima" acapararea întregii puteri prin voința Revoluției. O mică parte a acestor asociații s-au îndreptat spre încă fragila opoziție. Însă pe măsură ce adevărurile despre Revoluție ieșeau la iveală și minerii umpleau Bucureștiul, contestatarii regimului se înmulțeau, iar rîndurile revoluționarilor care contestau regimul creșteau proporțional. Modificarea în 1991 a *Legii 42/1990* a fost unul din scenariile imaginate de regimul Iliescu, pe de o parte în scopul contracarării acțiunilor contestatare și, pe de alta, al recîștigării credibilității, prin apropierea asociațiilor de revoluționari nou constituite. Modificarea legii a făcut un mare rău revoluționarilor: prin acordarea de avantaje materiale, s-a născut ideea că revoluționarii ar fi de fapt niște profitori. Idealurile Revoluției au fost întinate din motive pur electorale. Comanda de a înființa cît mai multe astfel de asociații a primit-o **Dan Iosif**, iar ca președinte al **Comisiei Guvernamentale de Cinstire și Sprijinire a Eroilor Revoluției** a fost instalat **Bebe Ivanovici**, un apropiat puterii. Importantă nu mai este acum **calitatea**, ci **cantitatea** revoluționarilor. Iar legea a oferit destule facilități posesorilor de brevete de revoluționar pentru ca un astfel de act să justifice numărul mare de dosare depuse pentru obținerea lui: **transport gratuit, facilități în dobîndirea de spații comerciale, priorități la încheierea și cumpărarea de locuințe din fondul de stat, acordarea unor suprafețe de terenuri și scutire de impozite pe salariu și pe proprietăți** etc. Puterea avea legitimitatea pe care și-o dorea, cei care o sprijineau beneficiau de gratitudinea acestei puteri. Secretariatul de Stat pentru Problemele Revoluționarilor s-a transformat într-un SRL de acordare a certificatelor de revoluționar în condiții extrem de simple: beneficiarul trebuia, cu ajutorul a doi martori, să probeze faptul că s-a remarcat în Revoluție. Și sînt sute de cazuri cînd astfel de certificate au fost obținute pe bază de declarații false. Așa se face că, în '94, lui **Bebe Ivanovici** îi sînt descoperite nu mai puțin de 30.000 de certificate de revoluționar semnate în alb, cu timbru sec, numai bune de pus în circulație. Multe astfel de certificate au fost vîndute, uneori cu sume variind între 1.000 și 2.000 de dolari. „60% *dintre cei care au astăzi certificat de revoluționar să nu fi avut nimic de-a face cu Revoluția*" – crede **Nicolae Dide**, membru în Comisia parlamentară pentru urmărirea aplicării *Legii 42*.

În tot acest timp, răniții, orfanii, cei care au pierdut în Revoluție pe cineva sînt din ce în ce mai uitați și, chiar prin lege, umiliți: ei nu beneficiază prin lege de *„indemnizații reparatorii"*, cum ar fi fost firesc, ci de *„pensii"* de invaliditate. Ei nu sînt revoluționari, ci învalizi de gradul I, II sau III. *„Comisia de cinstire și sprijinire a eroilor s-a transformat într-o comisie de acordare de certificate unor luptători participanți la Revoluție"* – spune **Traian Orban**, pentru cîteva luni fost președinte interimar al acestei comisii, rănit în Revoluție și beneficiind de o pensie de invaliditate de gradul II, de 200.000 lei. *„În acest timp, cei răniți nu se mai simt protejați. Există cazuri cînd răniții din Revoluție mor chiar și peste ani, ca urmare a rănilor, sau din disperare își pun capăt zilelor, iar familiile lor nu mai au nici un sprijin. Pentru că, dacă ei erau beneficiari ai* Legii 42, *familiile lor nu sînt. O altă problemă, la fel de gravă, este cea a pierderii gradului de invaliditate, cu trecerea în gradul II sau III, și apoi pierderea pensiei de către cei care au avut de suferit. Pe măsura trecerii timpului, interesul comisiilor de expertiză socială scade pentru această categorie, iar ei, prin pierderea gradului de handicap sau chiar dispariția lui, rămîn fără nici un sprijin, deși sînt în continuare afectați, iar sănătatea lor este condiționată de asigurarea de medicamente etc."* Iată și pensiile de care beneficiază răniții în Revoluție: gradul I, **200.086** lei; gradul II, **177.705** lei; gradul III, **139.050**; pensie de urmaș, **135.247** lei. *„Pentru această ultimă categorie, a celor care beneficiază de pensie de urmaș, situația este de-a dreptul dramatică"* – spune actualul ministru secretar de stat la Secretariatul de Stat pentru Problemele Revoluționarilor, **Cristian Alexandrescu**. *„Dintre răniți mor cam 10 pe trimestru și, deși moartea survine ca urmare a rănilor primite în Revoluție, ei nu sînt trecuți în rîndul eroilor martiri; astfel, cei rămași în urmă nu pot beneficia de pensia de urmaș al eroilor martiri. Copii sau văduve, părinți ajunși la bătrînețe, al căror unic sprijin era fiul care acum a murit, sînt abandonați fără nici un sprijin și fără ca cineva să-i poată ajuta"*.

> *Pensiile de care beneficiază, potrivit* Legii 42/1990, *răniții în Revoluție: gradul I,* ***200.086*** *lei; gradul II,* ***177.705*** *lei; gradul III,* ***139.050****; pensie de urmaș,* ***135.247*** *lei.*

Certificate eliberate de un președinte destituit

În tot acest timp, „fabrica" de certificate de revoluționar care este **Comisia pentru sprijinirea eroilor Revoluției** prosperă, chiar după octombrie '96, și asta în ciuda faptului că a fost formată o nouă Comisie parlamentară de urmărire a aplicării *Legii 42*: în martie, **Comisia de sprijin a eroilor Revoluției** a înaintat Președinției, spre brevetare și publicare în Monitorul Oficial, 11 mii de dosare de revoluționari și alte 15 mii de dosare cu participanți remarcați prin fapte deosebite, toate însoțite de certificatul de revoluționar emis de amintita comisie.

De la instalarea sa în funcție, președintele Constantinescu nu a semnat încă nici un nou brevet de revoluționar: numărul lor era prea mare pentru a nu da de gîndit.

Pe 16 ianuarie, **Costel Balint**, președintele **Comisiei de Cinstire și Sprijinire a Eroilor Revoluției**, a fost demis din funcție, iar în locul său a fost numit președinte interimar **Traian Orban**, pentru perioada în care organizațiile de revoluționari vor propune un președinte agreat de Guvern. Două asociații de revoluționari, *„Club TV 22"* și Asociația *„22 Decembrie Metrou"*, au dat în judecată Guvernul, pe motiv că asociațiile de revoluționari nu au fost consultate în momentul acestei schimbări. În urma acestei acțiuni, **Traian Orban** și-a dat demisia, iar **Costel Balint** și-a reluat funcția, fără ca acest lucru să aibă nici un temei legal, din moment ce litigiul dintre Asociație și Guvern nu s-a încheiat. Mai mult, o persoană demisă dintr-o funcție guvernamentală nu și-o mai poate relua. Cu toate astea, **Costel Balint** continuă să analizeze dosare și să semneze certificate de revoluționar.

Revoluționari și profitori

De facilitățile oferite de *Legea 42* nu s-au bucurat de-a lungul timpului numai cei care au participat la Revoluție, eroi sau numai participanți cu merite deosebite, ci și apropiați ai fostei puteri, care n-au avut nici în clin nici în mînecă cu momentul '89. Găsim astfel în fruntea listei uneia din asociații, *Federația Națională a Revoluționarilor din România*, între membrii fondatori și membrii biroului executiv, pe lîngă numele lui **Ion Iliescu**, **Bebe Ivanovici** etc., nume precum **Corneliu Vadim Tudor** sau **Adrian Păunescu**, care în decembrie '89 nu aveau destul pămînt sub care să se ascundă de frică; cel din urmă a fost chiar cît pe ce să fie linșat de oamenii din stradă. Toți apropiații fostei puteri au beneficiat din plin de avantajele oferite. Toți apropiații puterii au primit terenuri pe măsura „eroismului" lor: de regulă, la mare, la munte sau pe malul Lacului Snagov. Comisia Anticorupție Constanța dezvăluia recent numele unor „celebri" revoluționari care au primit spații comerciale și terenuri pe litoral: **Cornelius Roșiianu**, 0,2 ha la Costinești; **Ion Dichiseanu**, 0,3 ha la Costinești; **Dan Miron**, **Dumitru Lungu** etc., cîte 850 mp în Mamaia-Sat. După cum se vede, numai revoluționari unul și unul.

„Legea 42 *nu a oferit avantaje numai apropiaților fostei puteri, dar și celor care în decembrie '89 s-au aflat pur și simplu de partea cealaltă*", spune **Adrian Dumitrescu**, președintele Asociației *„21 Decembrie"*. Este vorba de nenumărații „revoluționari" care fac parte din fosta miliție și armată sau de gărzi patriotice care în decembrie '89 „luptau" din greu pentru reprimarea demonstranților. Numai înaintea campaniei electorale de anul trecut, **Bebe Ivanovici** a fabricat în județul Argeș, de exempu, 300 de revoluționari, din care unii făceau parte din gărzile patriotice pregătite pentru înăbușirea revoltei de la Timișoara. Cazurile devin însă halucinante cînd este vorba de revoluționarii din Armată sau Ministerul de Interne. *România liberă*, sub semnătura lui Petre Mihai Băcanu, publica nu de mult o listă a ofițerilor cu certificate de revoluționar din MI. Iată cîțiva dintre „eroii" de atunci: col. **Vasile Popa** (în timpul Revoluției, șeful Formațiunii de Operații și Intervenții care a cărat cu duba manifestanții la Jilava); col. **Ioan Blaga** (șef sector 5, implicat în scandalul Sexy Club); col. **Amza Tudor** (singurul revoluționar din Slobozia, mai cunoscut pentru că i-a bătut pe cei cîțiva tineri care manifestau atunci, decît pentru altfel de fapte de vitejie; lt. col. **Mihai Ciocodei**; col. **Vasile Mureșan** (fost ofițer de contrainformații în miliție); col. **Eugen Pălănceanu** (fost ofițer la cercetări penale) etc., etc. Or, toți ofițerii superiori au fost mobilizați atunci pentru reprimarea demonstranților. Să nu mai vorbim de faptul că, prin definiție, aceștia nu pot fi numiți revoluționari, din moment ce sînt militari.

Recent însă, ministrul de Interne, Gavril Dejeu, le-a cerut tuturor posesorilor de certificate de revoluționar din ministerul pe care îl conduce să renunțe pînă la 15 aprilie la aceste certificate, altfel, a avertizat în termeni fermi ministrul, fiecare caz în parte va fi cercetat, pentru a se stabili modul a fost primit certificatul. *„Este scandalos* – a spus Gavril Dejeu – *că oameni care nu au avut nimic de a face cu Revoluția se bucură de avantaje ce prejudiciază statul, folosindu-se de declarații și acte false"*. Cu toate că termenul limită a trecut, pînă la 15 aprilie, din cei 560 de revoluționari din Ministerul de Interne, doar 49 au renunțat la certificatul de revoluționar.

Deși s-a vehiculat ideea că ar exista pe masa de lucru a Guvernului un proiect de modificare a *Legii 42* (în sensul diminuării avantajelor oferite de lege revoluționarilor cu merite deosebite și o mai mare protecție pentru răniți și urmași ai eroilor martiri), el nu există, după cum am aflat de la Secretariatul de Stat pentru Problemele Revoluționarilor. Există în schimb diferite propuneri venite din chiar partea asociațiilor de revoluționari (Asociația *„17 Decembrie"* și Asociația *„21 Decembrie"* etc.), privitoare la modificări la această lege. Pînă cînd un proiect de modificare a legii va fi supus dezbaterii Parlamentului, va mai trece, așadar, ceva timp. Deocamdată însă, Președinția a cerut Comisiei parlamentare de urmărire a aplicării *Legii 42* să verifice cu atenție dosarele nou depuse.

Un proiect de modificare a legii ar trebui să propună renunțarea la acordarea de privilegii „revoluționarilor cu merite deosebite"; și nu pentru că mulți dintre ei n-ar avea aceste merite. *„În decembrie '89, însă, în stradă au fost sute de mii de oameni, și nu 20, 30, sau 50 de mii. Și ce ne-am face dacă toți acești participanți ar vrea să beneficieze de drepturi și privilegii?"*, afirmă **Traian Orban**. *„O modificare a legii ar trebui să elimine privilegiile «pentru revoluționarii cu merite deosebite». S-ar putea păstra eventual pentru aceștia doar specificarea că nu pot fi concediați pe motiv că au participat la Revoluție, cum s-a mai întîmplat, și eventual un ajutor pentru cei care au într-adevăr nevoie, pentru că sînt foarte mulți dintre ei care trăiesc în condiții înfiorătoare"*, este de părere **Nicolae Dide**.

Acad. IONEL HAIDUC

De ce este „invizibilă" ştiinţa românească?

În august 1995, revista Scientific American **publica un articol cu titlul „Ştiinţa pierdută în lumea a treia", în care era prezentată o ierarhie a ţărilor lumii după contribuţia lor la literatura ştiinţifică mondială în anul 1994. Sînt luate în considerare publicaţiile apărute în cca 3.300 reviste ştiinţifice, considerate drept cele mai importante şi prestigioase, alese din peste 70.000 reviste ştiinţifice din întreaga lume. Această selecţie este considerată drept „curentul principal" (*mainstream*, în limba engleză) al literaturii ştiinţifice mondiale, iar revistele în cauză sînt analizate sistematic, după criterii scientometrice riguroase, de** Science Citation Index **(Indexul Citărilor în Ştiinţă), publicat de Institute for Scientific Information din Philadelphia, SUA. Cele 3.300 reviste sînt cele mai citite şi mai citate de specialişti, iar publicarea într-una dintre ele este considerată o garanţie a calităţii unei lucrări ştiinţifice şi a viitoarei circulaţii a lucrării în lumea ştiinţifică. Se consideră, de asemenea, că restul revistelor ştiinţifice publicate (pînă la numărul total de peste 70.000) sînt reviste locale, regionale sau naţionale de mîna a doua, care sînt mai rar luate în seamă, iar rezultatele publicate într-una din acestea sînt practic pierdute şi fără valoare pentru ştiinţă. Este interesant de menţionat că puţine reviste publicate de universităţi, inclusiv de cele americane, se numără printre cele 3.300. Mai trebuie adăugat că, în literatura ştiinţifică, nu publică oricine ce vrea, iar acceptarea pentru publicare se face numai cu recomandarea unor referenţi, de regulă foarte severi, care respectă standardele de calitate impuse de revistă (standarde care diferă de la o revistă la alta, aceasta determinînd şi diferenţa între cotele de prestigiu de care se bucură diferite reviste).**

Articolul amintit din *Scientific American* prezintă o listă cu contribuţia (în procente din total) a unui număr de aproape 100 de ţări la „curentul principal" al literaturii ştiinţifice mondiale. Şocantă în articolul citat este ilustrarea contribuţiei diverselor ţări sub forma unui spectru: **ţările care contribuie cu mai puţin de o jumătate de procent apar în zona invizibilă a spectrului; în această situaţie se află şi România!**

Provincialism şi parohialism în cercetarea românească

Să analizăm puţin datele prezentate. Se detaşează net Statele Unite ale Americii, care contribuie cu 30,82% la „curentul principal" al literaturii ştiinţifice mondiale. Urmează un grup de ţări care contribuie cu 2–8% din literatura ştiinţifică mondială, în ordine (în paranteză se dă contribuţia procentuală): Japonia (8,24), Marea Britanie (7,92), Germania (7,18), Franţa (5,65), Canada (4,30), Rusia (4,09), Italia (3,39), Olanda (2,28), Australia (2,15) şi Spania (2,03). Între 1–2% aduc (în ordine): Suedia (1,84), India (1,64), Elveţia (1,64), China (1,34), Israel (1,07) şi Belgia (1,06). Între 0,1–1% se înscriu (în ordine): Danemarca (0,96), Polonia (0,91), Taiwan (0,80), Finlanda (0,79), Austria (0,65), Brazilia (0,64), Ucraina (0,58), Norvegia (0,57), Coreea de Sud (0,55), Noua Zeelandă (0,43), Africa de Sud (0,41), Grecia (0,41), Ungaria (0,40), Argentina (0,35), Republica Cehă (0,33), Slovacia (0,33), Mexic (0,33), Egipt (0,28), Turcia (0,24), Bulgaria (0,22), Hong Kong (0,20), Portugalia (0,20), Singapore (0,18), Chile (0,18), Irlanda (0,14) şi Arabia Saudită (0,13). Cu mai puţin de o zecime de procent (sub 0,1%): Venezuela (0,09), Thailanda (0,08), Nigeria (0,07), Kenya (0,07), Malaysia (0,06), Pakistan (0,06). Urmează abia acum **România, care se situează pe unul din locurile 49–55 în lume şi 24–30 în Europa, la egalitate şi în aceeaşi grupă cu Slovenia, Croaţia, Serbia, Bosnia, Albania şi Macedonia, cu o contribuţie de numai 0,053% din literatura ştiinţifică mondială**. Urmează după noi Iran, Irak, Cuba, Islanda, Jamaica, Moldova, Kazahstan, Tadjikistan, Uzbekistan, Zimbabwe, Iordania, Siria, Columbia, Ecuador, Peru, mai multe ţări africane şi latino-americane mici, Cambodgia, Laos, Vietnam, Mongolia etc.

Poziţia scandalos de precară a României este confirmată independent de o altă statistică, publicată recent în revista *Scientometrics* (T. Braun, W. Glanzel & H. Grupp, *Scietometrics*, 1995, vol. 33, pp. 263–293), care analizează contribuţia unui număr de 50 ţări la literatura ştiinţifică mondială în domeniile cumulate ale matematicii, ingineriei, fizicii şi chimiei, pentru perioada 1989–1993. În linii mari, ierarhia ţărilor este aceeaşi, iar **România apare pe locul 44 în lume şi 24 în Europa, cu o contribuţie de numai 0,09%**, în urma unor ţări ca Nigeria, Chile, Egipt, Argentina, Grecia etc. Pe domenii, locul ocupat de România variază: în matematici – locul 34 în lume, 19 în Europa; în ştiinţa materialelor – locul 34 în lume, 19 în Europa; în inginerie electronică – locul 40 în lume, 33 în Europa; în ştiinţele nucleare – locul 39 în lume, 22 în Europa; în inginerie mecanică, civilă şi ramuri conexe – locul 35 în lume, 19 în Europa; în inginerie chimică, chimie generală şi anorganică – locul 22 în lume şi 13 în Europa; în chimia analitică – locul 35 în lume şi 22 în Europa; în chimie fizică – locul 42 în lume şi 23 în Europa; în chimie organică – locul 38 în lume şi 22 în Europa; în fizica aplicată – locul 36 în lume şi 22 în Europa; în fizica stării solide – locul 38 în lume şi 21 în Europa; în alte ramuri ale fizicii – locul 39 în lume şi 21 în Europa; în geoştiinţe – locul 48 în lume şi 23 în Europa. În mod constant, în toate domeniile sîntem în urma Olandei, Greciei, Norvegiei, Portugaliei, Ungariei, Bulgariei – ca să amintim numai cîteva ţări europene mai mici.

Se pune întrebarea: **este aceasta situaţia reală a producţiei ştiinţifice româneşti?** Repet, aceste date se bazează pe publicarea în revistele prestigioase ale „curentului principal" al literaturii ştiinţifice, şi nu pe producţia ştiinţifică totală a unei ţări; în cazul în care această producţie este risipită în publicaţii cu valoare şi circulaţie redusă, imaginea unei ţări este puternic afectată negativ şi poate să nu corespundă potenţialului real al acesteia (exprimat prin numărul de institute şi/sau cercetători). Fără îndoială că evidenţele statistice ale Ministerului Ştiinţei şi Tehnologiei, ale Ministerului Învăţămîntului şi ale Academiei Române indică un număr de lucrări ştiinţifice publicate mult mai mare decît cel luat în seamă de statisticile întocmite de Institute for Scientific Information. O analiză atentă ar arăta însă că **puţine lucrări ştiinţifice româneşti sînt publicate în reviste internaţionale de prestigiu, din lista celor 3.300 considerate a fi în „curentul principal" al ştiinţei**. Majoritatea se publică în reviste naţionale, locale, în culegeri de comunicări ale unor simpozioane şi sesiuni ştiinţifice, în reviste ale universităţilor şi facultăţilor, în publicaţii ocazionale. **Asemenea publicaţii nu au circulaţie şi practic sînt pierdute pentru ştiinţă.**

Lipsa unei culturi a publicării

De ce cercetătorii români nu publică unde trebuie? De ce provincialismul şi parohialismul sînt predominante în valorificarea rezultatelor cercetării româneşti? Cauzele sînt mai multe.

La noi, în viaţa ştiinţifică, **lipseşte în mare măsură o cultură a publicării**. Mulţi cercetători prezintă în *curriculum vitae* liste lungi de comunicări prezentate la diverse manifestări, pe care nu le mai publică niciodată într-o revistă ştiinţifică. Puţini cercetători cunosc ierarhia internaţională a revistelor ştiinţifice, clasificate după **„factorul de impact"**, care reprezintă raportul dintre numărul de lucrări citate şi numărul de lucrări publicate de o revistă într-o anumită perioadă de timp. Cu cît factorul de impact este mai ridicat, se consideră că revista este mai prestigioasă, mai importantă şi se bucură de o circulaţie şi recunoaştere mai largă.

Există o anumită timiditate, o reticenţă în a publica în revistele de prestigiu, deşi avem în ţară cercetători admirabili, cu lucrări valoroase, care ar putea fi acceptate de revistele din „curentul principal" al literaturii ştiinţifice. Se ivesc uneori situaţii în care cercetătorii noştri se plîng că lucrările lor nu sînt recunoscute sau apreciate, ori sînt ignorate de colegii lor din străinătate. Trebuie să recunoaştem că este greu de pătruns în mariile reviste, dar fiecare cercetător ar trebui să publice după principiul **„lucrarea potrivită la revista potrivită"**, încercînd să-şi autoevalueze corect valoarea unei lucrări şi să o trimită pentru publicare la revista de cel mai înalt nivel de care se poate apropia. Pe de altă parte, calitatea scăzută a multor cercetări româneşti (cinste excepţiilor!), determinată de carenţele în dotarea laboratoarelor şi în documentarea cercetătorilor, este o cauză importantă a absenţei noastre din „curentul principal" al literaturii ştiinţifice mondiale. În afară de adevărata **cercetare fundamentală şi aplicativă**, în România se practică încă multă **cercetare trivială**, care nu aduce rezultate semnificative, dar produce articole „ştiinţifice" de valoare redusă, chiar îndoielnică. Asemenea „cercetări" reprezintă bani irosiţi şi nu contribuie cu nimic nici la prestigiul ţării, nici la lărgirea tezaurului de cunoştinţe ştiinţifice. Revistele de prestigiu, cu referenţi severi şi care ţin la respectarea unor criterii de valoare şi calitate, nu acceptă pentru publicare rezultate ale unor asemenea „cercetări", dar se găsesc în ţară posibilităţi de a publica astfel de pseudolucrări ştiinţifice.

Nivelul de profesionalism al cercetătorului român

Nu se poate ignora faptul că există un nivel scăzut de profesionalism al multor cercetători, care se reflectă în modul adeseori pueril şi naiv de prezentare a rezultatelor cercetării. Asta se învaţă de obicei în timpul doctoratului; însă, din păcate, în ultimul timp s-a acordat cu multă uşurinţă dreptul de a conduce doctorate unor persoane care nu au publicat nici o lucrare în străinătate, în reviste din „curentul principal", care nu pot deci să-i înveţe pe viitorii cercetători cum se redactează o lucrare ştiinţifică, fiindcă nici ei nu au această experienţă.

Cunoaşterea limbilor străine, în special a limbii engleze (în care se publică în prezent majoritatea literaturii ştiinţifice din „curentul principal"), este nesatisfăcătoare, lucru uşor de constatat la o lectură sumară a lucrărilor publicate în limba engleză în revistele ce apar în ţară.

Ar trebui, de asemenea, ca **activitatea cercetătorilor şi grupurilor de cercetare (inclusiv a universitarilor) să nu fie judecată numai după numărul lucrărilor publicate (oriunde şi oricum), ci după calitatea acestor lucrări**, definită – printre altele – prin factorul de impact al revistei în care sînt publicate. Aceasta ar obliga cercetătorii să încerce redactarea lucrărilor ştiinţifice cu respectarea standardelor internaţionale şi publicarea lor în reviste din „curentul principal" al literaturii ştiinţifice.

Ar fi probabil şi alte cauze care fac ca cercetătorii români (din nou, cinste excepţiilor!) să se refugieze în publicaţii de mîna a doua, lipsite de vizibilitate, impact şi circulaţie. Chiar cînd publică în străinătate, adeseori recurg la reviste din ţări mai puţin dezvoltate, cu exigenţă redusă, care nu fac parte din „curentul principal" şi care nu sînt cu nimic mai presus decît revistele româneşti.

Ce este de făcut

Ce este de făcut? Afirmarea ştiinţei româneşti pe plan mondial şi european trebuie să devină o **prioritate naţională în politica ştiinţei din ţara noastră**. Se vorbeşte despre **imaginea ţării** şi uneori se cheltuiesc şi sume importante pentru a o crea. Prezenţa în viaţa şi literatura ştiinţifică internaţională din frontul avansat al ştiinţei este şi ea o componentă a acestei imagini, iar integrarea României în structurile euro-atlantice nu se poate realiza ignorînd rolul ştiinţei. În acest scop, este necesar să fie luate în seamă cîteva măsuri, posibile chiar fără cheltuieli suplimentare.

Întîi, trebuie să fie identificate **centrele de excelenţă** existente, adică grupele de cercetare (rareori institute întregi) care publică curent în revistele internaţionale din „curentul principal" al literaturii ştiinţifice, care să fie finanţate preferenţial şi să se găsească forme de stimulare şi recompensare a cercetătorilor care se afirmă prin publicaţii în literatura ştiinţifică internaţională de calitate.

Trebuie apoi să se facă eforturi de dotare a laboratoarelor şi bibliotecilor cu minimul necesar desfăşurării unor cercetări, cel puţin la nivelul ţărilor europene vecine, şi să se caute soluţii atractive (oferte de posturi, salarii corespunzătoare, locuinţă) pentru tinerii care în prezent studiază în străinătate, astfel ca majoritatea lor să se întoarcă în ţară cu bagajul de cunoştinţe şi experienţa la nivel occidental acumulate în timpul studiilor, dar şi cu mentalităţi noi, însuşite cu acest prilej. În prezent există 1.456 studenţi români (inclusiv doctoranzi) în SUA şi mulţi alţii în ţările Uniunii Europene, care, întorcîndu-se în ţară şi intrînd în viaţa ştiinţifică românească, ar putea contribui substanţial la mult dorita schimbare la faţă a acesteia.

Este necesar să fie stimulată colaborarea internaţională în domeniul cercetării ştiinţifice, participarea la programele europene şi ale NATO, care permite accesul la aparatura avansată a unor laboratoare bine dotate. Este adevărat că această participare este condiţionată de un palmares ştiinţific de calitate al candidaţilor la asemenea colaborări, iar dimensiunile modeste ale contribuţiei ştiinţifice româneşti la „curentul principal" al ştiinţei plasează cercetătorii români pe o poziţie dezavantajată.

Menţionez în final că situaţia ţării noastre este oarecum similară cu aceea a multor ţări din America Latină. Însă în aceste ţări s-a conştientizat nevoia unor măsuri şi eforturi de dezvoltare a ştiinţei şi au fost adoptate soluţii interesante (de exemplu, în Mexic, Brazilia etc.), ale căror rezultate nu au întîrziat să apară. Această experienţă ar trebui studiată şi s-ar putea trage învăţăminte utile şi pentru noi.

(Subtitlurile aparţin redacţiei)

BASARAB NICOLESCU

O nouă viziune asupra lumii – transdisciplinaritatea*

De ce decade o civilizaţie

Declinul civilizaţiilor este un proces de o mare complexitate şi care îşi adînceşte rădăcinile în cea mai profundă obscuritate. Bineînţeles, *post-factum* se pot găsi multiple interpretări şi raţionalizări, fără însă a reuşi să se risipească sentimentul existenţei unui iraţional care se manifestă în chiar centrul acestui proces. Actorii unei civilizaţii precis determinate – de la marile mase la marii factori decizionali –, chiar dacă sînt mai mult sau mai puţin conştienţi de acest declin, par neputincioşi în a-i opri decăderea. Un lucru este cert: un mare decalaj între mentalităţile actorilor şi necesităţile interne de dezvoltare a unui anume tip de societate însoţeşte întotdeauna decăderea unei civilizaţii. Totul se petrece ca şi cum cunoştinţele şi învăţăturile pe care o civilizaţie nu încetează să le acumuleze nu ar putea fi integrate în fiinţa interioară a celor ce compun acea civilizaţie. Or, în definitiv, fiinţa umană este cea care se află sau ar trebui să se afle în centrul oricărei civilizaţii demne de acest nume.

Prin creşterea fără precedent a cunoştinţelor în epoca noastră, capătă legitimitate problema adaptării mentalităţilor la aceste cunoştinţe. Miza este considerabilă, căci extinderea continuă a civilizaţiei de tip occidental la scară planetară ar face ca prăbuşirea ei să echivaleze cu un incendiu planetar de neegalat cu primele două războaie mondiale.

Pentru gîndirea clasică nu există decît două soluţii de ieşire dintr-o situaţie de declin: revoluţia socială ori întoarcerea la o presupusă „vîrstă de aur". (...)

Dar, ca întotdeauna, există o a treia soluţie. Această a treia soluţie face obiectul prezentului manifest.

Armonia dintre mentalităţi şi cunoştinţe presupune ca aceste cunoştinţe să fie inteligibile, pe înţeles. Dar mai poate exista comprehensibilitate în era *big-bang*-ului disciplinar şi a specializărilor excesive?

Un Pico della Mirandola este de neconceput în epoca noastră. Chiar şi unui specialist îi vine astăzi greu să înţeleagă rezultatele obţinute de alt specialist din aceeaşi disciplină. Lucrul nu ar fi monstruos, în măsura în care inteligenţa, progresul respectivei discipline s-ar datora inteligenţei colective a comunităţii ataşate acesteia, şi nu doar unui singur creier care, în mod fatal, ar trebui să cunoască toate rezultatele obţinute de toţi colegii-creiere, ceea ce este imposibil. Căci astăzi există sute de discipline. Cum ar putea oare dialoga cu adevărat, astăzi, un fizician teoretician al particulelor cu un neurofiziolog, un matematician cu un poet, un biolog cu un economist, un politician cu un informatician, dincolo de nişte generalităţi mai mult sau mai puţin banale? Şi totuşi, un adevărat *factor de decizie* ar trebui să poată dialoga cu toţi deodată. Limbajul disciplinar este un obstacol aparent de netrecut pentru un neofit. Iar noi, toţi, sîntem neofiţi altora. Turnul lui Babel este oare inevitabil?

Cu toate acestea, un Pico della Mirandola al vremurilor noastre poate fi conceput sub forma unui supercalculator în care s-ar putea injecta toate cunoştinţele din toate disciplinele. Acest supercalculator ar putea şti totul şi nu ar pricepe nimic. Nici utilizatorul acestui supercalculator nu s-ar afla într-o situaţie mai bună. El ar avea acces instantaneu la orice rezultat din oricare disciplină, dar ar fi incapabil să-i priceapă semnificaţiile, şi cu atît mai puţin să facă legăturile între rezultatele diferitelor discipline.

Acest proces de babelizare nu poate continua fără a ne primejdui propria existenţă, căci astfel un factor de decizie ar deveni, fără voie, din ce în ce mai incompetent. Sfidările majore ale epocii noastre, cum ar fi, de exemplu, cele de ordin etic, reclamă din ce în ce mai multe competenţe. Numai că suma celor mai buni specialişti în domeniile lor respective nu poate, evident, să dea naştere decît unei incompetenţe generalizate, fiindcă suma competenţelor nu este competenţă: în plan tehnic, intersectarea diferitelor domenii ale cunoaşterii este o mulţime vidă. Or, ce înseamnă factor de decizie, fie el individual ori colectiv, dacă nu acel factor capabil să ia în consideraţie toate datele problemei examinate?

Pluridisciplinaritate – interdisciplinaritate

Nevoia stringentă de *legături* între diferitele discipline s-a concretizat prin apariţia, către mijlocul secolului al XX-lea, a pluridisciplinarităţii şi a interdisciplinarităţii.

Pluridisciplinaritatea se referă la studierea unui obiect dintr-una şi aceeaşi disciplină prin intermediul mai multor discipline deodată. De exemplu, un tablou de Giotto poate fi studiat din perspectiva istoriei artei intersectată de aceea a fizicii, chimiei, istoriei religiilor, istoriei Europei şi geometriei. Sau, filosofia marxistă poate fi studiată din orizontul filosofiei încrucişat cu acela al fizicii, economiei, psihanalizei ori literaturii. Obiectul va ieşi astfel mai îmbogăţit în urma încrucişării mai multor discipline. Cunoaşterea obiectului obţinută în cadrul propriei sale discipline de studiu este aprofundată de un aport pluridisciplinar fecund. Cercetarea pluridisciplinară aduce un *plus* disciplinei în cauză (istoria artei sau filosofia, în exemplele de mai sus), dar acest „plus" se află în slujba exclusivă a disciplinei respective. Cu alte cuvinte, demersul pluridisciplinar se revarsă peste limitele disciplinelor, dar *finalitatea sa rămîne înscrisă în cadrul cercetării disciplinare.*

Interdisciplinaritatea are o altă ambiţie, diferită de aceea a pluridisciplinarităţii. *Ea se referă la transferul metodelor dintr-o disciplină într-alta.* Se pot distinge trei grade de interdisciplinaritate: a) *un grad aplicativ.* De pildă, metodele fizicii nucleare transferate în medicină duc la apariţia unor noi tratamente contra cancerului; b) *un grad epistemologic.* De exemplu, transferul metodelor logicii formale în domeniul dreptului generează analize interesante în epistemologia dreptului;

Basarab Nicolescu – specialist în fizica cuantică şi cercetător la CNRS din Paris, elocvent eseist şi activ om de cultură. Discipol al lui Stéphane Lupasco (cu care a publicat împreună *L'Homme et ses trois éthiques*, în 1986), el a lansat în ultimii ani cîteva titluri care s-au bucurat de succes – *Nous, la particule et le monde* (1985, premiul Academiei Franceze), *L'Homme et le sens de l'Univers – Essai sur Jacob Boehme* (1988 şi 1995, tradusă în Statele Unite, în Brazilia şi România) sau *Théorèmes poétiques* (1994, tradusă şi în românește în 1996, la Cartea Românească).

În afara numeroaselor sale participări la lucrări colective – *Le Psychanalyste, le physicien et le réel* (1987), *La Science face aux confins de la connaissance – La Déclaration de Venise* (1987), *Science et imaginaire* (1994), *Le Temps dans les sciences* etc. –, Basarab Nicolescu este şi preşedintele Centrului Internaţional de Cercetări şi Studii Transdisciplinare (CIRET). În această calitate, el a publicat de curînd un *Manifest al Transdisciplinarităţii* (în colecţia cu acelaşi nume pe care o dirijează la editura Du Rocher din Paris), din ale cărui teze, extrem de interesante, publicăm aici un capitol. (Magda Cârneci)

c) *un grad generator de noi discipline.* De exemplu, transferul metodelor matematicii în domeniul fizicii a generat fizica matematică, al metodelor din fizica particulelor în astrofizică a dat naştere cosmologiei cuantice, al matematicii în studierea fenomenelor meteorologice sau de bursă a generat teoria haosului, al informaticii în artă a dus la arta informatică. Ca şi pluridisciplinaritatea, interdisciplinaritatea se revarsă peste limitele disciplinei, însă *finalitatea sa rămîne la fel înscrisă în cercetarea interdisciplinară.* Prin al treilea grad al său, interdisciplinaritatea contribuie chiar la *big-bang*-ul disciplinar.

Transdisciplinaritatea priveşte – aşa cum o arată prefixul „trans" – ceea ce se află în acelaşi timp şi *între* discipline, şi *printre* diversele discipline, şi *dincolo* de orice disciplină. Finalitatea ei este *înţelegerea lumii prezente*, unul din imperativele sale fiind unitatea cunoaşterii.

Dar există oare ceva între şi printre discipline şi dincolo de orice disciplină? Din punctul de vedere al gîndirii clasice, nu există nimic, cu strictețe nimic. Spaţiul în cauză este vid, complet vid, ca vidul fizicii clasice. Chiar renunţînd la viziunea piramidală a cunoaşterii, gîndirea clasică consideră că fiecare segment al piramidei, generat de *big-bang*-ul disciplinar, este o piramidă întreagă; fiecare disciplină afirmă sus şi tare că domeniul pertinenţei sale este inepuizabil. Pentru gîndirea clasică, transdisciplinaritatea este o absurditate, căci nu are obiect. În schimb, pentru transdisciplinaritate, gîndirea clasică nu este absurdă, dar cîmpul său de aplicaţii este considerat ca fiind restrîns.

În prezenţa mai multor niveluri de realitate, spaţiul dintre discipline şi de dincolo de discipline este plin, aşa cum vidul cuantic este plin de toate potenţialităţile: de la particula cuantică la galaxii, de la quarc la elementele grele ce condiţionează apariţia vieţii în Univers.

Structura discontinuă a nivelurilor de realitate determină *structura discontinuă a spaţiului transdisciplinar*, care, la rîndul său, explică de ce cercetarea transdisciplinară este radical distinctă de cercetarea disciplinară, fiindu-i totodată complementară. *Cercetarea disciplinară se referă cel mult la unul şi acelaşi nivel de realitate*; de altfel, cel mai ades, ea se referă doar la fragmente ale unuia şi aceluiaşi nivel de realitate. În schimb, *transdisciplinaritatea se preocupă de dinamica provocată de acţiunea simultană a mai multor niveluri de realitate.* Descoperirea acestei dinamici trece în mod necesar prin cunoaşterea disciplinară. Transdisciplinaritatea, fără a fi o nouă disciplină ori o nouă superdisciplină, se hrăneşte din cercetarea disciplinară, care, la rîndul său, este limpezită într-o manieră nouă şi fertilă de cunoaştere transdisciplinară. În acest sens, cercetările disciplinare şi transdisciplinare nu sînt antagoniste, ci complementare.

Cei trei stîlpi ai transdisciplinarităţii – nivelurile de realitate, logica terţului inclus şi complexitatea – determină *metodologia cercetării transdisciplinare.*

Există un paralelism izbitor între cei trei stîlpi ai transdisciplinarităţii şi cele trei postulate ale ştiinţei moderne.

Cele trei postulate metodologice ale ştiinţei moderne au rămas neschimbate de la Galilei pînă astăzi, în ciuda infinitei diversităţi a metodelor, teoriilor sau modelelor ce au străbătut istoria diferitelor discipline ştiinţifice. O singură ştiinţă satisface însă deplin şi integral cele trei postulate: fizica. Celelalte discipline ştiinţifice nu satisfac decît parţial cele trei postulate metodologice ale ştiinţei moderne. Cu toate acestea, absenţa unei formalizări matematice riguroase a psihologiei, istoriei religiilor, ca şi a multor alte discipline nu duce la eliminarea acestor discipline din cîmpul ştiinţei. Pînă şi ştiinţe de vîrf, cum este biologia moleculară, nu pot pretinde, cel puţin pînă în acest moment, că ar poseda o formalizare matematică la fel de riguroasă ca aceea a fizicii. Altfel spus, există *grade de disciplinaritate*, în funcţie de modul în care sînt luate în seamă, mai mult sau mai puţin complet, cele trei postulate metodologice ale ştiinţei moderne.

Grade de transdisciplinaritate

La fel, luarea în considerare, într-un mod mai mult sau mai puţin complet, a celor trei stîlpi ai cercetării transdisciplinare determină diferite *grade de transdisciplinaritate.* Cercetarea transdisciplinară corespunzînd unui anume grad de transdisciplinaritate, se va apropia mai degrabă de multidisciplinaritate (în cazul eticii); cea corespunzînd altui grad se va apropia de interdisciplinaritate (ca în cazul epistemologiei); iar cea corespunzînd altui grad – de disciplinaritate.

Disciplinaritatea, pluridisciplinaritatea, interdisciplinaritatea şi transdisciplinaritatea sînt cele patru săgeţi ale unuia şi aceluiaşi arc: al cunoaşterii.

Ca şi în cazul disciplinarităţii, cercetarea transdisciplinară nu este antagonistă, ci complementară cercetării pluri şi interdisciplinare. Transdisciplinaritatea este cu toate acestea radical deosebită de pluri şi interdisciplinaritate prin finalitatea sa – înţelegerea lumii prezente –, finalitate ce nu se poate înscrie în cercetarea disciplinară. Finalitatea pluri şi interdisciplinarităţii este întotdeauna cercetarea disciplinară. Dacă transdisciplinaritatea este atît de frecvent confundată cu interdisciplinaritatea şi pluridisciplinaritatea (cum, de altfel, şi interdisciplinaritatea este deseori confundată cu pluridisciplinaritatea), aceasta se explică în cea mai mare parte prin faptul că toate trei debordează limitele disciplinelor. Această confuzie este foarte nocivă cînd ajunge să oculteze finalităţile diferite ale acestor trei noi abordări.

Chiar recunoscînd caracterul radical distinct al transdisciplinarităţii în raport cu disciplinaritatea, pluridisciplinaritatea şi interdisciplinaritatea, ar fi totuşi extrem de periculos să se absolutizeze această distincţie, deoarece într-un asemenea caz transdisciplinaritatea ar rămîne golită de întregul său conţinut, iar eficacitatea acţiunii sale ar fi redusă la zero.

Caracterul complementar al abordărilor disciplinare, pluridisciplinare, interdisciplinare şi transdisciplinare este pus în evidenţă, cu strălucire, de exemplu, prin *asistarea muribunzilor.* Această abordare relativ recentă în civilizaţia noastră este de o extremă însemnătate, deoarece, recunoscînd rolul pe care îl joacă moartea noastră în propria noastră viaţă, descoperim dimensiuni nebănuite ale vieţii înseşi. Asistarea muribunzilor nu se poate lipsi de o cercetare transdisciplinară, în măsura în care înţelegerea lumii prezente este condiţionată de înţelegerea sensului vieţii noastre şi al morţii noastre în această lume care este a noastră.

* ***La Transdisciplinarité. Manifeste***, Paris, Editions Du Rocher, 1996.

Traducere de HORIA-MIHAIL VASILESCU

CRONICĂ DE CARTE

DAN C. MIHĂILESCU

România celui de-al treilea discurs

IORDAN CHIMET, „Momentul adevărului", editura Dacia, 476 pp.

Al cui proces?

Am avut nu o dată în ultimii ani ocazia să glosez pe marginea subterfugiului parşiv prin care atît de necesara radiografiere a comunismului a fost anulată în numele examinării (deliberat distructive) a... dreptei interbelice. După 1989, nici n-am apucat bine să vorbim cîteva luni despre dezastrele ceauşismului, că am şi fost împinşi către epoca dejismului, apoi a leninismului, pentru a cantona în teoria marxistă şi pro-revoluţionară, la 1789 şi la iacobinism. S-a revenit apoi, cu încruntare, la Hitler, Nae Ionescu şi la dictatura regală, avansîndu-se ideea că tot răul pleacă din negura istoriei şi nicidecum de la 1947 încoace, pentru a poposi, cu voluptate, în acuzarea jovialei pofte de afirmare naţional-culturală de care a suferit generaţia '27.

În ideea că „nu ne ocupăm de cei mici şi neînsemnaţi, ci numai de marile spirite influente", nimeni nu mai are habar şi preocupare de Jdanov şi Leonte Răutu, de N. Moraru, M.R. Paraschivescu sau Nestor Ignat, de ce va să zică troţkismul faţă cu maoismul şi Sartre, de vreme ce în bătaia armei se află Mircea Eliade, Cioran şi Noica. Pur şi simplu, procesul stîngii de azi a fost înlocuit de procesul dreptei de ieri. Printr-o simplă mişcare de „vrăjitor", momentul decembrie 1989 a început a fi gîndit în termenii lunii ianuarie 1941 şi după. Al cui proces – de adevărată trădare naţională – e de făcut? Al dreptei? Dreapta şi filogermanismul au ieşit victorioşi în august 1944?!

Daţi în comunism fiindcă sînteţi legionari! cam aşa suna, absurd, consemnul-verdict. Cereţi condamnarea prezentului, fiindcă aveţi nostalgii totalitare! Prin urmare, viciile stîngii au fost fără nici o ezitare şi ruşine trecute în cîrca dreptei. Iar cînd se spune: „dreapta", nu vede nimeni sensul firesc şi vechi al noţiunii, ci întotdeauna, invariabil, **extrema** acesteia. Cea mai umilă cerere de revizuire a fost calificată drept spirit revanşard. Repunerea în drepturi s-a identificat cu „vînătoarea de vrăjitoare". Căutarea adevărului, a unui document sau a vreunui mormînt din perimetrul închisorii a fost automat etichetată ca „vendetă". În plan editorial, atît de fireasca operaţiune de recuperare a valorilor culturale ostracizate în ultimele decenii a fost înţeleasă fie ca incitare la insurecţie (!), fie ca subteran îndemn la izolaţionism şi antimodernitate. Chiar trebuie retipărit integral Nae Ionescu? se întreabă Adrian Marino, nutrind, s-ar zice, nostalgia cenzurii, a planificării editoriale centralizate. **Trebuie** tipărit **integral** orice autor intră în aşteptările cititorilor, aşa cum trebuie spus fiecare adevăr, indiferent de forma în care o faci, „soft" sau „hard". Şi – nici o grijă, nu se face război, nu se închid graniţele şi nu aruncă nimeni în aer Europa pornind de la metafizica lui Nae Ionescu!

Să nu exagerăm

Adevărat, în primă instanţă, lucrurile păreau a fi sărit în extrema cealaltă: excesul natural de după ridicarea embargoului, liberalizarea fructului oprit. Entuziasmul redescoperirilor (Nae Ionescu şi N. Crainic, Cioran şi Eliade, Ţuţea şi Goga, inclusiv literatura legionară) a sfidat orice brumă de simţ critic, iar mulţimea impulsurilor de mitizare, de absolutizare a fiecărei vocabule rostite sau scrise de noii zei putea să producă niscai fiori celor obsedaţi, cu mai multă sau mai puţină dreptate, de „recrudescenţa totalitarismului".

Însă după cîţiva ani lucrurile s-au liniştit, au căpătat de la sine măsura realităţii: vechiul legionarism avea a se rezuma la melancolia cîtorva octogenari şi acneea cîtorva zeci de tineri semi-parodici; tirajul de 150.000 exemplare al cărţilor lui Cioran din 1990 s-a fixat acuma la vreo cinci mii; „trăirismul" anilor treizeci a cedat ireversibil în faţa cybermaniei şi a civilizaţiei Internet, flăcării cu chimir şi alură de Căpitan au cam plecat cu burse în SUA, publicul de la „Catacomba" şi cititorii „Anastasiei" nu cred că reprezintă vreo primejdie din unghiul „fundamentalismului religios", iar pe lîngă mănăstiri şi Biserică n-am auzit să se fi format cine ştie ce oaste amarnică a Domnului, apţă să instaureze totalitarismul ortodox.

Mai nou, după epuizarea previziunilor de pogrom (?), dictatură, loviturі de stat, asasinat politic şi război civil, previziuni în care stîngismul se drapează – pe cît de stupid, pe atîta de eficient – de şapte ani încoace, se aud tot mai multe voci avertizînd asupra palorii cam sumbre a unor fizionomii ASCOR-iste, ori a înmulţirii adepţilor statului organic etc. E hazliu: dinspre conservatismul dreptei se vituperează împotriva sectarismului, a satanismului, a New Age-ismului, care smintesc dreapta credinţă (cu toate că, în ciuda acestor spaime, mai la ordinea zilei pare a fi lupta cu catolicismul...), iar dinspre stînga este acuzată religia de stat că se învredniceşte... exagerat în a-şi forma, în fine, nişte elite intelectuale pe măsura actualităţii. Fiecare este speriat de celălalt şi toată lumea ne scoate de intoleranţi, cu toate că partidele afişate ca atare în România abia dacă ating patru, cinci procente, în timp ce, în aţît de dulce-toleranta Franţă, simpatiile electorale ale lepenismului bat deja spre douăzeci la sută.

Dar poţi să nu exagerezi?

În fine, cînd vine vorba de prudenţa şi îndărătnicia românului, de fobia la schimbare a majorităţii, de reacţia multora de respingere a occidentalizării false ori forţate, de mentalităţi ignare, grosiere, de lene şi hoţie, de alergia la capitalism, concurenţă şi îmbogăţire prin iniţiativă şi ingeniozitate, ori de puseurile mîndriei naţionale faţă de presiunile marilor puteri politico-financiare ş.a.m.d. – apoi toate acestea derivă, s-avem iertare, din Omul nou „constructor conştient al comunismului" şi nicidecum din admiraţia cîtorva pentru Nae Ionescu; derivă din tot ce a făcut din noi alianţa Stalin-Roosevelt şi nu din... mitizarea lui Ţuţea. Să fim serioşi: nu cele cîteva mii de exemplare din cărţile lui Noica au generat alergia multora la FMI sau neîncrederea multor intelectuali în spiritul Vestului de azi, după cum nu Mircea Vulcănescu e răspunzător de uciderea elitelor naţionale la Aiud, Sighet, Jilava. Halul în care ne aflăm e produs de istoria ziarului *Scînteia*, ca să zic aşa, şi nu de *Arhiva* lui D. Gusti! De istoria CAER şi nu de teoriile lui M. Manoilescu! De asasinii lui Pătrăşcanu şi Foriş, nu de asasinii lui Mihail Stelescu! De Răsăritul lui Sadoveanu şi nu de Sein-ul lui Heidegger!

Mă rog, să revenim la chestiune. Ce ar fi trebuit să avem reunit sub titlul ***Momentul adevărului***? Analizele fiinţei româneşti la ieşirea din deceniile comuniste. Ei bine, antologia alcătuită de Iordan Chimet este o naturală, binevenită pledoarie pentru reintegrarea României în circuitul european, al civilizaţiei occidentale. Numai că pledoaria se face anormal, aproape contorsionist: nu prin scrutarea acuzatoare a prezentului, ci prin incriminarea trecutului; nu prin acuzarea efectelor comunismului, ci prin reevaluarea relaţiei conservatism-liberalism în planul ideilor culturale şi, la rigoare, economice. O relaţie, aceasta dintre modernizare şi tradiţionalism, înţeleasă întotdeauna ca fiind în favoarea celei din urmă. Oare de ce? Orice s-ar spune, adevărul e limpede: în planul civilizaţiei româneşti, nu paseismul izolaţionist şi oriental a fost victorios de la 1840 la 1940, ci dimpotrivă, sincronizarea cu Occidentul, în ciuda mişcărilor masive, constante, sistematice ale conservatismului etnocratic. Din cît am ţinut pasul cu Lumea, dintr-atît reacţia la înnoire a fost – natural – mai motivată, efectele fiind, în orice caz, de directă proporţionalitate. Şi atunci, de ce se observă – şi se acuză – numai aparărea tradiţiei, fără a se observa, totuşi, înaintarea? De ce se observă – şi se acuză – numai **excepţiile** reprezentate de intoleranţa agresivă, şi nu **regula**, care înseamnă toleranţa românilor, capacitatea de asimilare paşnică a elementului alogen? De ce se observă – şi se acuză – în general numai fragmentul, abaterea, numai excesul de moment, şi nu se notează, în prealabil, caracterul normal-benefic al **ansamblului**?

Cutia cu întrebări

Românii ori sînt bolşevici, ori legionari, avea să exclame cu cîţiva ani în urmă un scriitor altminteri afişat adversar al maniheitei. Mariana Şora îl citează pe Alexandru George, cum că românul are *„anima naturaliter fascista"*, însă adaugă conciliant: *„există o contrapondere: românul are un scepticism sănătos, dictat de mintea-i lucidă"*. Iordan Chimet declară că s-a născut într-o „lume cuminte", bazată pe simplitate şi *„unde ştiam că violenţa şi ura nu ne reprezintă, nu ne aparţin"*, şi totuşi: *„astăzi, tot mai mulţi ne întrebăm dacă nu am greşit cumva"*, *„intoleranţa făcînd parte totuşi din ereditatea noastră"*!

Iată o boală gravă: accidentul decretat ca normă şi circumstanţa ca permanenţă. Altfel spus, în examinarea românismului, dacă nu e reducţionism, este absolutizare. O „mineriadă" e de ajuns ca să proiecteze deasupra întregii istorii a unei naţii lucirile sumbre ale răzbunării eterne. Pe de altă parte, la stînga, accidentului i se găsesc mereu explicaţii, surdine, îndulciri, cauţionări: „o eroare de parcurs". La dreapta, accidentul e întotdeauna catastrofal, iremediabil şi de neuitat. Nae Ionescu şi G. Călinescu, zice Iordan Chimet, *„au fost sub vremi amîndoi"*, unul a legitimat fascismul, altul comunismul. *„Dar, spre deosebire de Nae Ionescu, G. Călinescu a lăsat în urma sa o operă, a avut indiscutabil o fărîmă de geniu"*. Lasă că fărîma de geniu n-are-a face cînd acuzi legitimarea unei politici dezastruoase, însă, în materie de „operă", a lăsa în urmă o generaţie întreagă, care influenţează, la rîndu-i, alte şi alte generaţii, asta se poate echivala, în final.

Şi Adrian Marino absolutizează **o tendinţă** – etnocentrismul (*„idealul astăzi* – în România, n.n. – *este statul naţional închis, etnicist, tradiţionalist, autoritar, bazat pe o economie de tip agrar. Accentele xenofobe, adesea antisemite, sînt şi ele frecvente"*), care există, în doze variate, dintotdeauna şi pe toate continentele, cu precădere în epoca Maastricht.

Insolubilă rămîne, cred, dilema intrinsec/extrinsec privind cauzele complexelor noastre. Sînt ele un produs istoric, impus fatalmente, ori sînt produsul fondului psihologic, al subconştientului colectiv? (v. O. Paler, p. 131). Schematizînd: Drăghicescu şi Eliade **versus** Cioran. Sigur, impulsul natural, soluţia firească e să spui că adevărul e la mijloc şi că numai complementaritatea salvează identitatea. Nu altul este cazul dilemei: comunismul ne-a fost numai impus, ori premisele sale existau dintotdeauna în fiinţa românească? (v. raţionamentul lui H.-R. Patapievici, pp. 174–177). De aici şi bifurcarea atitudinii „în instanţă": unii acordă circumstanţe atenuante, alţii circumstanţe agravante. Cum spuneam, copleşitoare în antologia de faţă sînt cele agravante (v. în special Adrian Marino, V. Nemoianu, Al. George, Mariana Şora, I. Chimet).

Nu e mai puţin adevărat că textele dialoghează palpitant între ele. Într-un loc, de pildă (pp. 164–167 ş.u.), Alexandru George – un bun liberal sincronist şi citadinist la culme – susţine enormitatea potrivit căreia ruralitatea ar fi fost la noi exclusiv un balast, o pacoste, o „nenorocire", tratată cu utopie paseistă de intelectualitatea romantică reacţionară. Alături, H.-R. Patapievici restabileşte adevărul cum că, măcar în spaţiul interbelic, *„cultura ţărănească este un exemplu de vitalitate organică"* (p. 172, v. şi I. Chimet, p. 87). Alte asemenea exemple, dar pe alte subiecte, există între, să zicem, Al. Zub şi A. Marino, O. Paler şi V. Nemoianu etc.

Sorin Antohi şi al treilea discurs

Avem a medita cu profit la îndemnul de demitizare a istoriei în favoarea autocunoaşterii temperate (Alexandru Zub, p. 99, Gabriel Andreescu, p. 203), după cum trebuie – decomplexaţi – să nu uităm că *„miturile istorice fac parte din cultura politică a tuturor vecinior noştri"* (Andrei Pippidi, p. 239). Încă o dată: numai **relativismul** şi **comparatismul** pot să definească rotund şi nuanţat problematica specificului naţional.

E de reflectat serios, apoi, la afirmaţiile lui Mihai Zamfir despre dualitatea german/francez în istoria civilizaţiei române (p. 231), la observaţiile de-o alarmantă, dureroasă actualitate, ale lui Patapievici despre ţiganizarea limbii române şi a relaţiilor noastre sociale (p. 173), la concubinajul vinovat cu compromisurile, ceea ce ne-a devenit a doua natură (v. Vasile Igna, p. 120), la actuala situare în social a Bisericii ortodoxe (v. circumscrierea exactă a fenomenului la G. Andreescu, p. 208), ca şi la un verdict

(Continuare în pag. 15)

POLIROM NOUTĂŢI

• Liviu Antonesei
O prostie a lui Platon. Intelectualii şi politica

• W.G. Leibniz
Eseuri de teodicee

• Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu
Aeterna Latinitas.
Enciclopedia gîndirii europene în expresie latină

În pregătire: Mircea Carp – **„Vocea Americii" în România (1969-1978)** • Adam Michnik – **Scrisori din închisoare şi alte eseuri** • Marcel Mauss, Henri Hubert – **Eseu despre natura şi funcţia sacrificiului**

Comenzi la CP266, 6600, Iaşi
Tel.&Fax: (032)-214.100; (032)-214.111; (032)-217.440
Internet: www.nordest.ro/shopping/books/polirom/polirom.htm
E-mail: polirom@mail.cccis.ro

Plural

România celui de-al treilea discurs

(Urmare din pag. 14)

precum acesta: *„În clipa de față, inteligheția românească începe să semene cu aceea a Rusiei de pe vremuri: e înclinată spre soluții radicale și subversiune, pe de-o parte, dar și spre un fantezism periculos, spre evadarea în imaginar"* (Alexandru George, p. 105).

Totodată, sînt de reținut formule precum: (la noi) *„viitorul a fost întotdeauna contestat de trecut", „fluxului occidental i-a urmat refluxul balcanic" (I. Chimet,* p. 29); *„pe alții, nefericirea îi îndîrjește. Pe noi ne îndeamnă s-o exorcizăm luînd-o în deridere"* (O. Paler, p. 131); *„negativismul nostru moștenit din Orient, care fuge în genere de consecvența care edifică în fragmentul care seduce"* (Adrian Popescu, p. 213). Memorabilă e și creația lingvistică a lui Sorin Antohi – „privilighenția" (p. 272), un cuvînt cu viitor sigur.

Am ajuns, deci, la Sorin Antohi și la titlul acestei cronici. Spațiul mă presează, așa că voi lăsa glosele personale pe altă dată, în favoarea citatului. E textul (p. 264 ș.u.) în care m-am recunoscut aproape pe de-a-ntregul. Față de „bovarismul geocultural" și de „autohtonism", românii au de înfruntat *„o dublă excludere simbolică"*, drept care *„ar face mai bine dacă ar încerca să se acomodeze în cadrul lor geocultural REAL, relativizînd deopotrivă fantasmele occidentalizante și himerele autohtoniste, eventual integrîndu-le într-o formulă mai fericită, pe care am numit-o Al Treilea Discurs: terțul perpetuu exclus al dialogului Est-Vest, idiomul de compromis între realitate și ficțiune, între istorie și utopie".*

Antohi nu neagă – lucru rar – trăsăturile pozitive, fertile, ale polarității occidentalism/autohtonism: *„modernizarea lumii românești de către occidentaliștii pragmatici, sau un protecționism identitar al autohtoniștilor moderați, care împiedică prăbușirea în stigmat".* În fine, după ce subliniază *„meritul etnicității metafizice de a fi prefațat și favorizat constituirea și desăvîrșirea statului național modern"*, el consideră că *„misiunea istorică a românității metafizice omogene, agresive și izolaționiste s-a încheiat".*

De aici încolo poate să înceapă discuția, extrem de urgentă, de altfel, a realizării celui de-al Treilea Discurs. Scris, din păcate, cu deformare profesională academo-universitară (Antohi pare obsedat de formalizarea discursului) textul eruditului ieșean rămîne totuși un festin copios. Împreună cu „traseele" lui Patapievici, Andreescu și Aurelian Crăiuțu (ca și cu contribuția Alinei Mungiu, atinsă, însă, de morbul reducționismului partizan și pripit) și cu Alexandru George și Octavian Paler ca moderatori, Iordan Chimet ar putea continua – **în stricta actualitate** a României – volumul de acum.

HUMANITAS
Cartea care dăinuie
Vă invităm
Joi 24 aprilie ora 17
în
Librăria din fundul curții
la lansarea cărții
SPANIA NEVERTEBRATĂ
col. Națiuni / Mentalități
de
J. Ortega y Gasset
apărută cu sprijinul Ministerului de Cultură din Spania
în prezența
E.S. Antonio Veller
Ambasadorul Spaniei în România
Participă:
Sorin Mărculescu
și
Gabriel Liiceanu

FLORIN GABREA

Cronică TV

Momentul, locul și omul potrivit

La TVR 1: Un *duplex* incitant a realizat Vartan Arachelian, în ediția din 14 aprilie a emisiunii „În fața dumneavoastră", intitulat **„Europa Liberă și dizidența românească"**. Nestor Rateș, Neculai Constantin Munteanu și Dan Petrescu, prezenți în studioul din Calea Dorobanți, împreună cu Doina Cornea și Ariadna Combes (în studioul TVR-Cluj), Liviu Antonesei (în studioul TVR-Iași) și Liviu Cangeopol (New York) au evocat rolul benefic jucat de postul de radio, care a fost, în anii de dictatură ceaușistă, un sprijin, o tribună a ideilor antitotalitare și o adevărată punte între români și lumea liberă. Unul din momentele cele mai disputate ale emisiunii l-a reprezentat celebra conversație telefonică, care a avut loc în 1989, între N.C. Munteanu (redactor, la acea oră, la Europa Liberă) și Dan Petrescu, aflat în greva foamei, la Iași. Conversația incendiară, care a durat mai bine de o jumătate de oră, în condiții tehnice aproape fără cusur, a stîrnit nedumeriri ulterioare și a dat naștere unor bănuieli, mai mult sau mai puțin justificate, legate de o posibilă „cooperare" tacită a anumitor elemente din Securitatea locală cu disidenții protestatari. Deși Dan Petrescu a fost gata să jure că de așa ceva nu putea fi vorba (din motive psihologice și umane lesne de înțeles: curajul civic al opozantului autentic risca să fie astfel compromis și demonetizat, devenind parte integrantă a unui plan insurecțional de anvergură, ce viza nu doar „furtul" revoluției, ci și „confiscarea" disidenței), noi înclinăm să credem (fără a putea, la rîndul nostru, să băgăm mîna în foc și fără a intenționa, ca prin aceasta, să aducem un omagiu poliției politice de tristă amintire), că nimic nu era lăsat, pe vremea aceea, la voia întîmplării și că aparentele carențe, derapaje sau incongruențe ascundeau o deliberare diabolică și o exhaustivitate operațională în afara oricărei închipuiri. Declanșarea de către Securitate, prin anii '80, a faimoasei acțiuni *„Eterul"*, care urmărea prevenirea, contracararea și neutralizarea activităților posturilor de radio străine este o dovadă în acest sens. Eficiența operativă a acestei acțiuni a fost consemnată cu acribie în documentele strict secrete ale fostului DSS (vezi „Acțiunea Eterul", *Adevărul literar și artistic*, din 20 aprilie 1997) și are toate motivele să îi pună pe participanții la dezbaterea televizată serios pe gînduri. Vartan Arachelian a comis o mare nedreptate, neinvitîndu-l la acest duplex și pe Gabriel Andreescu, cel care visa, în plină noapte ceaușistă, la un ***Dicționar de cugetări ale demnității umane*** și care conchidea necruțător, în însemnările sale de filozof al dizidenței: *„Dincolo de nuanțe, Marx este vinovat de leninism, Lenin este vinovat de stalinism. De la Stalin încolo, liderii sunt vinovății înșiși".*

Sărbătorind triumful pasiunii (lingvistice) asupra rațiunii (etice), senatorul George Pruteanu s-a instalat comod și solid remunerat în grila de program a televiziunii publice, unde, seară de seară, la o oră de maximă audiență, predă histrionic și în mare viteză, lecțiile de scriere, vorbire și gîndire corectă în limba română. Emisiunea **„Doar o vorbă să-ți mai spun"**, concepută și prezentată de George Pruteanu, dar produsă de Tofan Grup, a declanșat controverse și animozități și este departe de a-și fi epuizat istoria. George Pruteanu ar avea tot dreptul să se dedice hobby-ului său lingvistic, cu condiția ca el să nu fie parlamentar (plătit de la buget) și membru al unui partid politic de renume. Altfel, prezența sa charismatică, zilnică, pe ecranul televizorului ar putea fi interpretată de către unii telespectatori, zeloși căutători de nod în papură, drept o persuasivă și mascată campanie publicitară în favoarea partidului aflat la putere. Sau, ceea ce ar fi și mai grav, sfîșiat între hobby și profesiune, George Pruteanu să nu își dea seama că, remunerat fiind (de vreo 20 de ori mai substanțial decît îl plătește statul, așa după cum se spune) de către o societate particulară, pentru minuscula emisiune de televiziune, el ar putea deveni, în parlament, apărătorul (manipulabil) al unor interese de (Tofan) grup și că ar reprezenta, astfel, dovada vie (și neîntreruptă) a unui caz tipic de corupție. Cu alte cuvinte, omul potrivit la locul potrivit.

La TVR 2: În cadrul emisiunii **„Oglinzi paralele"**, din 14 aprilie, s-au purtat lungi discuții în jurul unei teme deosebit de fierbinți și de actuale, care frămîntă lumea contemporană: „Violența și mass-media". Intoleranța, frica, frustrarea și ignoranța ca surse ale violenței umane, violența ca o formă accesibilă și primară de limbaj, omul ca producător și consumator de violență, influența cathartică a violenței și, nu în ultimul rînd, contribuția mass-media la proliferarea violenței, au fost doar cîteva aspecte ale inepuizabilului subiect. Moderatorul Cristian Unteanu l-a avut ca invitat, alături de academicianul Cătălin Zamfir, chiar pe Răzvan Theodorescu, care ne-a reamintit, cu această ocazie, că a fost omul potrivit (Director general), la locul potrivit (TVRL) și la momentul potrivit (vara anului 1990), putînd nu numai să analizeze, atent, fenomenul dezlănțuit al violențelor stradale, ci, ca un bun cunoscător al psihologiei colective, să le și folosească în mod avantajos, pentru influențarea „cu televizorul" a opiniei publice. După întreruperea, de aproximativ o oră, a emisiunii de televiziune, timp în care panica și nesiguranța populației crescuseră considerabil, Răzvan Theodorescu reapărea, atunci (pe 13 iunie 1990, la orele 21.16), ca un erou între eroi (o duzină de salariați neînfricați, rămași pe „baricade"), cerîndu-și scuze pentru măsura de extremă urgență, luată ca urmare a atacului „banditesc" al Televiziunii de către grupurile violente de manifestanți. Cuvintele, de astăzi, ale actualului membru al CNA căpătau astfel o deosebită încărcătură.

La emisiunea **„Ce-i de făcut?"**, din 15 aprilie, care avea ca temă de dezbateri problema deosebit de gravă a abuzurilor sexuale la copii, realizatoarea Mirela Gruiță a luat în discuție diverse cazuri, fiecare în parte mai cutremurător decît altul, care amestecau, însă, de-a valma pedofilia cu agresiunea sexuală în locurile publice, abuzurile sexuale în familie și incesturile cu violența sexuală între tineri, uitînd că fiecare dintre acestea au cauze, măsuri de protecție și metode de combatere cu totul diferite. Culmea lipsei de sensibilitate și de elementare cunoștințe profesionale l-a constituit momentul în care moderatoarea (psiholog de meserie) a întrebat-o, la sfîrșitul emisiunii, pe o fetiță, care asistase, împreună cu alți copii minori, la comentarea perversiunilor și practicilor sexuale abnorme, **ce părere are** despre cele auzite (!) Un copil, în vîrstă de 7–8 ani, pentru care instinctul ludic este predominant, și care nu poate avea habar de ceea ce înseamnă o viață sexuală normală, darămite să-și mai și dea cu părerea despre devierile sexuale, nu poate fi omul potrivit pentru o asemenea năucitoare întrebare. Chiar dacă ea ascunde cele mai bune intenții.

La PRO TV: În emisiunea de comentarii politice **„Profeții despre trecut"**, din 20 aprilie, Silviu Brucan a făcut afirmația înfricoșătoare că Nicolae Ceaușescu a dus o catastrofală politică economică, dar că a avut **sclipiri de geniu** în politica externă. Rareori, a adăugat domnia sa, o țară atît de mică, precum România, a jucat un rol atît de important în viața internațională. Dacă așa stau lucrurile, l-am întreba pe d-l Silviu Brucan de ce nu și-a sfătuit odinioară colegii de revoluție să nu îl execute pe abilul trăgător de sfori și mediator, pentru a avea și noi (să mă ierte d-l Adrian Severin), astăzi, un om potrivit, la locul potrivit (un ministru de externe de nădejde), care să ne ajute, la momentul potrivit (în primul val), să intrăm, cu fruntea sus, în mult rîvnitul (și atît de hulitul, pînă în 1989) NATO.

Paul Neagu

La Muzeul Național de Artă, aripa Știrbei-Vodă, este deschisă de-a lungul lunii aprilie expoziția unui mare artist român, cu un statut internațional bine consolidat: Paul Neagu. Prilejuită de o donație de desene, gravuri și sculpturi din perioada 1968–1995, făcută către Departamentul de artă contemporană al Muzeului Național, expoziția mai cuprinde pasteluri și sculpturi în lemn și oțel inoxidabil create între 1975 și 1987 de acest artist ce trăiește de aproape 25 de ani la Londra. Organizată și cu sprijinul dat de British Council, expoziția e un fel de retrospectivă impresionantă a acestui exceptional de inventiv și prolific artist de structură leonardescă, ale cărui invenții conceptuale („Palp-art", „eat-art", „sculptură catalitică") și ale cărui celebre serii „Anthropocosmos", „Hyphen", „Monolit deschis", „Stațiuni catalitice", „Instalații generative" etc. au influențat și arta românească a anilor '70–'80.

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista "22" achitînd la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile deschise la **Banca Comercială Ion Țiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12**:
(pentru **dolari** în contul 4024009230,
pentru **mărci** în contul 4024009231,
pentru **franci francezi** în contul 4024009235,
pentru **lire sterline** în contul 4024009232,
pentru **franci elvețieni** în contul 4024009233,
pentru **lire italiene** în contul 4024009234) sau (pentru orice fel de valută) trimițînd un cec (**money order**) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.

Pentru a nu se reține un comision foarte mare de către bănci, rugăm abonații cărora le stă în putință acest lucru ca plățile care se fac prin CEC (nu virament) să se facă prin CEC-uri plătibile în SUA și exprimate în dolari SUA sau prin CEC-uri exprimate în mărci germane și plătibile în Germania.

	1 an	6 luni	3 luni
– Europa occidentală:	80 $	40 $	20 $
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
	100 CHF	50 CHF	25 CHF
– Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 $	20 $	10 $
– Israel	60 $	30 $	15 $
– SUA, Japonia, Australia:	100 $	50 $	25 $

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista "22" anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

Mesaj către Administraţia, Congresul şi poporul american

Romania belongs in NATO

ROMÂNIA aparţine NATO

• Din motive strategice

România este, ca dimensiune, a doua ţară din Europa Centrală, are o poziţie strategică deosebită şi date naturale defensive.

România are ieşire la Marea Neagră şi cel mai mare port maritim la est de Marsilia.

România controlează o distanţă de aproape 650 de mile din cursul navigabil al Dunării, pînă la Marea Neagră.

• Din motive militare

România are forţe armate numeroase şi bine pregătite, care şi-au demonstrat compatibilitatea cu alte forţe armate internaţionale în misiunile de păstrarea păcii din Bosnia, Angola, Somalia şi Golful Persic şi în exerciţiile militare alături de forţele NATO.

România poate fi o punte de legătură între flancurile NATO de nord şi de sud.

România are o cooperare militară activă cu Statele Unite.

România a fost prima ţară care a aderat la Parteneriatul pentru Pace.

Forţele armate din România nu au depins de formarea sau tehnica militară ruseşti de peste 25 de ani.

• Din motive politice

Integrarea NATO se bucură în România de cea mai largă susţinere populară şi politică din toate ţările candidate. Integrarea NATO e susţinută printr-un consens al tuturor partidelor politice importante din România, la care se adaugă peste 90% din populaţie.

Un studiu pentru Comisia Europeană din Bruxelles arată că poporul român a manifestat cel mai puternic sentiment pro-american din toate naţiunile central şi est-europene.

România este o oază de stabilitate regională politică şi socială în Balcani.

România are o administraţie democrată, cu o clară orientare euro-atlantică.

România îşi protejează minorităţile. Partidul politic al etnicilor maghiari face parte din coaliţia de guvernămînt.

• Din motive economice

România este gata să-şi susţină singură costurile de restructurare şi modernizare a armatei, necesare pentru a asigura compatibilitatea cu forţele NATO, prin achiziţionarea masivă de echipament militar din Statele Unite şi Europa de Vest.

Includerea în NATO ar fi de natură să protejeze investiţiile americane tot mai importante în România şi să stimuleze proiectele de amploare care se găsesc în curs de evaluare.

• România îndeplineşte cerinţele de bază pentru integrarea NATO:

– Controlul civil asupra forţelor armate.

– Bune relaţii cu ţările vecine (Tratatul cu Ungaria a fost semnat şi ratificat în 1996).

– Sistem politic democratic.

– Susţinerea reformei economice şi a economiei de piaţă.

– Potenţialul demonstrat de interoperabilitate cu forţele militare NATO.

• ROMÂNIA ESTE UN CÎŞTIG PENTRU NATO

Adler Josh; Afloarei Doru; Agopian Ilie; Albeanu David; Albota Marius; Aldea Mihai; Aldea Patricia; Alecse Constantin; Alexanders Brigitte; Alexandrescu Liana; Alexandrescu Sorin; Alexandru Bogdan & Cornelia; Alexianu Maria; Alim Ileana; Alimănişteanu Ioana; Amarei Petru; Amăriuţei Ion; Andrieş Gabriel; Andruşca Alexandrini; Angelescu George & Sally; Anghel Marian; Antemie Vasile; Antoniu Tudor; Antonson Robert; Apostola Nicholas; Arbore Dorotea; Ardeleanu Eugen; Armstrong Willis C.; Arvinte Cristian; Avram Cornel; Avram-Niţchi Rodica; Avramescu Ion; Babisca Toma & Maria; Baboiu Daniel-Marian; Baca Virginia; Băcanu Silviu-Alin; Badila John; Bageac Sylvia & Christine; Bagynka Florica & Peter; Balan Radu; Bălăneon Cornel; Balas Josef & Maria; Balici Aurel; Balotescu Andrei; Balotescu Dan & Maria; Baltă Laurenţiu; Balten Ovid; Barac E. Gheorghe; Barbu Claudiu; Bărbulescu Mihai & Mariana; Bărbulescu Valentin; Barta Viorel; Batu Ştefan; Beffa Mihai; Berbec Lucia; Berbier Doinita & Adrian; Berindei Ion; Bernard Andreea; Bicu Dan; Bocancea Alice & Mike; Bodea George; Bojin Mihaela; Bonica Steven; Borcea Nicky; Borcea Viorel; Borza John; Botez Andrei; Boţoacă Dan Cristian; Botoşani Paul; Bouleanu Vasile; Bowers Stephen; Bradbury Edith; Brădean Vasile; Brăileanu Bogdan; Brandt H. Sergiu; Branzai Daniel; Bronshtein Lev; Brussescu Maria; Bublea Florica, Haini & Ioan; Buchiu Florian; Bucur Viorel; Budur Nero; Bujdei Eugene; Buliga George; Burche Ion & Maria; Burciu Maria; Burzo Mihai Gabriel; Butoi Dan S.; Butuc Liviu & Paula; Butuc Teddy; Căciuloiu Elena; Cacuci Cătălin Adrian; Călinescu Matei & Adriana; Cândea George M.; Cappon Cristina; Caragiu Mihai; Caraiman Tibi; Caratas Julian; Carroll Chris; Cârsteanu Alin-Andrei; Carto Thomas; Catana John Aurel; Cazacu Dan; Cazacu Florica & Dumitru; Cepoi Ion; Chelaidite Galus; Chelariu Ana; Chelariu Cristian; Chelmagan Ioan; Cherascu Nicolae; Cherciu Traian; Chioariu Ilie; Chiriac Victor Adrian; Chirilă Mircea; Chirilă Viorel; Chiriţă L. Remus; Chiroiu Răzvan; Chouldjian Elizabeth; Christodorescu Petru; Cioc Nicolae; Ciocan Michael; Cioloca Adrian V.; Cionca Constantin; Ciovică Corneliu; Cipan Susann; Cireş S. Adriana; Ciufecu Aureliu D.; Ciupuliga Ioan; Ciutacu Sanda, Oana & Emilia; Clark Michelle; Coban Gabriela; Coca George; Cocian Trifie; Cocor Adrian; Cocorăscu Ileana & Mircea; Codorean Dan; Codrea Martha; Codrescu Andrei; Cojocneanu Bogdan; Coltea Emil; Comolii Adrian; Comsia Adelina; Condrea Aristotel; Constantine Anda; Constantinescu Alina; Constantinescu Anton; Constantinescu Anton; Constantinescu Dan; Constantinescu Irina; Constantinescu Octav C.; Constantinescu Radu; Constantinescu Şerban; Constantinescu Şerban & Nina; Constantinescu Valentin; Constantinescu Caraiman Mara; Conţescu Virgil & Lica; Contici Adrian; Copacia Leo; Corbu-Benazzo Daniela; Cornea Corina; Cornea Liviu Constantin; Corniş-Pop Marcel & Mihaela; Coşofreţ Vasile & Gabriela; Costache Victor; Costea George; Costescu Dan; Costin Gavril & Florian; Costin Vasile; Craiciuc Zaharia; Crăiuţu Aurelian; Crasovan Dorin; Crasovan Maria; Creţu Octavian; Crîngaşu Ion & Niculina; Crişan Oliver; Crişmariu Benjamin; Crouse Barbara; Cruceanu Lucian; Cruga Dinu & Manuela; Csaki Ildiko; Culiac Doru; Czernoczky Ioan; Dădârlat Marius; Damian Augustin; Dan Petre & Maria; Dănău Radu; Danciu Vasile & Maria; Dăneţ Andrei; Danieleţ George; Dârlău I. Eugen; Dăscălescu Ionuţ; Datcu Nicolae; Davtyan Camelia A.; Diaconescu Ileana; Dicu George; Dima Cristian; Dima Marcel; Dima Nicolae; Dinu Nicholas; Dobre Gheorghe; Dobrea George; Dobrin Victor; Dodd-Major Linda; Dogan Iusuf; Dragalin Vladimir & Elena; Drăgan Vasile Dan; Dragnea Cristian; Drăgoi Dănuţ; Dumitraşcu Cristian; Dumitraşcu Tina; Dumitrescu Cornel; Dumitrescu Decebal; Dumitrescu Viorel & Maria; Dumitriu Dragoş; Dumitru Anton & Ioana; Dumitru Dan Călin; Dumitru Telu & Mihaela; Duţu Sabina; Duţu Vasile, Antonia, Iorgu & Ana; Duval Eugene; Duval Mariana; Duvan Alex & Viorica; Duvan Sergiu; Egorow Michael; Elkins Charles R.; Embacher Peter; Enache Mircea & Ileana; Enăchescu Marius, Carmen & Brînduşa; Enculescu Daniel; Enescu Ştefan; Erdoss Vasile; Falls Donald R.; Fătu Şerban; Fătu Şerban & Marga; Faur Mircea & Maria; Feldman Daniel & Adriana; Ferderber Boris; Feyns Dana & Valentin; Feyns Elisabetha†; Ficken Marina; Filimon Mariana; Filipescu Teodora; Firoiu Victor & Laura; Fitzgerald Michael; Floarea Constantin; Florea Angela; Florea I. Josef & Ana; Florea Romulus; Florescu Paraschiva; Florescu Radu & Nichole; Florescu Viorel; Focşa Marian; Fotino Mircea; Freiman Richard; Gădălean Florin; Gafar Dinar & Eden; Gaidos Otilia Veronica; Galea Mihai & Marina; Gallus Christian; Gaşpar Justina; Găteş Cătălin; Gătulescu Ana & Apriliana; Gătulescu-Găteş Mircea; Gătulescu-Găteş Ulpia; Gavrilitza Horia; Geantă Margareta; Geiculescu Olt; Georgescu Nicolae; Georgescu George & Maria; Georgescu Anca R.; Georgescu Dana; Georgescu Georgeta; Georgescu Liviu; Georgescu Mircea; Gheorghe Iulian; Gheorghică Stan; Gheorghiţă Cristina; Gheorghiu Adrian; Gheorghiu Mircea; Gherasim Teodor, Mihai & Gabriel; Gherman Ion; Ghiţescu Filip Răzvan; Ghiuvea Cristian; Ghyka Elena, Alexandru & Grigore; Gîrţu Mihai; Gligor Virgil; Gogoşanu Marius; Goldberger George; Golea Marian & Violeta; Goman Leontin; Grabowski Richard; Grădinaru Adrian, George & Rodica; Grama Remus; Gratie Dan & Ana; Grecea Nely & Valentin; Grecu Florentina; Grigore Despina; Grigoriu Cornel; Grindeanu Iulian; Grosu George; Gui Alex; Guliu Adam; Guna Mircea; Gurguta Florin & Maricica; Gurian Lili & Armand; Gurley John; Hadge Aghi; Hâlmu L. Mircea; Hamza Ştefan; Hâncu-Aulert Cornelia; Hanganu Virgil; Harns William & Elena; Hartigan Mary; Herlea Adrian; Hirschfeld Gene; Holyoak Sandy; Horescu Lucian; Hotea Alex & Oly; Hotea Claudiu; Hurd Ovid; Iacob Ştefan; Iancu Dan; Iftode Emil; Ilie Aurelian & Judith; Ionescu Adrian; Ionescu Alexandru & Cristina; Ionescu Daniel; Ionescu Elena; Ionescu Espey Doina; Ionescu Mihai; Ionescu Mircea; Ionescu N.; Ionescu Sanda & Dumitru; Ioniţă Vincenţiu; Iosefciuc Magdalena; Iosefsohn Mişu & Marieta; Ipekgian Sirigan; Isăcescu Valentin; Issărescu Ştefan; Ivan Radu Eugen & Tatiana Letzky; Ivan Sorin; Jianu Tudor & Roxana; Jitariu Dumitru Radu; Jivu George & Silvia; Jivu Ioan & Elena; Jones Bruce; Jurma Cornel & Zoie; Kanyaro Mihai; Kleckner Rudolf; Klein Michael; Kovalszki Peter; Laurenţiu Emil; Lazăr Alexandru; Lazăr Leon & Diana; Lazăr Ovidiu; Lazin Alexandru Eugen Rudolf & Olga; Lemnei Corneliu; Levrov Marian; Logofătu Petre Călin; Luca Valentin; Lucaciu Simion; Lucian Maria; Lung Petru; Lungu Adrian; Lungu Ted; Lupescu Mihai; Macovei Aurel & Lydia; Madaras Marcel; Madincioiu Constantin & Velly; Măgură-Bernard Ioana; Maier Eugen; Manchu Nicholas & Carolyn; Manea Vasile; Manga Gabriela; Manicatide Cornelia; Mărgineanu Theodor, Simion & Cornelia; Marincaşi Mircea; Marinescu Aurel & Manon; Marinescu Gheorghe; Marinescu Liviu; Marinescu Maria; Marinescu Radu; Mariş Petre; Martin Louis & Jane; Masson Paul; Matache Adina; Matasă Claude & Netuţa; Matei Andrei; Mateiu Ramona; Mattes Andrei; Mazăre Emanoil; Mazăre Sorin Eugen; Mehedinţi Gabriel; Meitani Ioana; Meyer Mark; Micodin Alexandra-Maria; Micu Gabriel; Migală Jan; Mihai Paul; Mihăilescu Ana & Petre; Mihăilescu Carol; Mihu Silvian Răzvan; Milas Sandu; Milescu Lorin; Minda Vioara; Minovici Mihai; Mirică Liviu; Miroiu Mihai; Misticică Anca; Mocanu Victor; Mocuţa Liviu & Livia; Mogoci Mariana; Mohoreanu Cornel & Diana; Moldoveanu Florin; Moncanu-Gavriliţă Horia; Monoli Jan; Montgomery Mike & Cristina; Morar Onisie; Morjan Cristian; Morrelli Phillip Lorentzo; Moşoianu Adrian; Moy Cecilia; Muncaciu Sorin; Munteanu Maria; Mureşan Adrian & Cristina; Mureşan Ioan; Mureşan Marius & Cristina; Mureşanu Rodica Livia; Murgescu Radu Jr.; Murnu George; Musladin Ghiulnet; Musladin Mihai; Nădrag Gheorghe & Ioana; Nachtigal Maurice; Năstase Sorin & Melania; Neagoe Dan; Neagoş Cristina & Negoiţă; Neagu Letiţia & Camil; Neagu Paul; Neagu Răzvan; Nedelcu Lucian; Negoiţă Rolando; Negrea Bordino Nicolae; Nell Bord; Nelson Nicolae; Neuman Irina; Nicholson Diana & Peter; Nicoară Adrian; Nicolaescu Alexander & Gloria; Nicolaescu Dan; Nicolaescu Ilariu & Rodica; Nicolau Maria Ileana Alice & Andrei; Nicolau Mariana & Şerban; Nicolescu Mircea; Niculescu Vlad & Mona; Niculescu-Maier Ştefan; Niculete Dumitru; Niţchi Ştefan Ioan; Novac Andrei; Olariu Gabriel Lucian; Olariu Maria; Onuţ Doina; Oprea Anca; Opriş Daniel; Orbai Vasile; Orendovici Radu; Orfescu Dan; Orza Nicolae & Adriana; Păcuraru Adrian; Pais Salavatore; Paleologu Emanuel; Papa Nicoliţa; Papoiu Mariana & Dinu; Părăoanu Gheorghe-Sorin & Elvira; Paraschiv Ştefania; Pascu Ion; Pasula Jonel; Păunescu Gabriel; Pavel Adrian; Pelea V. George; Peligrad Costel & Magda; Pencea Corneliu Ştefan; Pene Ilie; Penescu Paula; Petculescu Jean; Petrassevich H. Cornel; Petre Sanda; Petrescu Constantin; Petrişor Ion; Philips Michael; Pigli Mircea; Pluscarr Ellen; Polizu Radu; Pop Adrian; Pop Ligia; Pop Nicky; Popa Gabriel; Popa Radu; Popa Tony; Popesco Mihail; Popescu Călin; Popescu Cristian Ionuţ; Popescu Mircea; Popescu Nicolae & Susan; Popovici Mihai; Popovici Petru; Popp Nathaniel; Popper Agnes; Porneală Dan; Potopea Titu; Precup Doina & Tudor; Predeţeanu Constantin & Marge; Prodan Nelu; Puravet Dorel; Puşcaş Carmen & Ioan Marius; Quish Dennis; Racoveanu Ana; Rad Ionel; Radocea Cătălin; Rădoi Milen; Rădoiu Ghiţă; Radu Dumitru; Radu Thomas; Rădulescu Călin Vlad; Rădulescu Dan; Raetchi Daniel; Răileanu Carmen & Ştefan; Randall J. Dicks; Răpanu Caius Roa; Rascov Lucia & Nicolae; Ratesh Nestor; Răuţă Constantin; Reed Jr. Earl; Rieger John; Robertson Jack; Robu Petru; Rocas Domnica & Pavel; Roizen Andrei; Roman Bogdan; Roman Radu; Rosnoveanu Mirela; Rusănescu Gabriel; Rusu Constantin; Rusu Corina; Sabău Mihai & Ortensia; Sala Anca; Sanielevici Sergio; Santeiu Jr. John; Sas Aurica & Dorel; Scala Armand, Tina & Armand; Scânteie Eugen & Helga; Scăunaş Valerie; Schneider Rudy; Schreiber Svetlana; Schwartz Nelu & Gisele; Scott Irene B.; Scott K.; Scurtu Mircea; Sebastian Eleanor; Secară Marinela & Florin; Secherеşiu Adrian & Emilia; Secherеşiu Aurel & Viorica; Serachitopol Dan; Şerban Alexandru; Şerban Basil; Şerban John; Settenhofer Adriana; Shoneru John; Şimandan Tiberiu; Similie Andrei Puiu; Simion Adrian; Sîrbescu Maria Mihai & Ioana; Smeu George; Smoleac Raluca; Smoleac Viorel & Mihaela; Socianu Cristian; Socol Ilie; Sole Alexander; Soreanu Elena; Staicu Florin; Stamatoiu Irina & Virgil; Stan George; Stan Mihnea; Stan Romeo C.; Stanciu Laurian; Stanciu Virgil & Carmen; Stancu-Ciolac Oana & Sultana; Stănescu Nineta; Stănescu Tudor D.; Stănică Nicoleta, Gabriela & Pantelimon; Ştefan Dan; Stevens Carol; Stoenescu Gheorghe & Rena; Stoenescu Ştefan; Stoica Daniel; Stoica Gerald & Adriana; Stoica Mircea & Roxana; Stoica Nick; Stoica Peter; Stoleru Radu; Stroescu Bogdan; Sturdza Alex & Elena; Sturdza Petre; Sulica Dan; Suprovici Elena & Petre; Surdulescu Răzvan; Suru John; Tănase Vasile Adrian; Tânjală Emanuel; Tarnoski Dinu & Cornelia; Tarnoski Joanne; Taşcă Şerban; Tăutu John Nicholas; Teodorescu Ioan; Teodorescu Ionel; Teodorescu Paul; Teodosiu Niculae; Ţepordei Valentin & Geraldine; Thornberry Tommy; Timaru Octavian Ştefan; Timaru Theodore; Târziu Alexandra; Tismăneanu Vladimir; Tiulescu Manole; Toader Ovidiu; Tocanita Philip & Myra; Todoran Ioan; Toea Gabriel; Tofoleanu Teodor; Tomuleţ Jeana; Tripon Marius; Trusu Cristina; Tucker Ana R.; Tudan Constantin; Tudor Ioana; Tudor Monica; Tudor Stancu; Tudoran Dorin & Cora; Tudose Cristian; Ţurlea Eugeniu; Turtureja Marieta; Tuţă Mariana; Udrea Petre; Ududec Mihai; Ungureanu Bogdan; Urdea Ion; Ursu Timotei; Ursul George; Văcălie Doina; Valmy Christine; Vasile Barbu; Vasilescu Alexandru & Elena; Vasilescu Horia & Monica; Vasilescu Nora M.; Velisar Robert C.; Vernescu Ileana; Verzariu Pompiliu; Verzeanu Valentin; Vidraşcu Radu & Elena; Vînătoru Mihai; Vinter Cornel; Vogelfanger Marius & Aura; Voicescu Virgil; Vrăbiescu Kleckner Simone; Vrăbioiu Alina; Vrînceanu Lidia, Nick & Virginia; Wexler Elias; Wood Olga & Robert M.; Wyatt Ann & Mark; Zaharia Tiberius; Zăicescu Franz; Zainea Constantin; Zetu Dan; Zlotescu Andrei & Susan; Zlotescu Elena, Costache & Elena; Zogaş Costas; Zorcă Paraschiva; Zugris Daniel.

Pagină publicitară susţinută de americanii de origine română şi apărută în *LOS ANGELES TIMES*, ediţia Washington, pe 9 aprilie 1997.

Redacţia: GABRIELA ADAMEŞTEANU (redactor-şef); RODICA PALADE (redactor-şef adjunct); ANDREI CORNEA (publicist comentator); OANA ARMEANU (şef secţie social); MARIAN CHIRIAC (politic); IULIAN ANGHEL (politic, social); DAN PERJOVSCHI (grafician); LUCIAN PIUCĂ (tehnoredactor); RADU DOBÂNDĂ, RODICA TOADER, MARA ŞTEFAN (corectori); MIRCEA IONESCU (şef serviciu difuzare); CONSTANTIN SATALLA, ALEXANDRU PETREA (difuzare); MIHAELA CUCU (publicitate); ALINA CORBU (contabil-şef); IULIANA FLOREA (casier); ADRIANA BOBEICĂ (secretariat); LIDIA CRISTESCU (procesare text, abonamente); CONSTANTIN VĂDUVA (fotoreporter).
Responsabil de număr: IULIAN ANGHEL

Rubrici permanente:
ŞERBAN ORESCU, TIA ŞERBĂNESCU, EMIL HUREZEANU, N.C. MUNTEANU, CRISTIAN PREDA, RADU CĂLIN CRISTEA (comentariu politic), ILIE ŞERBĂNESCU (comentariu economic), H.-R. PATAPIEVICI (eseu), CEZAR BALTAG (istoria religiilor), MAGDA CÂRNECI (cultură), DAN C. MIHĂILESCU (cronică literară), ERWIN KESSLER (cronică plastică), DIANA TURCONI (reportaj, anchete).

Corespondenţi: FEY LASZLO, IOAN MUŞLEA (Cluj), DANIEL VIGHI (Timişoara)

Consiliul 22: MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHAI ŞORA, ŞERBAN PAPACOSTEA, VIRGIL NEMOIANU, SORIN ALEXANDRESCU, MIRCEA MARTIN, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, VLADIMIR TISMĂNEANU, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI.

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22".
Redacţia şi administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 120.
Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, 614.17.76
e-mail: r22@r22.sfos.ro, http://www.sfos.ro/culture/22/

Manuscrisele nepublicate nu se restituie

ISSN-1220-5761